

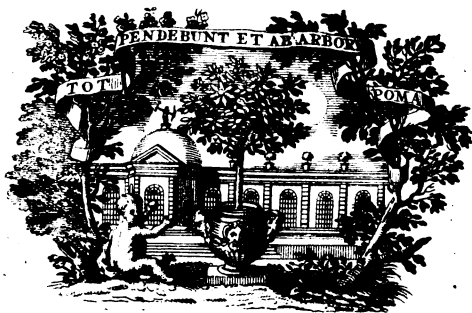
Js Water's Catal. 392.8°.

DAV. RENALDI BULLERII

DISSERTATIONUM

SACRUM SYLLOGE

Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν
κατ'έχετε.

AMSTELÆDAMI,

Apud FRANCISCUM CHANGUION,

MDCCL.

8° B. 5. 2. 236

PLURIMUM

REVERENDO PRÆSULI

GEORGIO

CLONIÆ EPISCOPO.

S. P. D.

DAVID RENALDUS BULLERIUS.

Rodeunt tandem in lucem lucubratiunculae, quas Tibi dudum inscribere destinaram, Reverende in Christo Pater, teque sibi patronum simul & judicem merito deprecant. Levidense opus, fateor, nec, si artificis industriam spectes, satis dignum quod tam eruditos oculos teneat; sed cui ipsa tamen argumenti præstantia, piumque tractantis propositum aliquam forte

* 2

com-

ANNUS (IV) U L I I I
commendationem addet. Non
deterruit immensa Commenta-
riorum, & omnigenarum in S.
Scripturas observationum fe-
ges, quo minus ipse post messem de-
ciduas aliquot spicas legere ten-
tarem, atque non solum ex artis
Critices penu, sed ex Christianae
Philosophiae fontibus nonnulla
delibarem, quae ad locorum per-
plexorum illustrationem facere
videbantur. Satisne feliciter co-
natus processerit, nescio; Tu ar-
biter sedebis, Cui si non omnino
scriptionem nostram displicuisse
senserim, magnum me operae
pretium fecisse existimabo. Qua-
liscunque tandem sit, aequi boni-
que consule, ac propenso, quo
caetera mea es solitus, favore
amplectere. Certe ex quo Tibi,
Reverende Praesul, innotescere
coepi,

coepi, & quae tua est humanitas, in familiaritatis aliquem gradum adscisci, licet ingenti terrarum mariumque spatio diffitus, nil exoptatius visum, quam ut publicum documentum existeret observantiae erga Te meae, atque omnibus testatum facerem, quantopere excelsum illud ingenium tuum suspiciam, miro doctrinae lumine adficiar, eximias Virtutes exosculer. Liberet hîc commemorare, quid in adserenda, contra minutos nostrae aetatis Philosophos; Christianae fidei imo omnis Religionis hostes, veritate, quid in altioribus Disciplinis excolendis, aut humanae etiam vitae parandis subsidiis, tum re tum scriptis praestiteris: quo propagandi Evangelii animo ad extremas usque orbis

* 3

(vi)

bis oras ultimamque barbariam
processeris : quam sollicite, quam
amanter concredito gregi invi-
giles : quam sancte cuncta Epi-
scopalis muneris officia admini-
stres. Verum a tot praeclaris lau-
dibus prosequendis abstineo ;
cum nec meo praeconio egeant ;
neque tua id patiatur verecun-
dia. Unum oro, ut me inter im-
pensissimos nominis tui cultores
habeas, & consueta in perpe-
tuum benevolentia fovere per-
gas. Vale Praesul illustrissime!
summum Hiberniae decus, te-
que immortalis Deus, Reipubli-
cae Christianae, litterati Orbis,
imo universi generis humani bo-
no diutissime sospitem atque in-
columem fervet!

Dabam Londini ipsis idibus Maiis anni
post Christum natum MDCCL.

LEC-

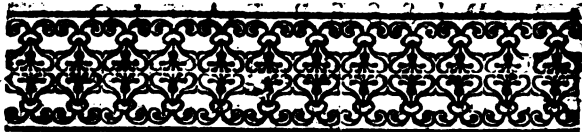
LECTORI S.

Pluribus tecum agere volebam, benigne Lector, primum de consilio & instituto meo in hac edenda Dissertationum Sylloge, tum de causis quae me in id scribendi genus impulerunt: nonnulla denique disputaturus circa eam, quæ mihi optima censetur, S. Codicem interpretandi, ac nodos praesertim impeditiores atrectandi rationem. Verum cum, nescio quo fato, tantillae molis opus per integrum annum sub praelo elanguerit, nec longiorem ferat exeundi moram, his nunc in totum supersedeo. Atque illa idoneum forsan aliquando locum invenient. Tu autem, Christiane Lector, nostra,

tra,

tra, aequus & candidus accipe. Quod si tibi grata accident, & ad interiorum Literarum studium promovendum nonnihil conferre judicabuntur, animum addes (nam quae vides speciminis tantum loco ex uberiore copia depromuntur) plura tecum hujuscemodi communicandi. Id unum monendum restat: Quando mihi procul a carissima Patria semoto, typographicas operas recensere non licuit, & ne quidem apographum libelli hujus apud me habeam, quasdam irrepsisse mendas, quibus pro humanitate tua ignoscas quaeso. Vale, nostrosque labores piis votis apud Deum adjuva.

DIS-

DISSERTATIO

P R I M A.

*Bileamj Vaticinium, Num. XXIV. 16; 17:
illustratum; ubi simul in Typicorum
Oraculorum naturam inquiritur.*

AD summum Evangelicæ, quæ
nunc fruimur, Oeconomiae de-
cus pertinet, quod observat A-
postolus Petrus circa veteres
Prophetas, Christi Spiritu in-
stinctos, ut ejus regni tot ante sæculis præ-
nunciarent mysteria; *non sibi met ipsis sed
nobis illa administrare.* Alium equidem
illos salutis suæ auctorem & principem
habuisse non vult; ab eo quem Redempto-
rem agnoscimus, aut a cœlestium bonorum
participatione seclusos contendit: perci-
piendi modum loquitur tantum valde dis-
crepantem a nostro. Quippe procul; & ut
ita loquar, maligna luce res futuri temporis
sinu absconditas intuentibus; ex præsen-
sione propria non is ad illustrandam fidem

1. Pet.
I. 12.

A

tractus

DISSERTATIO

fructus redibat, qui a nobis Christianis capitur ex eorundem vaticiniis cum eventu collatis, & ipsa rerum gestarum memoria. Sed de antiquis Vatribus universim dictum, in Bileamum, cujus nunc verba tractare adgrédimur, præcipuo quodam jure cadere verum est. Vidit ille nimirum e longinquo stellam a Jacobo orientem, late per populos refulgentem conspexit, atque ultimas orbis oras puro splendore collustrantem miratus est: at aliis potius vidit quam sibi. Quod ex prava hominis indole, ex fraudulento animo, officii immemore, nec coelestium bonorum aut Religionis, qua par erat cura tacto, satis conjicere licet. Nos autem in hac ultima temporum periodo degentes, lumen illud Propheticum, quod Bileamo indulsit Deus, haud parum juvat, cum fidem Evangelio habitam novis incrementis roborat.

Verum priusquam hujus Oraculi interpretationi, non usque adeo facili quidem ibi & expeditae, me accingo, nonnulla mihi præfanda arbitror, tum de ipso Vate, tum Prophetæ titulo cohonestari debeat, tum de adflatus Prophetici natura & ratione, unde & vaticinio nostro major accedat auctoritas, & in ea tenebricosa quaedam melius elucidari valeant.

Deine Prophetæ Bileamus fuerit, an
Diaboli,

Diaboli, quaestio est varie jam olim a doctis discceptata, & in ambiguo relicta. Miror tot antiquos & recentiores, nescio quo praedicio, in deteriorem partem propendere. Multos fateor in eam cogitationem adducit quod dicitur initio hujus Capituli; non abiisse, sicut consueverat, in occursum auguriorum, ללך לך נחשים item quod Capite XXII. 7. Madianis seniores ei dicantur attulisse קפסין qua voce munera ariolo aut vati offerri solita notantur. At id nequaquam a me impetrare possum, ut credam Bileamum hunc, quem diserte scriptura Prophetam nuncupat, quemque, haud mediocri verac Religionis notitia imbutum, familiari Deus alloquio, quemadmodum ex hac historia patet, ac visis diurnis nocturnisque, & futurorum haud obscura praesensione dignabatur, Magicis artibus usum, ut Israelem laederet. Nec quicquam ejusmodi conjicere licet ex antedictis. Certe praecedentis Capituli versu tertio, Jehovahae sese iturum obviam declarat; eique proinde Deus occurrisse legitur. Idem intelligitur versibus quinto & sexto decimo. An credibile autem est, Deum in tantum Mago indulgere voluisse, qui ad veritas artes conversus, inferorum opem ciere in electi Populi exitium non dubitaret, ac horribili carmine eum devorare niteretur, Deum inquam impuri &

confclerati Arioli tantam rationem habuisse, ut ori ejus responsa sua inderet, eumque divinatorum oraculorum antistitem & ὑποφήτην constitueret? Virum equidem parum piū, nec Deo uti par erat obsequentem, Bileamum fuisse satis constat. Quin improbum etiam ille, & partim invidia in Israelē, partim avaritia efferatum animum gesserit, haud negaverim. At certe pro vero Propheta, habendus & veri Numinis cultore, cui nihil quicquam cum sagarum Iudibriis & satanicis artibus negotii fuit. Quae enim communio luci cum tenebris? Sed forte ex inolita superstitione, quā, pro captu illorum temporum, vera Religio haud semel infuscata deprehenditur, sibi demens id persuaserat, precibus certa formula conceptis, quae insuper sacrorum rite peractorum ope adjuvarentur, coelestem tutelam favoremque ab Israelitico populo sic abstrahi posse, ut Balacus votorum compos fieret. Nihil igitur aliud censeo intelligi, cum Bileamum legimus *ivisse in occursum auguriorum*, quā quod bis praecedenti capite fecisse narratur, quando secessit aut in antrum, aut in declivem locum sive vallem, seorsim Numen (a)

(a) Adi sis notam Jo. Clerici ad Num. XXIII. 3. & ad Genes. XLIV. 1. ubi Josepho ejusmodi divinatio tribuitur.

sciscitaturus. Eo enim proposito altaria extrui & hostias mactari imperaverat, ut Deum Balaco propitiaret, & optatis congruum ipse responsum a Deo eliceret. Quem sensum optime vox שׂוֹרֵי ferre potest; quae dum augurium & divinationem speciatim denotat, in genere omnem, quae naturalis scientiae captum superat, occultarum rerum investigationem comprehendit. Neque nos magis movere debet, quod a Josua Bileamus divini aut arioli titulo insignitur. 1°. Enim cum merito Hebraeis invisus fuerit, nil mirum si, contemptum habitus, ejusmodi nomine apud eos passim infamaretur. 2°. non adeo certum, vocem בִּילְעָם in deteriorem significationem sumi, quin de veris quandoque Prophetis usurpari potuerit. Nec quod Balacus eum pro ariolo habuerit, quicquam in hanc partem probat. Namque proclive satis fuit Regi idolorum cultori & superstitionibus immerso, divinationem cum Prophetia confundere, & Magiam cum religione permiscere, quippe ut Ethnicis erant Dei coelestes aut superi, erant quoque inferi, quos omnes diversis, & cuique generi propriis ritibus colebant. Si porro objicias Bileamum Dei iussibus obstitisse; fecerunt alii Prophetae, ut Jonas exemplo est. Similiter hic Bileamus, licet renitens & vehementer reluctatus, adflatui

Jos.
XXIII.
22.

6 D I S S E R T A T I O

divino tandem obtemperare cogitur. Cum enim semel iterumque frustra tentasset in gratiam Balaci funestas contra Israellem *χρησμοδίας* Deo velut extorquere, opposita omnia eloqui jussus, ab irrito conatu demum abstitit, nec amplius Deum percunctari, ut pote ejus animum satis superque exploratum habens, sustinuit; sed ad Israelitica castra conversus, & sese totum divinae adflatui permittens, ea; quae integro Capite XXIV habentur, clara voce pronunciauit.

Satis jam de Bileamo, nunc ipsius adflatus Prophetici naturam indagare adgrediamur; quo de variis Oraculorum generibus tutius iudicium fiat, & ad pleniorē huius nostri speciatim intelligentiam firmum aliquod fundamentum praestruatur.

Ret. I.
21.

In primis meminisse oportet, ab Apostolo scitum, Prophetiam omnem minime humani esse arbitrii, virosque Dei Sanctos cum panderent futura, non nisi singulari S. Spiritus impulsu actos id praestitisse. Cernere enim quae ventura sunt, res contingentes praesertim, naturae nostrae vim & facultatem supergreditur, nec tale lumen humanam mentem illustrat nisi impertiente Deo. Prophetas igitur, ut manus suam obirent, divina luce perfundi oportuit, simulque, impressione quadam coelitus, eorum animis facta, ad vaticinandum excitari. In-
terea

terea tamen cum fuerint homines ratione praediti, neutiquam existimandum eos, automati cujusdam aut *νευροσπάστου ἀγάλματος* more, caeco impulsu actos, Oraculorum suorum voces & sonos meros edidisse, linguam sic moderante Deo, ut nullae ipsis agendi partes relinquerentur. Contra vero se res habet. Equidem Spiritus Sanctus potenter eorum cerebrum, phantasiam, mentem adficiebat dissitarum rerum imagine, & ad ea eloquenda impellebat, quae coelitus intueri dabatur: at non verbatim velut ex concepta formula semper recitasse censendi, quae diceret Deus. Factum id quidem, quando Dei nomine compellabant homines, isque eorum ore loqui censebatur. Cujus modi Oracula ab aliis internosci solent ex praefixis formulis; *Sic ait Dominus: audite verbum Domini: verbum Domini factum est ad Esaiam*, &c. Alias Menti propriae illi & ingenio permittebantur, ad ea enuncianda quae sibi divinitus oblata patefierent. Hinc tot vaticiniorum ambages & involucria, quae sensum intricatum reddunt & ambiguum; quod in iis plerumque, quae Messiam spectant, usu venit. Praeterquam enim quod Deo visum est sapientibus de causis spem Redemptoris praescis hominibus factam obscuritate quadam involvere; praecipua, ni fallor, hujus ob-

§ DISSERTATIO

scuritatis ratio repetenda est ab ipsis revelationis organis, aut ingenito interpositi medii, quo supernaturale lumen transmittebatur, vitio. Expediam quid velim. Non solet Deus, ubi necesse non est, miraculis accumulare miracula. Proinde ut vaticiniis suis ventura significaret, nihil opus habuit rerum ipsarum nativam speciem eorum animo obicere, aut peregrinas ideas phantasiae. Indere; sed ipsis consuetas & usu notas adhibuit, ut res inauditas huc usque & incognitas aliquatenus adumbraret; familiari eos & vernaculo, ut ita dicam, idiomate adlocutus; nam ideae sic in cerebro eorum excitatae sermonis vicem implebant, quo quidquid Deus vellet, edocebantur. Adflatus ille satis ingens miraculum fuit, ut opus nihil esset altero miraculo novos cerebro ductus, novas insolentium rerum imagines insculpere, (de adflatu tantum Prophetico loquor, non de visis extrinsecus oblatis, quorum alia est ratio) ad futurorum, quae aliis postmodum ediffererent, tradendam notitiam. Hinc facile ratio redditur, quare Spiritualia Evangelii bona vaticinaturi Prophetae, Cananitidis ubertatem & delicias, lacte & melle fluentia saecula polliceantur; cur ibidem Christianus cultus Leviticis ritibus adumbrari solet; cur Christus ipse, nunc Sacrorum curam gerentis Pontificis, nunc

nunc Ducis armatorum legionibus stipati, nunc auro & gemmis radiantis Monarchae speciem induat. Ex eodem fonte provenit oraculorum frequens ambiguitas, vultus, ut ita loquar, multiplex, & ex discrepantibus archetypis ducta lineamenta, ut in unam veluti formam coalescant.

Ejusmodi sunt oracula quæ Typicorum nomine apud Theologos venite solent, Ubi nimirum remotior eventus sub vicinioris imagine latet, & propriis huic citimo coloribus sic depingitur, ut trans illum tanquam per interjectum velum pelluceat. Quae rerum tam genere quam temporibus discretarum coalitio Spiritum Sanctum proprie auctorem non habet, neque ipsi est adscribenda, sed adflatus Divini organo, seu menti Prophetarum, cui divinitus illustratae idem in visu futurorum accidebat, ex facultatis perceptricis innato vitio, quod nobis ob oculorum imbecillitatem duas res inaequalibus intervallis remotas e longinquo prospectantibus evenire solet, ut scilicet imago quaedam ex utraque confusa & permixta objiciatur. Quod si tum visu percepta describere velimus, unum aliquid effingimus concretum ex diversis. Haud dissimiliter Prophetæ, de futuris praemoniti, dum simul menti obversarentur hinc typus, inde antitypus, nec mentis acie alium ab

10 DISSERTATIO

alio fecernere quirent, utrumque sub una imagine hominibus proposuerunt, quae ex ambobus aliquid traheret.

Talia in V. Testamento Oracula typica saepius occurrere fatendum est, quae ut duplici sensu gaudent, duplex quoque implementum requirunt; sic ut, *κατὰ τὸ πρῶτον*, & dilutiori sensu sumpta, habeant in Reip. Judaicae gestis quae ipsis aliquatenus respondent: ita tamen, ut excellentiori modo demum in Messia adimpleantur. Qui hoc negaverit, simul oportet nullos in toto V. T. Messiae typos proprie dictos agnoscere. Quid enim aliud quaeso est typus, quam imago quaedam ex certis rebus aut personis desumpta, quae, divino consilio rerum gestarum cursum sic moderante, venturum Messiam data opera adumbrat? Hoc semel posito nil vetat, imo divina sapientia dignum est, talia edi vaticinia, quae Messiam sub typi cujusdam specie delineant; quibus proinde ea inerunt, quae partim typo soli, partim soli antitypo conveniant, partim utriusque communia sint. Unde id commodi percepit vetus Ecclesia, ut ejusmodi vaticiniorum prior impletio & ulterioribus promissis fidem faceret, & longe praestantiorum rerum tanquam in tabula quadam vividam *Ἀναγραφὴν* conspiciendam praerberet Ecclesiae; ac longam simul
 earum,

earum, velut pignore dato, expectationem sustineret foveretque.

Sed quonam ea criterio dignoscemus ab iis vaticiniis, quae unice Messiam spectant? Nimirum deprehendes oraculum typicum esse & *πολύσημον*, quando ei quaedam insunt, quae in solum Messiam quadrant, alia autem iis permiscentur, quae ipsi ex verborum genuina vi & proprietate competere nulla ratione possunt. Unde colligitur, duos in illo simul intendi, quorum alter alterius imaginem gerat. Sic multa legimus in Josua, Davide, Salomone, ad literam impleta vaticinia, quibus admiscentur nonnulla heroibus istis aut plane aliena, aut diluto admodum & detorto sensu ipsis accommodanda: dum contra Christi personae factisque ad amissim respondent. Quae vaticinia primario, at imperfectiore sensu, in Davide, Salomone evenisse recte judicantur; at praestantius longe & plenius in Christo implementum sortiri.

Mihi forsitan objicies, si Prophetarum oraculis sensus duplex, duplex complementum statuatur, sic everti utrumque, aut in ambiguo relinqui; sic ut in arbitrio interpretantis situm sit, utrum in priori, literali scilicet, adquiescere velit, spretis mysticis sensibus; quod procul dubio Judaeus faciet. In enim impletione contentus, quae oraculo est

12 DISSERTATIO

est victior, remotiorem velut supervacuam quaerere supersedebit, omnia eo pacto circa Messiam nostrum oracula eludens. Huic se comites lubenter addent, qui se Deistas nuncupant, eandem technam adhibebunt, ut, elevata Prophetarum auctoritate, coelestem Messiae nostri legationem respuant. At facile hunc tibi scrupulum eximam, & viam indicabo qua utrique hominum generi simul occurri possit.

Exstant, ipso fatente Judaeo, in V. Testamenti libris disertae de Messia venturo promissiones; ea vero oracula, quidquid litiget Judaeus, aut Deista cavilletur, ad Christum nostrum non ambigue & per ambages, sed directe spectant; ut pote quae in eo unice eventum sortita sunt. Typos quoque Christi in Veteri oeconomia huc illuc sparsos dignoscere datur; ea enim illum similitudine referunt, quae non casu, sed divina providentia obtigisse tanto magis arguitur, quod eadem jam providentia in certis vaticiniis tam clare Christum praemonstrantibus, ut alio detorqueri nequeant, luculenter appareat. Hoc utroque igitur posito, Messiam & oraculis praesignificari, & typis, inde tutò colligitur, typica quoque dari oracula, quorum summam si in unum collegeris, videbis omnia simul sumpta in Christum tanquam scopum ultimum colligare,

néare, licet singula scorsim spectata huic il-
live Reip. Hebraeae heroi satis apte quadrare
videantur. Varias nempe sunt ejusdem ar-
chetypi ideae atque umbrae cum πολυμῆρος
καὶ πολυτρόπως effingentes.

At inquires, unde resciverunt quotquot
vixere ante natum Evangelium pii, in hu-
jusmodi vaticiniis luculentiorém impletio-
nem desiderari? Respondeo id suspicari po-
tuisse, tum ex ipsa orationis ἐνεργεία, cui
non ad amissim congruente eventu, ideo
tantum eam ex parte, nec nisi dilutiore
sensu impletam cogitarunt: tum praesertim
ex universo legalis oeconomicae ductu, quam
cum totam in id comparatam cernerent,
ut meliori foederi praegrederetur, & muni-
tissimam viam sterneret, hinc meritò ar-
guerunt, spiritum propheticum majora lon-
ge & augustiora iis, quae jam oculis usurpa-
verant praemonstrare, venientibus demum
saeculis exhibenda in persona Messiae. Qua-
le equidem & quantum hoc esset, divinan-
do adsequi non poterant. Unde facile cre-
diderim, ex iis plurimos in anteriori talium
oraculorum implemento adquievissse, haud
satis anxie vna verborum & pondus pensi-
tantes. Adde quod ex cognato humanae im-
becillitati vitio, rerum oraculis responden-
tium novitate perculsi, eas in majus extol-
lerent, nec imaginarentur quicquam altius quo
Pro-

14 DISSERTATIO

Propheticus spiritus adsurgeret. Verum ad fulgente demum ultimi & quidem potioris implementi luce, eventusque ipsius cum vaticiniis collatione facta, tum typtus ab exemplari dignoscitur, tum ingens utriusque discrimen apparet. Tum liquido demonstratur, non forte quadam, sed ex destinato Numinis proposito in Prophetiis typicis ea contineri, quibus nihil ante Christum natum satis apte respondeat.

His prolegomenis defuncti, nunc ad ipsum Bileami vaticinium accedimus, quod classis eorum accensere, quae typica vocitantur, non dubitamus, cum ipsi Judaei ad Messiam referant, ex sententia Magistorum. Ea sub Christi natales constans interpretatio fuit oraculi toto oriente celebris. Unde quoque factum, ut illi ex Arabia seu Megistanes, seu potius Philosophi, qui Magorum cognomine Matthaeo insigniuntur, prodigiosa ipsis illucescente stellâ, eademque praeunte, iter Bethlehemum capefferent, Jesum recens natum sub Judaeorum Regis titulo adoraturi, quemadmodum narrat Evangelistes. Scio quid suspicentur è Doctis nonnulli, nescio quod (a) Zerdushti

(a) V. PRIDEAUX *Histoire des Juifs*, Liv. IV. tom. 2. p. 72. Zoroaster aliquando ex stellarum scientia elicitur, oriturum aliquem ad instar Mosis, qui propter illuminationem & ignis familiaritatem exaltatus esset in Mundo. *Hjdc de Relig. Ver. Persarum*, p. 1317.

sibi aut Zoroastris oraculo Magos commo-
 nefactos, coelestis ostenti vim percepisse. Ve-
 rum quae ex Arabicis scriptoribus in hanc
 rem adducuntur, testimonia nimis sublesta
 fidei sunt, quam ut iis tuto credi possit.
 Demus etiam scriptis Zoroastris Messiam
 stellae emblemate portendi, vix est ut aliun-
 de id haurire potuerit, quam ex Oraculo
 nostro, cujus memoriam credibile est per
 Assyriam & Persiam diu viguisse. Eodem
 Oraculo fretus Veterator ille famosissimus
 inter Judaeos qui se pro Messia vendita-
 bat tempore Adriani, assumpto cognomine
Barcochebab, *filiu stellae*, multis suorum
 gentilium imposuit, & factionis caput extitit,
 brevi post Imperatoris vigilantiam oppres-
 sac. Unde ob deceptionis odium pro *Bar-
 cochebaba*, levi mutatione vocis *Barcosibab*,
 id est filius mendacii dictus. Quicquid sit,
 è Magistris Judaeorum cordatiores, inter quos
 Maimonides, duplicem Oraculo sensum ad-
 fingant, quorum prior Davidem respicit,
 posterior Messiam a Davide adumbratum.
 Nos lubentes hanc sententiam ut tutissimam
 amplectimur.

Primo Bileamum conspicis ecstasi correptum,
 ut ante monuimus, non concepta Deo
 praecunte verba proferre, sed sibi coelitus
 patefacta pro suo videndi modo, proprio
 Sermone eloqui. *Sic ait, qui verba Dei
 for-*

fortis audit, & scientiam Altissimi est adeptus, visionemque omnipotentis videt, humi procumbens oculis adaperitis. Video illum, sed non modo; intueor illum, sed non prope. Scilicet ejus phantasiae species praecleara objicitur futurorum, sed confusa tantum atque evanida; tanquam alicujusdam a terris dissitissimi, quod aciem oculorum fugiat, quasi caerulei fornicis profundo immergeretur. *Stella oritur ex Jacobo, fertur sceptrum ex Israele.* Utroque principatum aliquem videt significari. Praeterquam enim quod sidera vocantur viri illustres (a), apto satis emblemate, pervagatum fuit apud antiquos, ex novi sideris ortu aut apparitione Cometae, regnorum ortus, aut interitus portendi. Qualis ille fuit, quo conspecto Augustus sub imperii initium interiore gaudio sibi cum natum, seque in eo nasci interpretatus est, ut ait *Plinius (b)*. Accedunt huic commentario Chaldaei Paraphraetae, dum per *Regem, Unctum, potens sceptrum, dominatorem ex domo Israelis, liberatorem*, ea verba reddunt. Quos titulos Davidi competere nemo negaverit. Qui virtute armorum inclytus

(a) Ὀνομα ἄνευ φησὶ μὲν ἰσχυρῶς ἐπὶ δόξης ἐπὶ δόξης, ἢ ἀνορέων, sic Plutarchus de Alexandro magno.

(b) Hist. Nat. Lib. II. *Dionaei Caesaris astrum Virgilio, & Julium sidus Horatio.* Vide hic notam J. Clerici.

clytus princeps, praclara bella gessit, facpiusque debellatis Judaeae gentis hostibus, ac sub ditionem redactis, late Regni Israelitici fines protulit, ac florentissimum factum vicinis circa populis formidabile reddidit.

Sequitur porro; *Et percutiet duces Moabi vastabitque omnes filios Seth.* Prius ad literam in Davide impletum esse nemo inficiabitur. Seu per פאתי מואב *angulos Moabi*, eorum Duces, seu arces, castella, propugnacula intelligere malis; quod ultimum propius vero, cum in aedificio anguli sint quae firmissima & munitissima habentur. Id praestitisse legitur David 2 Sam. VIII. quando Moabitas pugna cecidit, deinde captos & humi prosterni iussos ad funiculum dimensus, (quod de eorum ducibus proculdubio intelligendum) partem obtruncavit, partem vita donavit, ea conditione, ut sibi subditi essent & vectigal penderent. Quam ipse memorabilem victoriam cecinit Psalmis LX. & CVIII.

Vastabitque, sic pergit noster Vates, *omnes filios Seth*: in Hebraeo וקרקר כל בני שׂה. De his בני שׂה, quinam sint, unde gentium, & cur sic nominati, varia varii ariolantur, quae parum satisfaciunt, & lectorem hiantem, quam ante fuerat, incertio-riorem dimittunt. Si per Sethum, cognominem Patriarcham hic intelligis, tunc *filii*

B

lii

lii Seth idem valebunt ac *filiis Adam*, & universum hominum genus complectentur. Sed talis de humano genere strages edenda, neque Davidi, nec ipsi Messiae, nec alii cuiquam ullo pacto adscribi potest. Nunquam profecto consilium iniit David de hominum stirpe delenda: de Christo autem notum est, in mundum venisse eum, ut homines miseros exitio eriperet, tantum igitur abest, ut de perdendis cogitarit. Vide quid ipse de se diserte testatur Joh. III. 17. sunt inter acutiores Interpretes, qui divinatione quadam usi, per Sethum hic intelligi docent aut Regem, aut Moabitidis urbem, vel regionem nescio quam, illis proculdubio temporibus satis celebrem, cujus nomen interciderit. Nec mirandum, ajunt, si priscos illos populos, ex sola Historia Sacra, quae levem eorum mentionem injicit, tantum notos, ea caligo involvat, quae locorum & hominum memoriam obliteret.

Mihi autem haec anxie mecum versanti, verum, quod caeteros Interpretes fugerat, ni vehementer fallor, illuxit. Nempe שֵׁת le gendum, non שֵׁת, puncto scilicet טֵשׁ schin a dextro latere ad sinistrum translato; שֵׁת vero hic positum contracte pro שֵׁתָה, quod *elationem, animi tumorem, & superbiam* sonat.

sonat. In eadem forma contracta vox occurrit Jobi XLI. 16. *timebunt fortes ab excellentia aut elatione ejus* כְּשִׁתּוֹ, de Leviathane loquitur: sic Jobi XIII. 11. שִׂאֲרוּ כִּם תִּבְעַת אֲתֹכֶם *excellencia ejus*, nempe Dei, *vos conturbat*, ubi vide notam Cl. Clerici adlegantis loca Gen. IV. 7. XLIX. 3. Moabirae igitur *fili Seth* בְּנֵי שֵׁת nuncupantur (a), quasi tumidi, inflati, & excellentiae propria opinione superbientes. Eodem pertinet titulus בְּנֵי שֵׁן, iisdem Moabitis adsignatus a Jeremia XLVIII. 45. quo loco ad hunc nostrum adludere Prophetam censet Clericus. Vide quoque versum 42. ejusdem Capituli. *Deletus est Moabus ita, ut non sit amplius populus, eo quod contra Jehovam sese extulit.* Huc quoque facit Psalmi LXVIII. versus 22. cui Jeremiae mox allatum vaticinium egregie consentit; & praeterea lectioni, quam in nostro loco codex Samaritanus exhibet, ubi קִדְקִד pro קִדְקִד legitur. Caeterum, notatu dignum est, in laudatis Jeremiae locis ob intolerandam superbiam, Moabo ultimum excidium denunciari: cujus populi propriis viribus praefidentis typhus, & elati prosperis rebus animi

(a) Idem quod οἱ υἱοὶ ὑπερηφανίας 1. Maccab. II. 47. ubi de Judaeorum accolis sermo est. Conf. Num. XV. 30. Psalm. LXII. 5.

mi fastus intolerandus pluries exagitur. Adi praesertim vs. 14, 26, 29. a quo parum abludit nuncupatio בני שנין, cum שנין praeter *tumultum, strepitum, vanam quoque gloriationem* designare possit. Adstipulor etiam Clerico קדקד *verticem*, loco טו קדקד *destruxit*, ex Samaritani codicis auctoritate reponentis. Hoc postremum verbum a קד deducitur, & si bene memini, semel tantum occurrit Jesaia XXII. 5. ubi murorum everisionem notat. Sed praeter Jeremiae mox allatas, vide quam adfinis nostrae, & plane gemina locutio existet in Psalmo LXVIII. ubi Psaltes ait, Deum *transfixurum caput* hostium Israelis, usus eadem voce מחץ, qua hic Bileamus: addito transfixurum etiam, (nam טו מחץ טו כונום repetendum) קדקד מרהלך באשמוי *verticem incedentis in vitiis suis*. Quod ex linguae sanctae genio significat flagitiis superbientem, & characteri gentis Moabiticæ, a Propheta ad vivum depicto, apprime congruit. Tandem פנת מואב apud Jeremiam legitur, uti in vaticinio Bileami. *Flamma*, inquit, *vorabit* מואב *angulum Moabi*, vertere malim, *munitissima quæque Moabi*, propter rationem ante memoratam. Postrema igitur Oraculi nostri verba, quæ in Davide implementum certissimum habuerunt, sic reddenda censeo: *Is*
muni-

munitissima quaeque loca Moabitidis perfringet, & diruet, & verticem filiorum superbiae conteret. Quo plena de feroci gente, sub ejus jugum redacta, victoria reportata significatur. Vide 2 Sam. VIII. 2. unde etiam Moab *pollubrum pedum suorum* factum, genti superbae velut insultans, gloriatur David Psalmo CVIII. Quibus omnibus si adjicias, figuratae orationi, qua Bileamus utitur, aut תֹּרַי בִּלְעָם proprio quodammodo esse, ut una eademque res in utroque membro ejusdem pericopae diversis verbis enuncietur; cujus plura exempla ex his ipsis Bileami sermonibus desumpta possemus recensere; perspicuum jam erit Filios Seth non diversos esse a Moabitibus, quos a tali nomenclatura; eorum indolem referente, per periphrasem indigitat.

Et haec quidem ad Davidem; sed ulterius tendere propheticum spiritum, & in longe sublimiori sensu vaticinium terminari suadent: 1. ipse vaticinii locus, ordine enim consequitur post alia Oracula; ubi electi Populi singularem felicitatem, ex divino foedere percepta commoda & decora ad coelum usque depraedicat Bileamus; an vero putandus est, in recensendis Israëlitis bonis, silentio praetermisisse, quod inter caetera amplissimum fuit & splendidissimum, Messiam nempe ex Jacobi stirpe oriundum,

qui totius Israël's spes ultima fuit, ac coelestis in eum munificentiae principium & fons, ut in Davide rebusque ejus prosperis haereret? cum Davidici regni gloria mox in nepote Roboamo deliquium passa, ad Aegyptii & Assyriaci majestatem, opes, rerumque gestarum magnitudinem, collata perexigua sane fuerit. Vide secundo loco, quam solenni praefatione utatur Propheta, velut mentes ad majora audienda erecturus. *Balaam filius Beoris dicit, is qui oculis apertis humi prolapsus ait &c.* ut vigilantis ecstasin, & divini spiritus illapsum notet. 3. Agitur res longa futurorum saeculorum intercapedine dissita; quod aptius in Messiam quadrat, non nisi millenio post Davidis natales exoriturum mundo, quam in Davidem, sat brevi, si Propheticae temporum aestimationem sequaris, Bileami aequalibus expectandum. 4. Constans Judaeorum de nostro Oraculo, tanquam Messiam spectante, opinio fuit; quod ex Veteris & novi Testamenti Scriptorum testimonio firmatur, ad illud, dum de Messia agunt, saepe adludentium. Denique quod momentosissimum est, ejusdem Oraculi in Christo nostro implementum, infinitis partibus luculentius, & augustius quam in Davide: quae duo mihi nunc ultimo ostendenda restant.

Stella

Stella processit ex Jacobo. In Textu legimus כוכב קרר quod, ut observatum est eruditus, ex Hebraeorum stilo, non tam sideris ortum notat, quam stelliferi cursus processum, anfractu suo mediam coeli partem petentis. Num quis vero tam hebes, ut ex Judaea ortam stellam, medium coelum cursu suo peragrantem, & luce nova hemisphaerium collustrantem audiens, continuo Christum non agnoscat, cujus adventum Malachias, Vatum extremus, orienti soli adsimilare non dubitat: Balaamo ob saeculorum longa intervalla stellae duntaxat cujusdam specie visus, quam vix oculorum acie per immensa coeli plagas consequi potuit? *Video, inquit, sed non modo; intueor, sed non prope.* Malachias contra propius adspectans, quadringentorum circiter annorum spatio dissitum: *Vobis, ait, nominis mei timentibus exortetur sol justitiae.* Idem nempe de quo apud Esaiam dictum: *parum est ut mihi inservias instaurandis tribubus Jacobi, sarcinandisque ruinis Israelis. Ideo te dedi lumen populis, ut salus mea sis ad ultima terrae.* Esai. XLIX. 6. Iterum *lumen populorum* audit Cap. XLII. ubi dicitur iudicium juxta veritatem prolaturus, neque festinanter abcessurus, usque dum leges terrae promulgaverit, sicque composuerit omnia & pacaverit, ut Insulae in officio

retineantur : quibus vaticiniis, quemadmodum in nostro, ut id obiter moneam, & *luminis & regni* pariter idea comprehenditur. Addit populum in tenebris ambulantem magna subito luce circumfusum : quae etiam regionis mortis umbra obsitae incolas collustraverit. Sic Zacharias in Cantico recens natum sospitatore[m] vocat, *Orientem ex alto ἀνατολήν ἐξ ἑσπέρης*, astrum intelligens, quod tenebras dispellat, mortiferas a nobis umbras eximat, & splendore suo gressus ad carpendum pacis iter dirigat.

Addit *surrexisset sceptrum ex Israele* וְקַם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, non male verteretur etiam *furculus exsurgens*, ex primaria vocis שֵׁבֶט notatione. Cui interpretationi favent Pro-

Jerem. XXIII.
5. Zach. V. 12.
Esaï XI. 1. Apoc. V. 5.

phetarum loca, ubi Messias adpellatur *germen, furculus ex trunco Jesse, virga ab ejus stirpe succrescens, denique radix Davidis*. Verum sceptri notatio congruentior videtur, ad regiam dignitatem Messiae, summumque ejus imperium significandum, quod etiam stellae coelorum verticem tenentis imagine repraesentatur. Jam vide quot scripturarum locis Messiae sceptrum

Psal. XLV. 7.
CX. 2.

illud asseratur. *O Deus! thronus tibi sempiternus. Regni tui sceptrum, sceptrum est aequitatis, Dominus e Sione transmittet sceptrum roboris tui, dicens, te per medias hastes tuas regnare jubea.*

Sed

Sed oraculo nostro lucem maxime foeneratur locus Apocal. Capite secundo, ubi Dei filius *stellae matutinae* nomine indigitatus, simul *Sceptrum ferreum* a patre accepisse dicitur, ut imperium in populos exerceat, quo etiam respicit ad pollicitum Psalmo II. vs. 8, 9.

Quae universa in Jesum nostrum proprio quodam jure competere certissimum est. Hujus regnum e coelo originem ducit. Unde Regnum coelorum adventare clamat prodromus Messiae Johannes; ipso Christo dicente suum regnum non esse hujus mundi. A coelo venit Christus. *Nemo enim* Joh. III: *in caelum ascendit, nisi qui inde prius descendit, scilicet Filius hominis qui in coelo est.* Qua de causa cum Baptistes eximie *lumen* vocat, dum se ad id missum profitetur ut lumini testimonium perhibeat addens eum, qui de coelo est, super omnes eminare; certe elogium illud *luminis mundi*, vs. 13: *aut luminis in mundum venientis*, quo Christus in Evangelio decoratur, & supra universum Prophetarum coetum evchitur, mire stellam illam refert a Bileamo conspectam.

Non solum coelestis Rex est Christus, e coelo jus regnandi adeptus, ejusque dominatus nihil terrestre sapit; sed ex coelo regnat omnipotenti vi, & sibi tradita in coelis

lis terraque potestate. Præterea per ipsam veritatis lucem regnat, & late sibi populos subjicit, verbo & spiritu flectens animos & ad voluntarium & rationale obsequium trabens. Apostolorum enim præconio homines docentium, tum in Christi nomine baptisantium, adjuvantibus miraculis, intusque adspirante Sancti Spiritus gratia, Deo conciliatae gentes & in foedus adoptatae, in unum veluti populum, in regnum unum sub Christo coaluerunt. Hoc vero præconium Christus per se & Apostolos a Hierosolymis exorsus, inde verbum suum simul & sceptrum ad gentes transtulit, vaticinante Michea cap. IV. vs. 2. Quam prodigiosam rerum conversionem Paulus peragi potuisse negat, nisi sola virtute quondam jubentis Dei, ut ex mediis tenebris lux splenderet. En tibi fatale sidus Bileamo visum, cujus quisquis lumine fruitur, non ambulabit in caligine, sed pacem vitamque accipiet. En exorientem in cordibus luciferum. En solem cuncta terrarum radiis illustrantem, benigno lumine foventem, & vegetantem omnia. Haec est gloria Israelis, salus in conspectu gentium parata. Hic denique Rex est adoratus Magis, cui ex Omnipotentis decreto, terrarum ultima servient. *Stella processit ex Jacobo, sceptrum surrexit ex Israele.*

Luc. II.
30-32.

Se-

Sequentia verba; *diruet angulos Moabi, & conteret verticem filiorum Seth*: si vera confiteri velimus, ad Messiam neutiquam pertinent, nec eorum in nostro Jesu implementum quaerendum est. Ea enim, ut vidimus, revera a Davide praestita, uti & quae versu proximo praenunciantur. *Erit Idumaea possessio, erit Sehir possessio hostium, sed Israel opes comparabit. Dominabitur ei a Jacobo ortus, & erit qui superstites ex urbe perdet*: qua omnia discrete historiae fides Davidi vindicat, Messiae abjudicanda. Audi modo quid ipse Propheta regius de se praedicat Psalmo CVIII. *Deus locutus est in sanctuario suo; exultabo & dividam Sicchemam, & convallem Socoth dimetiar. . . Moab tebes pelvis meae, super Idumaeum projiciam calceamentum meum, & Palaestina, clamores ad me laetos ede. Quis deducet me in civitatem manitam? quis deducet me usque ad Idumaeam? Nonne tu Deus, qui projeceras nos, & non exioras, Deus, in exercitibus nostris. . . In Deo erimus fortes & ipse conculcabit hostes nostros.*

Cacterum unius ejusdem Vaticinii partes inter Davidem & Messiam sic dispesci, mirum nemini videbitur, si in memoriam revocet superius observata, de ratione adflatus Prophetici, & vera oraculorum typicorum indole.

indole. Quoties enim res duas internis sensibus objectas Prophetæ in unum obscura perceptione confundunt, hinc fit ut ad Messiam speciali ratione pertinentibus nonnulla adhaereant, aut ipsi minus proprie tribuenda, aut etiam plane aliorsum spectantia.

Attamen cum in genere populi Israelitici fata Christiãnae Ecclesiae res adumbrent, & ipse David Christi typum gestarit, nihil vetat sub imagine debellatae Moabitidis, victorias Christo de Ecclesiae hostibus reportandas figurari. Per *angulos Moabi* igitur & Filios Seth, typice, si lubet, intelligemus Idolorum antistes, pervicacem Synogogam, gentes Evangelio inimicas, Principes in Deum & Christum conspiratione facta decertantes, Antichristum cum affectis, verbo eos omnes quos *ὄφθαλμοὺς ἀπειθεῖας* nominat Paulus Ephes. II. quorum Satanas caput & princeps, quique τὸν Νῶτον titulo optime comprehenduntur, quos ferreo jam Sceptro Christus elisit, & saepius profligatos ultima tandem die aeternum pessumdabit, cum igni flammante ultionem infligens iis, qui Deum nesciunt, neque auscultant Evangelio Domini nostri Jesu Christi, qui poenam pendent aeterni exitii, expulsi a facie Domini & a gloria roboris ipsius. Cum venerit, ut glorificetur in Sanctis suis, & admirandus fiat in credentibus omnibus.

2 Theff.
I. 8-10.

A P.

APPENDIX

Quod sit Bileami consilium Num. XXIV.

14. *Balaco datum. Eidem Vati insigne apophthegma restitutum ex Michææ Cap. VI. vs. 8.*

MAntissæ loco lubet hic adponere novam interpretationem minus recte intellecti textus Hebraici versu 14. ejusdem capituli Numerorum XXIV. quam haud ingrati fore arbitrator S. Literarum studiosis. Ibi Behoris filius Moabitarum Regem sic alloquitur: *Nunc ecce pergens ad populum meum, dabo tibi consilium, וצוהינן quid faciet populus iste populo tuo.* Plerique Interpretes accipiunt de vafro illo consilio submittendarum mulierum a Moabitide, quae ad scortationem Israelitas prolicerent, simulque ad idololatriam impellerent; quo facto iram in se divinam accensuros, sibi que ipsis exitium creaturos hand dubie sperabat. Dolus narratur capite sequenti, quem Bileamum machinatum fuisse perhibetur infra XXXI. 16., & Apoc. II. 14. eidem pestiferum illud consilium diserte tribuitur. At mihi aegre persuaserim tale quid nostro loco innui. Neque enim credibile est Bileamum divino tum spiritu adflatum, & constantissime

me

me negantem se prolaturum quicquam, praeter id, quod coelitus jubetur loqui (vs. 12, 13;) cum inquam, dum S. Spiritus regimini obsequens prospera omnia Israel jamjam est ominatus, moxque iterum est ominaturus (vide vs. 16-24.) infanda contra eundem populum consilia interim agitasse, talesque in ejus perniciem cum Balaco insidias struxisse. Adversatur praeterea huic interpretationi orationis series, quae fatis ostendit, illud consilium ea minime spectare, quae Moabitarum adversus Israel designabant; sed contra ea quae Israel ipse adversus Moabitas est gesturus איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באתריה הימים. Ad duram certe & inauditam ellipsin confugiunt, qui sententiam verborum sic reddunt: *Age, ostendam, aut consulam, quid tibi factu opus sit. Deinde indicabo quid vicissim populus iste facturus est tuo, postremis temporibus.* Scio Chaldaicum paraphrastem, item Philonem & Josephum, ea omnia supplevisse: qui etiam consilium de subornandis puellis latissime deductum, ipsis Prophetarum vaticiniis inferciunt. Sed falsi sunt, idque omne ex ingenio commenti. Quemadmodum fecit eos secutus Vulgatus Interpres, qui textus etiam verba plane invertit, dum spectat minus, quid revera dixerit Balaam, quam quid ex opinione sua dicere debuerit.

Sic

Sic enim habet: *Dabo consilium quid populus tuus populo huic faciat.* Neque multo arridet magis Calvinii sententia, consilium illud interpretantis, quasi Balaam juberet quiescere, ac bono esse animo, nil sibi verentem a malis, quibus post longa demum saecula gentem suam adfectum iri vaticinatur. Ejusmodi supplementis ad S. Textum interpretandum, si semel locus datur, nihil certe est, quod scriptoribus sacris adfingi non possit; quod tantum Virum, tamque subacti judicii Interpretem hic minus advertisse mirum est. Omnes fefellit verbum *yy'*, quod quidem Hebraeis vulgo sonat *consilium dare* aut *inire*, at aliam quoque significationem ferre potest ex Arabico idiomate repetitam, ^{أقْبَلْ} Arabibus est, *admonuit de adventu hostis*: unde ipsis etiam ^{أقْبَلْ} vox est, qua speculator suos monet de hostium (*a*) adventu, vox eadem est. *Tsade* tantum, quo elemento Arabes carent, in Arabicum *Ta* ejusdem organi litteram mutato. Vides quam apposite & proprie loquatur Balaam, hosticos incursum & strages ingentes Moabitidi praenunciaturus. Speculatoris nempe vicem praestat vates,

(a) Simile quid sonat ^{אָרְבֵּי} Ezech. XXXIII. 4. de speculatore.

tes, qui e longinquo ingruentem procellam cernens, clamore sublato Regem admonet, ut rebus suis prospiciat. Nec abludunt quae mox vs. 16, 17. habentur, confer Habbacuci II. 1. De consilio autem quod in Israelis perniciem machinatus est Bileamus, cum hic sileat S. Scriptor, ac proximo capite postquam rem totam enarravit, instigatore Bileamo, כְּכֹד נִלְעָם factam memorat, conjicere proclive est, Ariolum, postquam Regi valedixerat, in vicina Madianitide substituisse, atque ibi, cessante divino adflatu, cum sibi hominem vaecordem permetteret Deus, propriisque adfectibus traderet, partim livore in Abrahae genus, partim inolita avaritia ductum, ut Balaci gratiam amisam recuperaret, nec sperata, si pote, mercede fraudaretur, hanc technam solerter sane excogitatam suggestisse Regi; Cujus postmodum meritas poenas luit, ab expedito agmine, cui Phineam Moses praefecerat, cum caeteris Madianitis interemptus, ut Numerorum Capite XXXI. legere est.

Infelicem vero illum, cui tot eximiis do-
 Pf. LI. tibus instructo, *arcanum sapientiae suae*
 8. *manifestaverat* Deus, quod cupiditate ex-
 coecatus, & sacra auri fame transversus ac-
 tus, tanta bona in suam perniciem vertit!
 Certe non tenui coelestis philosophiae noti-
 tia imbutum fuisse, arguunt, quae adeo prae-
 clara

clara sensit de Numine, hominum erga illud officii, quaque a nobis potissimum ratione coli debeat. Id patet imprimis ex egregio responso quod Mosi praetermissum, opportune servavit Michaeas revelationum Capite VI. Locum, quoniam insignis est & vulgo prave intelligitur, diligentius expendam. Incipit ille versu quinto. *Popule mi* [Israelem adfatur Propheta] *memorato quasso quodnam consilium inierit Balacus Moabitaram Rex, & quidnam ei responderit Bileamus Behoris filius e Sittimis. Guilgalem usque, ut justa facta Jehovae intelligas. Quanam re antevortam Jehovam? an incurvans adorabo Deum excelsum? an eum antevortam holocaustis, & vitulis anniculis? An Jehova chiliadibus arietum delectatur, aut myriadibus torrentium olei? Dabo neci primogenitum meum victimam pro delicto meo, aut fructum uteri mei, ut sit victima pro peccato animae meae? Verum indicavit tibi, o homo, quid bonum sit, quid Jehovah exigat abs te, scilicet ut facias id quod jus postulat, ut ames benignitatem, atque humiliter coram Deo tuo incedas.* Mirum quantum loci, totius sententiam pleraeque versiones obscuraverint, dum suis additamentis, in alienum sensum detorquent; cum alioqui satis proclivis foret intellectu.

C

Falso

Falso nempe existimatum eandem hic technam commemorari, de qua modo locuti sumus, atque unus error cunctos fere Interpretes in devia egit. Neque enim Hebraea id ferunt, neque sic vs. 5. cum sequentibus, quibus Israelem inducunt loquentem, ullo nexu cohaereret. Quod enim Judaeorum populus hic quaerens inducitur ex vulgari interpretatione, filium abrumpit Prophetici sermonis, nec quicquam cum Balaci consilio adfinie habet. Alia longe res agitur. Memoratur nempe Oraculum aliquod Bileami, in gratiam Moabitae Regis editum, quod notissimum apud Israelitas fuisse oportet; licet illud Sacra Mosis historia omiserit, ut nonnulla alia tacuit, quorum ad posteros tamen memoria indubitata dimanavit. Convenerat Filius Tsiipporis Bileamum, quem summi Numinis vatem toto Oriente celebrem, & coelestis revelationis aura adflatum noverat, ex eo quaesiturus, qua ratione sibi Deum placare & propitium reddere possit. Rogat qualis cum cultus deceat, quo hostiarum genere potissimum delectetur? cujusmodi muneribus & piamenti deliniri queat? *Quanam re antevertam Dominum? incurvus adorabo Deum excelsum? &c.* Res ea maximi momenti fuit, de qua Prophetam quem in consiliorum suorum Societatem tam

tam studiose acciverat, ante omnia sciscitari oportuit. *Numquid dabo primogenitum meum*, &c. Ex superstitionis more & instinctu homo Ethnicus locutus est. Solebant enim humanae victimae idolis offerri. Quod, ut transcursu moneam, Israelitis grande piaculum, qui lege per Mosem lata diferte id veritum probe scirent; adeoque absurde & parum ex decoro talis ipsis sermo, de vero Deo Jehovah praesertim loquentibus, apud Michaeam adfingeretur, qui contra Balaco mire congruit, ex dira superstitione, quae per Syriam & vicinas regiones invaluerat, ejusmodi sacrificiis assueto. Horum speciatim exemplum habemus 2do. Reg. III. 26, 27. & in Rege quidem Moabitidis, qui bello pressus, filium primogenitum & haeredem regni holocaustoma obtulit in ipso regiae muro. Prius dixerat Balacus, *an incurvus adorabo Deum excelsum?* pro more scilicet idolatrarum Arabum, qui inclinato corpore, & manu (a) ad os admota, solem, lunam, & coelorum exercitum venerabantur. *Eumne antevertam holocaustis & vitulis anniculis?* Talia obtulisse legitur Num. XXIII. 1., ut sibi Deum propitiaret. *An chiliadibus arietum delectatur & myriadibus torrentium olei?* Magnifica,

(a) Vide Jobi XXXI. 26, 27.

ca illa sacra decuit Regem polliceri, supra privati hominis censum posita, qualia de Davide, Salomone, Ezechia, Josia, Sacri-
 annales referunt, ut profanae historiae he-
 catombas a ducibus Regibusque immolatas
 passim produnt.

Huic vero respondet Propheta: *O homo!*
indicavit tibi quid bonum sit, quid Do-
minus abs te requirat, & quae sequuntur 8.
 ostendit nimirum pura mente & sanctitate
 morum Deum inprimis coli velle; qui vir-
 tutis opera quibusvis hostijs & ritibus ante-
 ponat. Tali oraculo, quod saepius decan-
 tatum meminerant, degeneres Judaeos Mi-
 chaeas, aut potius Deus ipse, sui officii ad-
 monet. Tacite praeterea Achabum, quo
 regnante partem vaticiniorum edidit Mi-
 chaeas, Balaci comparatione vellicatum cre-
 diderim. Textum ergo versus quinti sic
 vertendum censeo. *Mi popule in memo-*
riam tibi veniat responsi illius inclyti
quod a Bileamo tulit Balacus, dum eum de
optima ratione cultum Deo exhibendi con-
suleret. [nam verbum צע, ut apud Graecos
βουλευομαι & συμβουλευειν, tam petendi, quam
dandi consilium significatione pollet.]. Et
verba sequentia, למען דעת צדקות יהוה ut
disceret justitias Domini, ad Balacum re-
fero, per צדקות יהוה δικαιομαα κυριου ju-
stitias

stias Domini, omnia illa intelligi censens quae ad Divinum cultum pertinent, quicquid sibi ab hominibus officii praestari Numen suo jure postulat; quoque praestito Divinum favorem promereri possunt. Quod vero interjicitur, *a Scittimis usque ad Guilgal*, id ad temporis notationem pertinet, ut sciant Judaei quandonam id oraculum prolatum fuerit; nempe quando in Scittim regione Moabitica tenderent. Vide Num. XXII. 1. XXV. 1. quae ultima eorum statio memoratur ibidem XXXII. 49. unde castra non moverunt, nisi ut, Josua duce, trajecto Jordane in Guilgal pervenirent, ubi foedus instauratum Josuae V. 9, 10. sic ut memorabilis historia huic satis notae temporis periodo adsignetur, quod a mansione Scittim ad stativa in Guilgali posita effluxit.

Sic responso suo Bileamus primaevae religionis jura vindicavit, cultum vere Deo dignum indicans. Pura nimirum mente litari, mitem animum, recti tenacem, in Deum obsequentem, erga homines beneficum, quibusvis Sacrificiis ipsi acceptiorem esse. Quod Ethnici naturae instinctu partim viderunt, & saepius inculcarunt Prophetae, sed plenius tandem Christus docuit, atque sua auctoritate sanxit.

Caeterum hanc Micheae loci interpretationem, quam pro indubitata habeo, gratus

38 DISSERTATIO

Butler
Serm.
VII.
Upon the
character
of Ba-
laam p.
121.

profiteor me debere illustri & eximio Prae-
 suli Anglico, Jos. Butlero, Bristolii cum
 maxime, ni fallor Episcopo. Is eam nude
 aperuit, non additis quibus stabiliatur argu-
 mentis. Quae vero huc contulimus, re di-
 ligenter explorata, si probentur tanti inge-
 nii Viro, satis amplum operae praemium
 reportasse nobis videbimur.

DIS-

DISSERTATIO

S E C U N D A.

De Enochi & Eliae raptu, Gen. V.
24. 2 Reg. II. 9-12.

DE argumento differere adgredior ad contemplationem jucundissimo, simulque ad fidem momentosissimo; celebri nimirum, quem S. Scripturae memorant, Enochi & Eliae raptu. Quod egregium Virorum sanctissimorum par, exemplum piis omnibus per saecula propositum est, ut spem foveret immortalitatis illius, quae postquam hominibus velut inter nubila coelitus coruscaverat, per Christi demum Evangelium in clara luce collocatur. Dum raptum dico, utor proprietate sermonis, eam opinionem secutus, quae & historiae S. textu innuitur, & satis magno, tum Judaeorum, tum Christianorum consensu dudum stabilita fuit. Eliam scilicet & Enochum, legi in universam Adae sobolem laetae prodigialiter exemptos, non mortem oppetiisse, sed e terris vivos corpore animaque ad beatorum regiones fuisse traductos. Hanc vero sententiam ut contra dissentien-

C 4

tes

tes vindicem; nec traditione Christianorum aut Judaeorum uti decrevi; nec horum Magistros, illorumve Doctores, seu veteres seu recentiores, ad partes vocabo; nec Philonem, Josephum; Apocryphos, in consilium adhibebo; nec discordium versionum & omnigenum Interpretum aliquem conventum indicam, in eam partem quae numero vincet, ut multi solent, concessurus. Solius Hebraici textus rite expensi apud me valebit autoritas. Tria igitur tantum hac mea commentatione elimpidare conabor. Et primo quidem perquiram, quodnam de Enoch & Eliae exitu iudicium ferre oporteat. Ideo, quas ob causas rem adeo memorabilem Historia Sacra caligine quadam involvere studuerit. Tertio denique loco probaturus, quoquo modo uterque illé eventus accipiatur, haud leve inde momentum accedere fulciendae roborandaeque immortalitatis fidei.

r. Enochii
exitus
qualis
fuerit,
ex S.
Textu di-
judica-
tur, Gen.
V.

I. Circa Enochum haec legimus Genes. V. 24. *Et ambulavit Enoch cum Deo, & non ipse fuit, quia Deus eum sumpsit.* Hebraea sic habent ויתהלך חנוך את האלהים כי לקח אתו אלהים simplicia nec difficilia expositu, sed notationem valde generalem habent. *Ambulavit cum Deo:* morum id sanctitatem denotat; castum, inculpatum, atque ad divinas leges exactum
vitae

vitae institutum. Perhibetur Enoch a corruptelis sui seculi hominum abhorrens, Numini, quod reverentia summa & amore flagrantissimo prosequeretur, socium quodammodo se adjunxisse, & tanquam ipso teste & iudice, facta sua omnia & cogitata composuisse. Eo sensu dictum Abrahamo; *coram facie mea ambula atque integer esto.* Gen. XVII. 1. Quin David ipse de se Psalmo XVI. *Posui Dominum coram me semper*: vitae non minus incorruptum tenorem, quam repositam in Deo fiduciam intelligens. Neque capi necesse est de Prophetico Enochii munere, aut publico in Ecclesia ministerio. Uti nec Gen. VI. 9. ubi de Noacho idem dicitur; quanquam 1. Sam. II. 30. de sacerdotio eam locutionem usurpari ex circumstantibus patet. Sed de Enocho perinde ac de Noacho accipiendum. Ubi quod *ambulasse cum Deo* dicitur, idem valet quod praecedens encomium, *viri justi & integri in aetatibus suis*. Non moramur enim Jarchii ineptias, justum cum quidem, sed levem inconstantemque perhibentis; quasi solitus esset citò ad malum deflectere, eaque de causa immatura morte saeculo creptum. Id forte hausit ex pseudo-Salomonis Sapientiae IV. 7-14. verbis, de Nostro intellectis; aut Apocryphi Scriptor ipse si Enochum intendit, ex traditione nescio qua, nullius cer-

te pretii. Sed apage Rabbinorum somnia? qui, quoties turgentur & delirant, antiquum morem obtinent. Nos Sacrae paginae adhaerescimus.

Addit Moses, וַיִּמָּוֶת & non ipse. Sensus obuius, h. e. non ipse amplius fuit, visus est, aut apparuit inter homines. Ratio additur, quia nimirum Deus ipsum tulit, aut sumpsit. וַיִּמָּוֶת ה' Hic vero Interpretes inter se digladiantes mirari subit, aliis contententibus verbo וַיִּמָּוֶת & voce וַיִּמָּוֶת mortem proprie signari; adductis in id scripturarum luculentis testimoniis: dum alii contra, & eorundem verborum vi, mordicus pugnant intelligi debere raptum hominis vivi (a). At utrimque ni fallor opera luditur. Nam incassum laborant, qui hinc vocibus mortis propriam notionem subjiciunt, quae minime iis haeret ex nativa & propria significatione; aut vicissim alii, dum eundem iis sensum abjudicant, quem tamen optime patiuntur, ut pluribus in locis ex contextu sit manifestum: haud satis animadvertentes, ejusmodi vocibus ambiguis, aut

(a) Inde factum ut in Thargum Onkelosi ad h. l. vulge legatur & non interfecit illum Dominus. Dum contra exemplar R. Menassae adlegatum tanquam melioris notae, negantem particulam non habet. Scilicet non verbum verbo reddere curarunt Paraphraetae, sed sensum, qualis videbatur ipsis, expresserunt. Vide Heideggerum ubi inf. p. 257.

aut potius generalem tantum potestatem complexis, diversos sensus pro re nata competere. Apud Ezechialem לקח de morte uxoris necessario intelligitur. Capite LIII. Esaiæ Ezech. XXIV. 16. לקח מעזר de coelesti auxilio quo Messias e Gen. XLII. 36. malorum gurgite emerfit. Rursus de Josepho dictum legimus, qui mortuus Jacobo Patri credebatur, אינו. Pariter in Rachelis ore liberos tenellos desientis, אינם. Jerem. XXX. 15. Apud Psaltem Deum suppliciter orantem ut sibi vitæ suæ finem notum faciat, Psal. XXXIX. וְאֵינִי בְּמָוֶת אֵלֶּךְ וְאֵינִי interpretandum *antequam moriar*. Argumento ipso admonemur scilicet, & verborum contextu, generalem ideam וְאֵינִי לקח & אינו ad specialem hanc significationem restringi; adeo ad utrumque sensum exprimendum verba facile flectuntur. Quid de Enocho igitur censendum? Ex verborum propria vi neutrum exculpes, aut Patriarcham mortuum, aut morti exemptum fato concessisse ne innuitur quidem, nedum ut diserte dicatur. Viventem in coelos sublatum, ex sensu verborum grammatico nihilo magis cruas. At ultimum hoc aliunde patet, & quidem lulentissime. Unde? inquires. Brevi expediam. Si totius capitis narrata attento animo perlustras, videbis Patriarcharum singulorum ordine ætatem, qua procreare liberos coeperant, tum liberorum numerum, deni-

DISERTATIO

denique vitae totius curriculum & aenortum censum sedulo perscribi, addita omnibus solenni formula *וַיָּמָוֶת* & *mortuus est.* Solus excipitur Enochus, in quo caetera quidem quae reliquis de aetate, progenie &c. apponuntur, addito singulari encomio, quod unà cum Deo per annos trecentos ambulavit. Sed quid postea? *Et non fuit, aut apparuit ipse amplius, eum enim Deus sumpsit.* Quis hic non advertat 1°. mercedem constantis in Deum pietatis insignem indicari? deinde singularem circa ejus de mundo exitum providentiam. Certe majorem ejus rationem Deus videtur habuisse quam Patris Jared, aut filii Methusalem, reliquorumque qui nominantur patriarcharum, ac peculiari se erga illum modo gefisse. Nec mysterio caret, aut absque gravi aliqua causa factum, quod in hoc uno Moses consuetam loquendi formulam veritat, & mortis mentionem omnem secludat. Dices eo notari subito & improvise extinctum Enochum, ejusque cadaver, ut Mosi obtigit, Dei cura singulari amotum ab hominum conspectu. Sed quid hoc est, si non divinare est? Ac Mosem quidem ab ipso Deo sepultum discimus, addito, mortalium nulli locum, ubi corpus jaceret, pervestigatum aut conspectum; de cadavere Enochi aut sepulchro altum silentium. Dicitur,

Deut.
XXXIV.
6.

citur duntaxat non amplius visum esse, aut in terris apparuisse, quia tulit eum Dominus. Quod sic intelligere proclive est, Deum ejus virtutem remuneraturum, ad se, sicut erat, vivum transfuisse; & cujusdam Societate quadam & convictu, si ita loqui licet, ustis fuerat, eum ad arctiorem secum gloriæ communionem evexisse.

Sed item omnem dirimit Apostolus ad Hebræos Cap. XL. 5. docens fide Enochum (a) translatum τὸ μὴ ἰδεῖν θάνατον, ut non videret mortem, quia eum Deus transfulerat: interpretatus phrasin, ambulasse cum Deo, post τὸν δὲ per εὐχέστηξεναι τὸν Θεὸν Deo placuisse. Videre mortem; notus Hebraismus pro mori. Sic Psalmo LXXXIX. 49. quis homo vivet; & non videbit mortem, τίς ἄνθρωπος ζήσεται, vitamque e manu sepulchri eripiet? Vitiligatur quidem (b) scriptor anonymus, videre mortem, & gustare mortem, pro

(a) Arabs supplet h. l. in paradysum. Quæ autem de Paradiso terrestris, diluvianis aquis impervio, ubi Enochus cum Eliâ delitescat, fabulantur Judæi & Mohammedani, cum nauci sint, tutò præteribimus. Μετὰ τὸν θάνατον ὁ Θεὸς sic vertunt ὁ ὁ nostro loco, unde Paulus μεταστάσει. Vide num hinc forte sit, quod Enocho Metatron cognomen hæsit, in cujus etymò investigando tantum sudarunt critici? Vide Heidegger. *Vita Patriarcharum* Exerc. IX. p. 253.

(b) Dissertatione Gallice Scripta *De Enochi & Eliæ raptu in Bibl. Brit.* tom. XI. p. 197.

uno sumi eodemque; adlegatis versibus 51. & 52. Capitis VIII. Evangelii Johannis. Ultimam simul locutionem contendit mortis terrores & angustias notare, citans locum ad Hebr. II. 9. de Christo pro omnibus mortem gustante. At perspicuum est, cum parum legitime argumentari. Nam quod Christi mors gravius aliquid complexa sit, quam quod passim fato concedentes homines experiuntur, inde neutiquam efficias, *γένηται θάνατος*, mortis terrores & agona indicare. Multo minus, quando haec phras cum altera *ἰδίῳ θάνατον* permutatur, & promiscue usurpatur, utramque peculiari illo sensu sumi. Quidquid vero Dominus, loco Johannis laudato, in se credentibus polliceatur, nihilo secius ibi *ἰδίῳ θάνατον*, pro *mori* simpliciter ponitur. Longe enim aliud est docere, quid sermo ad literam sonet, ex ipsa proprietate verborum; aliud reconditam & mysticam ejusdem sermonis mentem eruere. Diserte testatur Paulus de Enocho, eum fide placuisse Deo, atque ejusdem fidei vi, qua cum Deo ambulavit, e terra translatus, adeo ut mortem minime experiretur. Si ergo iis quae textus Moisaicus suppeditat, clarum scriptoris *θεοπρεβύτης* ad Hebraeos testimonium addas, liquebit jam, & supra omnem ponetur dubitationis aleam, Enochum mortis expertem fuisse,

fuisse, ac eximia supra mortales caeteros praerogativa gavisum, ut vivus ex hisce tercis ad beatioram vitam, & coelestes mansiones transcriberetur, praemium pietatis & fidei reportans, nulla satis oratione extolendum. Frustra nunc argutareris, Mosem insueta circa Enochum locutione usum, & raptum ideo dixisse, quoniam, tribus tantum cum dimidio fere saeculis apud homines exactis, juvenis adhuc & prout hominum temporum ratio ferebat, immatura morte decessisse censendus est. Praeterquam enim quod Historia Sacra non ait, *וְהָיָה יְמֵי יְחִיָּהוּ*, uti cum Psalte Ps. CII. 25. eo sensu dici debuerat, sed simpliciter *וְהָיָה*; optimus Mosis interpres Paulus, mortem non vidisse, aut quod eodem redit, mortuum non esse Enochum disertissime testatur.

Nunc veniamus ad Eliam. Hunc quoque vivum caelo receptum constans fert ^{2. De} Judaeorum traditio. Cui suffragatur Auctor ^{raptum E-} ^{liae nar-} Libri I. Maccabaeorum Cap. II. 58. *ἀναλήφ-* ^{ratio 2} ^{Reg. II.} ^{elucidat} ^{sur.} *θη*, ait, [*Ηλίας*] *εἰς εἰς τὸν οὐρανόν*. Nec obscurius multo Siracides; *ὁ ἀναληφθεὶς ἐν λαίλαπι πυρός; ἐν ἄρματι ἵππων πυρίαν*. - *Ηλίας ὅς ἐν λαίλαπι ἐσχεπάθη*. Eccl. XLVIII. 9-12. Cujus traditionis, haud magnum alias per se pondus habiturae, firmissimum fundamentum in diserta S. Scriptoris narratione agnoscimus 2do. Reg. Cap. II. ex qua

qua simili modo, imò fortius arguere licet, ac in Enocho instituimus. Ab ipso jam Capitis initio (inadfectatam interim adverte prolepsin, tanquam de re satis nota simpliciter loquentis) in cœlum turbine subvehendus Elias, ut pareret ad se vocanti Deo, dicitur Elisæo Discipulo valadicere voluisse, qui tamen reluctanti constanter adhaesit. Huic Prophetarum filii a Bethleobviam facti: *nostine*, inquit, *quod Jehovab sit laturus Dominum tuum* (a) *desuper a Capite tuo לקח ארונך כי " חידעת כי "* מעל ראשך. Alii Discipuli Jerichuntem versus idem monitum ingeminant. Elias ipse dilecto *amigwō* valedicturus, *pete*, inquit, *si quid a me tibi tribui exoptas, antequam auferar abs te*, אלקח מעמך. Versu denique undecimo raptus ipse describitur. *Evenit, dum colloquentes ambularent, & ecce currus igneus cum igneis equis eos a se invicem disjuxit, & turbine Elias adscendit in coelum.* ויעל אלהיו במעור השמים. Additur sequenti versu, *Eliam, intuentis Discipuli tandem oculis creptum, ולא ראו עור* vides mortis mentionem nullam, imò ne minimam quidem suspicionem injici, sic que studio narrationem texti, talem verborum delectum fieri, ut in coelum Elias vivus sublatus concipiatur.

(a) Locutio notanda, quae cum triumphali Eliac ad sua fera adscensu optime congruit.

piatur. Id tamen praefracite negat supra memoratus anonymus; volens aut flamma combustum, aut turbine suffocatum Eliam, non corpore, sed sola anima coelos petiisse. Ut autem opinionem parum plausibilem quodam veri similitudinis testorio incrustet, vim S. Textui non dubitat inferre manifestam, pertendens verbum העלה idem valere quod Psal. CII. 25. pro *de medio sustulit*, aut *holocausti* more turbine flammee *consumpsit*. Aut si id magis arrideat, per ipsum licet ut verba versus undecimi sic interpreteris; *adscendit Elias per tempestatem aut turbinem coeli* כַּמְעֵרָה הַשָּׁמַיִם. Sed siue העלות jungas cum השמים, siue hanc ultimam vocem connectas cum כְּעֵרָה, neutrum procedit ex Hebraeae Linguae genio interpretamentum. Neque enim *tempestatem coeli* aut *coelestem* Hebraei solent dicere, inepto satis pleonasmō, unde enim tempestates, nisi e coelo, id est aëre & atmosphaera terram ambiente! nec *adscendere coelum versus*, idem sonat quod *mori*, aut morte terris eripi. Nulla enim hic fit altaris aut victimae mentio, quae holocausti cogitationem suggerat. Nec ad id apposite Psalms CII. locus adducitur. Vox enim ambigui significatus, qualis est העלות, prophraecologiae diversitate sensum variat, aliud notans quando cum השמים ponitur, aliud

D

quan-

quando cum בחצי ימים hic mortem significat, & quidem acerbam, qua quis in ipso aetatis flore & medio vitae cursu abripitur: illic contra, triumphalem e mundo egressum, quo vivus in coelos penetrat Elias. Seu verba igitur nude spectare velis, seu ad rei verbis enunciatae speciem adendas, non Eliae mortem, sed immortalitatem potius animo obversari necesse est.

Objicit nonnulla Anonymus, sed quae tam jejuna sunt & frivola, ut facile diluantur. 1°. quidem Filios Prophetarum qui nesciverant terris Eliam jamjam ereptum iri, nentiquam credidisse vivum in coelos evecum, sed vento abreptum & turbine suffocatum. Unde veniam petunt perquirendi cadaveris, spiritu aut potius vento דם Domini in montem aliquem aut vallem coniecti, ut sibi imaginabantur (vl. i.6.) At id ex opinione propria hauserunt, & suspitione probabili. Quod enim sciverint hac ipsa die Eliam terris excessurum, non continuo sequitur modum ipsis istius excessus plane admirandum revelatum fuisse. Addit 2do. loco Elifaeum, simulac Magister ejus conspectui eripitur, vestes lacerasse. Quo, inquit, se mortuum lugere significat. Cum ex communi sententia ejus triumphum plausu atque effusa laetitia potius prosequi debuisset. Quasi vero doloris sufficiens argumentum

mentum non foret, tanti viri consortio & ope destitui; & carissimo, quem parentis loco habuit, praeceptori aeternum valedicere! 3°. Loco contra receptam sententiam urget, quod eo pacto Elias, quem Christi typum vulgo statuunt, Christum ipsum immortalitatis praerogativa antecelleret, cum vivus nempe ad aethereas sedes evolaverit, non prius mortem expertus: dum Christus, non nisi postquam surrexit a tumulo, coelos intravit. Nec sic accurate, si ipsum audimus, respondebit typus antitypo. Sed longe in eo fallitur. Mors enim illa quae Christo summum gloriae fastigium, nobis vero sempiternam salutem attulit, non ipsi ex naturae conditione, quae peccati exors, morti obnoxia non erat, nisi pro peccatoribus fidejussisset; sed ex sponte suscepti muneris lege obtigit. Deinde vitam propria virtute recuperare, ut in coelum adscendat, quid majus est & praestabilius, quam si quis vivus a terra in sublime rapiatur. Ea ratione longe vincit antitypus, cui minime par est typum per omnia congruere.

Sed his solutis captiunculis, duo argumenta excutienda restant melioris notae, quae ex aequo communem de Enocho & Elia sententiam feriunt. Prius desumitur a ferale lege Adami posteris sine exceptione

dicta; *pulvis os, & in pulverem reverteris* Gen. III. 19. conf. Hebr. IX. 27. Rom. V. 12. Mirum esse obijciunt, si in duorum tantum; ex universo hominum genere, nec a labe peccati immunium gratiam, huic legi derogetur. Respondeo, de utroque Propheta perinde judicandum, ac de iis, quos terram incolentes ultima mundi dies offendet. De quibus Paulus ad Corinthios; *non moriemur omnes, sed omnes immutabimur.* ^{1 Cor. XV. 51.} Ea enim corporis immutatio mortis ipsis vice erit. Nec universali decreto de morte obeunda magis praecjudicat Enochi & Eliae raptus, quam ultima mundi aetate viventium ἀλλοίωσις. Utriusque enim corpus censere aequum est, in ipso per coelestes plagas meatu, metamorphosin quandam subiisse. Cum indubitatum sit Apostoli, nec minus cum physicis, quam Theologicis rationibus consentiens axioma; *carnem & sanguinem regnum Dei haereditatis jure adire non posse.*

Posterius argumentum hauritur ex dicto Christi Joh. III. 13. *Nemo ascendit in coelum, nisi is qui de coelo prius descendit, filius scilicet hominis qui est in coelo.* Unde sic arguunt; si nemo ante Christum in coelis homo fuit, ergo non Enochus & Elias. At levi opera hanc difficultatem amolierimur. Modò attende quae
nam

nam eo loco Christi mens fit. Agit nimirum cum Nicodemo de doctrina sua, & divino testimonio quod coelitus ad homines attulit, cuique fidem indubitatum habere oportet quicumque salvus fieri cupit. Patet id praesertim ex antecedentibus versibus 11. & 12. Non ergo proprie negat quemquam in coelos adscendisse, sed sic adscendisse, ut inde Dei mandata ad homines referret. Quod decus uni Christo competit. Moses enim in monte tantum fuit, legem a Deo accepturus. Nec ullus ante Christum Propheta in coelum ivit, ut inde rediens hominibus Dei consilia patefaceret. Neque ipse id adfirmat de se Christus, quod adfirmare videtur, se primum hominum in coelum jam adscendisse (a). Nondum adscenderat enim in coelos, cum sic loquebatur, sed vero inde descenderat, tanquam a natali sede, quod postremum his verbis innuit; *Filius hominis qui est in coelo*. Nos enim Socini somnia non moramur.

II. Hucusque vidimus tam ex Mosaiça, quam ex Auctoris Libri Regum narratione, duos dari viros, quibus tam felicibus esse contigit, ut libitinæ lege soluti, ex hoc

moſta-
que cali-
gine in-
voluerit.

(a) Id speciatim de Davide negat Petrus Actor. II. 34. dum ex Oraculo Psal. CX. Christi adscensum in coelos probat; non univèrsum de quibusvis hominibus præter Messiam; quod observatu dignum.

54 DISSERTATIO

mortalitatis carcere in beatorum regna concesserint. Enochum & Eliam dico, quos *aeternitatis candidatos* scito post Tertullianum elogio nuncupare possumus. Paucis nunc disquirendum superest, cur utriusque facti gloriam S. Scriptura veluti nebula quadam obscurare studuerit. Rem enim de Enocho innuit potius, quam claris docet expressisque verbis. Raptum loquitur, de modo silet. Circa Eliam, raptus ipse quidem & adscensio describitur, sed uno loco tantum; nec alibi usquam aut ad Thisbitae exitum adludit sacer contextus, aut vivere etiamnum perhibet corpore & anima in gloria coelesti. Eliam quidem in Thabore cum Domino Jesu Sermones miscere apud Evangelistasprehendimus, sed Moses ei socius additur, de quo Scriptura prodit certissime naturæ concessisse, & ipsius Dei manu sepultum. Enochus in ea scena non comparet, qui tamen, quia translatum ut mortem non videret adseverat Paulus, magis apte comes Eliae dari putaretur. Aliquid hinc profecto mysterii latet. Quod enim visibili forma tribus Discipulis Elias conspectus fuerit in Domini transfiguratione, non evincit, vero & proprio corpore apparuisse, sed specie humana tantum, quali saepe Angeli sub V. Test. se dabant conspiciendos. Quod idem de Mose intellectum

Luc IX.
30. &c.
Matth.
XVII. 3.
& seq.

lectum velim, neque ideo resurrexisse magis crediderim, cum doctis quibusdam (a). Interpretibus, eo uno argumento nixis, quàm Samuelem credunt, qui verum Samuelem Sauli visum censent in aedibus incantatricis Hendoræ.

Id vero nonnullos in eam cogitationem impulit, ut existiment Enochum atque Eliam, divina Providentia sic typos constitutos, & illustria specimina immortalitatis in Christo demum & per Christum exhibendæ, ut rei ipsius non veritatem plenam, sed ejus tantummodo speciem aliquam & tenuem umbram, pro solita ratione typorum, exhibuerint. Ac quemadmodum Melchisedecus describitur tanquam ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, & in æternum sacerdos, absque principio vitæ, aut termino; non quod revera talis exstiterit, sed quoniam Scriptura de ejus ortu, obitu, decessore, successore, & universâ genealogia tacet; quo melius in eâ Christi æternum & ἀμετάδοτον sacerdotium adumbret; pariter Prophetam utrumque, quod insigni quadam & supernaturali ratione vita excesserint, ac de eorum morte consultò scriptura sileat, egregium hominibus specimen dedisse beatæ immortalitatis, quam Christus Evangelio reclusit,

(a) V. Cleric. ad Deut. XXXIV. 6. & Matth. XVII. 3.

eludit, & in se tanquam absolutissimo exemplari dedit conspiciendum. Verum huc confugere nihil opus. Ab una enim parte Apostoli testimonio ratum est, Enochum morti sub ductum & vivum ἀναχωρῆσαι πρὸς τὸ Θεῖον, ut verbis Josephi loquar. Unde etiam jure Elias, quem Elifaeus, turbine superiora petentem, propriis oculis vidit, parili exemplo mortis expertus ad coelites evehctus concluditur. (Ecquis enim sanus putaverit, aerumnosae vitae praemium Vati eximio violentam necem constitui, a fulmine aut turbine incussam?) Nihilominus cum uterque typum & umbram tantum exhibuerit futurorum in Christo bonorum, longe infra Archetypi splendorem & praestantiam subsidere debuit. Inde fit quod Spiritus Sanctus de Enochi exitu loquitur tam paucis, tam ambiguis & generalibus verbis; neque animam exhalasse dicens, nec diserte supremum diem explevisse negans. Inde est quod Elias flammeo turbine & procella comite divulsus, unum Elifaeum portentosi excessus spectatorem adhibet. Dum contra adscensus Christi, tum adstantium Angelorum satellitio illustratus; tum sereno & placido coelo manifestus, superveniente tantum nubecula; tum denique magna Discipulorum frequentia testatissimus. Inde tandem de duplici miraculo altum S. Scripturae aliis locis

locis silentium; dum aliàs editorum priscis saeculis prodigiorum passim memoriam renovant. Scilicet ante Christi natales non-^{Hebr. X:} dum patebat sanctorum aditus, nondum 19: regni coelestis limen aperiebatur, vitaeque immortalis spes, praesertim corporum resurrectionis & ἀποκατάστασις πάντων, sub promissionum involucris latuit, in apertam demum lucem a salutis ἀρχηγέτη eruenda, & ejus exemplo comprobanda. Hujus tamen spei scintillas & coruscationes quasdam, in crepera, tum ante-diluviani Mundi, tum Mosàicae œconomiae nocte, piorum mentibus adfulgere oportuit, ut alacriori animo quaererent τοῖς αὐτῶν ζήτοῦσι μισθαποδότην θεόν; & salutem a Redemptore olim pariendam acrioribus desideriis anhelarent.

III. Ut autem summatim disputata complectamur, utcunque veteres Judaei de corporum resurrectione senserint, & quicquid de universa circa Enochum & Eliam quaestione statuendum sit, nihil inde fructus ex utraque historia decerpenti nobis peribit, nec parcius spei immortalitatis alimentum suppetet. Enochum primum contemplemur. Is & Deum pio animo coluit, & quaerentium se remuneratorem credidit, & insanabile sui temporis hominum ingenium pertaesus, per trecenos annos fideli obsequio

*Utrâque
historiâ
fulcitur
spes im-
mortalis-
tatis.*

quo inculpatoque vivendi more, Deo, quo cum ambulabat, placuisse perhibetur. Hinc in medio vitae cursu raptus, & hujus mortalis aevi miseriis subductus ab ipso Deo dicitur. Quorsum vero, & quo raptum cogitabimus, nisi ad Deum ipsum & beatiorum vitam? Pariter Elias praecclarum omnis generis virtutum curriculum emensus, post varios casus, post tot discrimina rerum, tot in Prophetico munere exanclatos labores, & veræ religionis amore toleratas aerumnas, mundum egreditur. At quali exitu? praecclaro sane illo & inaudito. De quo Eliae discipulos, ne quis forte dubitet, an divinitus contigerit nec ne, Spiritus S. ante certiores facit. Subito nimirum apparentibus meteoris, ingruente turbine, curru flammeo coelum versus sublimis rapitur. Profecto, modo sit huic historiae fides, clarum est Prophetam non interire, sed tantum a socio divelli, & terris abstrahi ut beatiores sedes invisat. Quidquid de ejus corpore fiat, non e natura rerum evanescit Elias, non sensu deficitur, sed pollicitam a Deo virtutis, fidei, pietatis mercedem reportat.

Perculit proculdubio Elisaeum prodigiosa scena, piorumque post hanc vitam aeternos triumphos ei velut ob oculus posuit, dum magistrum, suis amplexibus avulsum, rapi
ad

ad coelos videt, virtute summi rerum conditoris. Quis enim nisi Deus, de incredibili eventu praemonere, aut tempestatibus imperare potuit; ut ad constitutum praesto essent? Neque solus ex tali viso Elisaeus fructum tulisse censendus est, qui simul ingens ad cunctos redit, quicumque Scriptoris nostri auctoritate moventur. Habemus enim Elisaeum Prophetam inclytum, qui rei oculatus testis fuit. Tum filii Prophetarum, etsi raptum non conspexerint, trans Jordannem in loco non valde remoto constitunt, ubi tempestatem sensisse, & flammam coruscantes, vidisse credibile est ex versu nostri Capituli 15. Eat nunc, quisquis in V. T. Scriptis alterius post hanc vitae argumenta requirit, aut immortalitatis antiquos Patres spem ullam fovisse negat; & talibus documentis ab errore manifesto ad sanio-rem sententiam retrahi se patiatur.

A P-

APPENDIX

De morte Mosi. Josephi Textus male intellectus. Alter Epist. Judae vs. 9. de pugna Michaelis cum Satana illustratur. Tullius in vertendo Xenophonis loco hallucinatus est.

Conjectura celeb. Clerici quam supra tetigimus, de resurrectione Mosi, in memoriam revocat *Josephi* locum vulgo perperam, ni fallor, intellectum. De obitu Legislatoris Hebraei loquens ἀφανίζεῖ, ait, κατὰ τινὸς φάραγγος. γέγραφε δὲ αὐτὸν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις τεθνεῶτα, δέισας μὴ δὲ ὑπερβολὴν τῆς ἐπ' αὐτὸν ἀρετῆς πρὸς τὸ θεῖον αὐτὸν ἀποχωρῆσαι τολμήσωσιν εἰπεῖν. *In quandam vallem raptus inconspicuis factus est, scripsit vero in Sacris libris se esse mortuum, timens, ne ob eximiam virtutem ad Deum abiisse auderent dicere.* Ad
 „ haec Clericus : Nescio quare periculosum
 „ judicat Josephus, si credatur Moses ἀπο-
 „ χωρῆσαι πρὸς τὸ θεῖον, modo ne ipse co-
 „ latur. Quod Henoch & Eliae contigisse
 „ narrant sacrae Literae, id sine periculo
 „ de Mose aequè innoxie credi potuit. Ac
 „ sane crediderunt multi Judaei, a quibus
 „ olim probatus fuerat liber inscriptus, ἀνά-
 ληψις

ἀληθῆς Μωσέως". At vir doctissimus, (ejus mihi manes ignoscant) mentem Josephi non cepit, qui cum ultimum hoc Deuteronomii caput a manu Moſis eſſe, ſatis inepto quidem errore putaret, inde occaſionem arripuit extol- lendi ſingularem ejus modeſtiam, quod non Enochii exemplo vivum ſe in coelos receptum, ſed reliquorum hominum more vere mortuum prodiderit. Abuti ſcilicet no- luit ad propriam gloriam opinione homi- num, qui ex ipſius ἀφανιζομῶν cauſam ſatis probabilem habuiſſent, ipſi vero ampliora tribuendi. Quod nihilominus accidit; ut ex libro ἀναλήψεως & Targumiftis patet. Quid ſi forte Joſephus per reſeſſum iſtum πρὸς τὸ θεῖον neſcio quam apotheoſin intellexit; ex doctrina nimirum Platonico- rum, quam plus aequo imbibiffe videtur Annalium Judaicorum Scriptor. Ultimum eſſatum *Plotini* morientis, uti reſert in ejus vita *Porphyrius*; περιπαῖσαι, φησι, τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον ἀνάγειν πρὸς τὸ ἐν τῷ πατρὶ θεῖον. Sic Moſes, ex Joſephi ſententia, propriam mortem narrans, periculum idololatriae ca- vere voluerit; quod majus ex immortalita- tis opinione, quam, uti vulgo cenſent, ex corpore reperto Judaeis impendebat. Meri- to ſane Cretenſium vanitatem atque ſtulti- tiam *Hymno in Jovem* exagitat Callima- chus, Jovis, cui ubique Tempſa dedica- ban-

bantur, sepulchrum ostentantium. Κρήτες αἰεὶ ψεύσται καὶ γὰρ τάφοι, ὧ ἀνα, σέιο κρήτες ἐτεκ-
 τήνατο σὺ δ' ἐ δάνας, ἐοσι γὰρ αἰεὶ. Neque
 ulli libentius in Deorum numerum relati;
 quam quos vivos ad coelum raptos vetus fe-
 rebat populorum error, ut in Quirino seu
 Romulo patet. Quo magis absonum vide-
 tur figmentum illud, quod vulgo tradunt,
 litem fuisse Michaeli cum Satanâ de Mosis
 cadavere; dum Archangelus omni ope id
 abscondere vellet, ne superstitiosi cultûs
 materiam praeberet, Satanâs contra in me-
 dium proferre. Valde miror nugâs hæc
 Rabbinicas doctis nonnullis adlubescere;
 præsertim cum diserto S. Litterarum testi-
 monio adversentur. Legimus enim Deut.
 XXXIV. 6. Deum Mosis exsequias curasse,
 & locum, ubi sepultus jaceret, data opera
 occuluisse, nulli mortalium pervestigandum.
 Scio esse qui huc referant locum ex Epist.
 Judæ vs. 9. qui male intellectus, puti-
 dae fabulae occasionem praebeuit. Et ibi
 dicta Apostolum volunt hausisse ex Apo-
 crypho de analepsi Mosis, seu פמירת מושה.
 Quod divinant prorsus, cum pridem liber
 interciderit. Imo indicat ipse titulus nihil
 simile complexum esse, nec de Mosis cada-
 vere locutum, qui Mosem docent nun-
 quam vivere desuisse. Quicquid sit de ope-
 re hoc, cujus deperditi damnum aequo ad-
 modum

modum animo ferimus; manifestum est alio Judam respexisse, ad visionem nimirum memoratam Zachariae Capite III. ubi Michaël cum Satana de Judaeorum instauratione litigat. Pontifex Jhoschuah in illo viso Reipublicae Judaicae personam sustinebat, utpote cum Zorobabele Judaeorum in patriam reducum caput & summus magistratus. Unde Cap. IV. sub duarum olearum symbolo signantur, in augurium perennis rerum Judaicarum felicitatis. Cur autem Hebraeorum nationem *corpus Mosis* vocet, ratio esse videtur, quod Mosem illa pro capite, (מֹשֶׁה אֱמֻנָה Hebraei dicunt) legumlatore & fundatore agnoscat. Forte quia Mosis corpus post mortem nusquam repertum, id huic loquendi formulae originem dedit, ut scilicet innueretur Mosis Remp. Judaicam in his terris reliquias esse, eique corporis, quod ex hominum conspectu evanuit, vicem praestare; licet aliunde desint auctoritates, quae talem usum probent. Eum saltem suspicor ex Lucae XVII. 37. exculpi posse. Ibi Christus postquam Hierosolymae ultimum per Romanos excidium vaticinatus est sub involucris, ut solent oracula; Discipulis rogantibus ubinam talia contingent? respondet; ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ αἵτιοί. Proverbiali locutione usus, ut aenigmaticè indicet, Judaeam

a Romanis exercitibus deletum iri, pro *πτῶμα*, ut habet paroemia, & magis proprium erat, ponit *σῶμα*; intelligens, mea quidem sententia; *σῶμα Μωϋσέως*; intellectu obvio, propter usum promiscuum locutionis, tum, uti suspicor, eo sensu usurpatae, quem admodum pro *γυψίν* ponit *αἰ-
της*, aquilas pro vulturibus, adludens ad Romanorum signa. Sed in Matthaeo *πτῶμα* legitur, quod Reipublicae, velut anima & vita caesae, conclamatum statum graphice depingit. Igitur *corpus Moysis* apud Zachariam idem valere existimaverim quod Lib. 2. Maccabaeorum Cap. XV. vs. 12. *σύστημα*. ubi refertur Oniam Sacerdotem, Judae Macchabaeo in somnis visum, expansis manibus *κατεύχεσθαι τῷ παντὶ τῶν Ἰουδαίων συστήματι*. Ibi Vulgatus habet *populo*. *σύστημα* enim, perinde ac *σῶμα*, pro corpore politico apud bonos auctores sumitur. Inde quo-

Ephes. I.
23.

que Paulus *σῶμα χριστοῦ* Ecclesiam vocat. Cujus nimirum Christus caput est, quem admodum Moses fuit Reip. Judaicae, si ejus civilem & religiosum statum spectas. Si vero genus respicis, Abraham fuit caput. Conjicio autem nomenclaturam illam *σῶμα Μωϋσέως*, Judaeis inditam a tempore captivitatis, quando Regibus suis orbat, non amplius regni Judae, aut regni Israelis nomine venire poterant.

Quod

Quod vero jam observabam, majus Israëlitis idolatrici in Mosem cultus periculum fuisse, ex viventis opinato raptu, quam ex cadavere reperto, idque Josepho ex adlatis ejus verbis in mentem venisse suspicabar: non sic capiendum, quasi mors illustrium virorum omnem superstitioso errori, ut tunc erant hominum ingenia, ansam prae-cideret. Nemo nescit quam in immensum apud Ethnicos creverit Deorum numerus, ex heroum suorum post mortem apotheosi. Quin & errorem fovit inolita de immortalitate animorum persuasio. Sicque idololatriae ipsa suppetias tulit philosophia dum immortalibus animis divinitatem adfingebat. Ex ejusmodi praejudicio Tullius Xenophon-tis verba depravavit, joculario fatis errore. Dum enim Lib. *de Senectute* cap. 22. orationem Cyri morientis refert, ex Cyropaedia depromptam, sic ad filios loquentem inducit: *quare si haec ita sunt, sic me colite ut Deum.* Nihil vero ejusmodi praecipit Cyrus. Cum enim mox spiritum exhalaturus, filios cohortatus esset, ut amicitiam inter se perpetuam colerent, atque ad ultimum in-violatam fervarent; ac de immortalitate animorum subinde multa interjecisset, sic demum concludit: si vera sint, quae de nova vita post obitum fruenda sibi dudum

E per-

Cyrop.
L. VIII
P. 237.
ed We-
chel.

persuasit, id quidem magnum monitis suis pondus addere. Eos nempe parentis meliori sui parte victuri reverentia tactos, ad obsequium perducere oportere. εἰ μὲν δὲ οὕτως ἔχουσι τῆτο ὡς περ ἐγὼ οἶμαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδόμενοι, ποιῆτε δ' ἐγὼ δεόμεαι. Sic haec ita non sunt, vos tamen Deos immortales pertimescite, ut nihil impii aut nefarii committatis. Vides de se tanquam Deum colendo nil praecipere liberis eximium Principem, & ne somniasse quidem. Quae mera sunt commenta Ciceronis, ex more sui saeculi, & pervagata Graecorum Romanorumque superstitione apotheoses ubique (a) cogitantis. Miror sane Ciceronem id est hominem in Graecis litteris versatissimum a verborum sensu tam obvio aberrasse, nisi forte de industria perverterit. Haec enim τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδόμενοι, ex superioribus illustrantur, ubi sic habet: τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι δὲ δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἱ ψυχαὶ κύριαί ἦσαν. p. 236. E. Animae videlicet heroum si Cyro auscultemus, aut Xenophonti potius, sub persona Cyri Socraticos sermones venditantis, praestantes illae inquam animae, post mortem superstites, uti

(a) Is scilicet natae Tulliae cujus mortem lugebat famam dedicare voluit. V. Epistolas ad Atticum.

uti fama sua fruuntur, & vere gloriam suis meritis partam possident, & honore sibi a posteris habito, dum sua mandata illi fide bona exsequuntur, lactari credibile est. Similiter Moses vita jam excessurus, ad populares dicere potuisset, sedulo observate legem per me traditam, τὴν ἐμὴν ψυχὴν κατὰ αἰδέμενοι.

DISSERTATIO
TERTIA.

*De mortuorum resurrectione adversus
Sadducaeos demonstrata Matthaei
Cap. XXII. vs. 31, 32.*

Cùm mihi non ita pridem inexpectatum atque acerbum funus nunquam obliviscendae amicitiae nodum dissolveret, levando moerori diverticula quærens, ut aegrum animum ab anxia qua discruciabatur sollicitudine tantisper abstraherem, cum opportune appuli ad locum celebratissimum, ubi Dominus Jesus Sadducaeorum contra resurrectionem disceptantium cavillos tam feliciter retudit, prolato Oraculo Exodi Capite III. vs. 6. Is Evangelii locus profectò ad intellectum parum facilis, quoniam primo intuitu neutiquam percipere est, ubinam vis argumenti a verbis Mosaicis ducti lateat. Unde varia Interpretum, ac irrita pleraque, si quid judico, conamina est expertus. Consentiant omnes, si de animorum immortalitate quaestio proposita fuisset, tum apodicticum fore Christi ratiocinium. At de suscitandis olim a morte corporibus

poribus cum agatur, nihil videmus in hoc effato: *sum Deus Abrahami* &c. unde ejusmodi dogma necessario consecutionum nexu elici queat. Dubitandum tamen non est quin firma & valida ratione pugnaverit Christus. Neque enim is erat summus Veritatis Magister, ut captiunculis adversarios irretiret. Praeterea Sadducaeos ad inopinatum responsum obmutuisse, nec unquam posthac cum laceffere ausos, testatur Lucas.

Ut rem igitur expediamus, duo in antecessum spectanda sunt. 1°. quodnam sit adversariorum genus quod Christum hic adoritur: 2°. qualis ipsos inter & Christum controversiae status fuerit. His semel ritè perspectis, planior fiet ad mentem verborum, roburque argumenti, quod iis comprehenditur, detegendum via.

Nota nimis ex Evangeliiis & Josepho Sadducaeorum Secta, quam ut ei latius describendae immorari necesse sit (a). Hi institutis Moysi addicti, cujus scripta potissimum inter veteris canonis Libros summa veneratione prosequi saltem prae se ferebant, caetera pertenui Religionis sensu adficiebantur. Quae Sadducaeorum de Spiritibus Sententia. Judicio sit, quod Epicuraeorum

(a) Joseph. Antiq. Jud. XIII. 9. XVIII. 2.

rum hæud admodum dissimiles, post Saddocum Sectæ suæ principem, qui ex magistri Antigoni Sochæi verbis perperam intellectis condendæ hæreseos occasionem adipuit, exiguam sane Deo humani generis curam tribuerent; utpote nullam virtutis, nisi quæ terrenis hujusce vitæ bonis contineretur, mercedem agnoscentes; & quod huic dogmati apprime consentaneum est, (a) animorum immortalitatem aperte inficiarentur: quicquid vero de futura post hanc vitam prædicari solet, tanquam aniles fabellas exhiberent. Fons nefandi erroris fuisse videtur, quod plane sensibus dediti, nil omnino, nisi quod sensibus percipi possit, nil nisi corporeum in natura rerum existere sibi persuaderent. Inde substantias, ab omni materiæ concreione sejunctas, pro figmentis ducebant; contraria omnia docentibus Phariseis. *Sadducaeï dicunt*, sic loquitur auctor Actuum Apostolicorum Cap. XXIII. vs. 8. *resurrectionem non esse, neque Angelum neque spiritum; cum utrumque confiteantur Phariseï.* Horum inter se dogmatum consensus ac velut concatenatio quædam, obiter notanda; ut qui resurrectionis dogma repudiarent, iidem & secre-

(a) ψυχῆς τε τῆν διαπορῆν καὶ τὰς κατ' αὐτὰ τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναρῶσι. Jos. de B. J. II. 12.

certe indicare noluit, Angelicam naturam induturos, ut coelestibus illis Spiritibus per omnia aequales, pari conditione gaudeant. Genera enim non mutantur; & quod in hominis conditura obtinuit, ut Angelis paulo inferior sit factus, in *παλιγγενέου* obtinebit. Similitudinem tantum intelligit, aut analogiam quandam facultatum & dotum cum Angelicis: immunitatem praesertim a morte. Ea erunt videlicet resurgentes vitae incorruptae puritate, quae carnis illecebras procul arceat; ea immortalis conditionis perseverantia, quae similes ex similibus procreandi legem, terrenis animantibus ex necessitate mutabilis status inditam, non amplius recipiat.

Non solus Pontateuchi auctoritatem agnoscant.

Sic vides Sadducaeorum telum imbelles sine ictu humi procidisse. At potentius aliud Jesus vicissim in eos intorquet, ex iisdem, quas in causae suae patrocinium adduxerant, Scripturis depromptum. Caeterum quod Moysis auctoritate pugnet Christus, non Prophetarum, quorum luculenta alioquin in rem suam proferre loca poterat; inde non fit, ut vulgo creditur, quod Sadducaeis solum Pentateuchum agnoscerent, caeterarum scripturarum auctoritate spreta. Falso enim Sadducaeis in genere tribuitur, quod de parte tantum verum est, Baithusaeis videlicet, qui cum apud Samaritanos vive-

viverent paria Sadducæis sentiebant, teste Epiphanio; a Bathusō Magistro dictis, qui Antigoni condiscipulus fuit. Quod autem Tertullianus *de Præscript. Heret.* Cap. XLV. tradit de Dositheo Samaritano, a quo Sadducæi hunc errorem traxerint, minus accurate locutus videtur & ab eo Sadducæos ortos minime constat. Nec mirum, hominem Samaritanum nullas scripturas præter Mosis libros agnoscere (a). Quod flagitium apud Judæos in amplissima Secta, qualis Sadducæorum erat, toleratum fuisse, & nusquam illis nec a Christo, nec ab Apostolis exprobratum, vix credibile fit. Id tam abest a vero, ut Christum audiamus in parabola divitis & Lazari, quæ manifesto in Sadducæos distringitur, non magis ad Mosem quam ad Prophetas audacter provocantem Lucæ XVI. 31. *Habent Mosem & Prophetas, auscultent ipsis.*

Sed ad rem propositam veniamus. *Nunquam legistis*, ait Dominus Jesus Sadducæis, *quod Deus ipse de rubo locutus est: Ego Deus Abrahami, Deus Isaaci, Deus Jacobi. Atqui mortuorum Deus non est, sed viventium; cum omnes ipsi vivant*, sic enim habetur apud Lucam. Conveniunt ad unum Interpretes, hujus ratiocinii

*Oraculi
Mosaici
vis sin-
gularis.
Quid
importet
hac locu-
tio: Ego
Deus
tuus.*

(a) V. Clericum Prolog. ad Hist. Eccles. C. 3. Sect. 1.

tiorini vim in eo sitam, quod loquendi formula qua se Deus hominis alicujus Deum praedicat, praesertim jam fato functi, augustius quiddam sonet quam ut de favore solum erga talem hominem intra mortalis hujus vitae angustias exhibito intelligi possit. Nedum ut nude significet eum fuisse quem assidue coluit, & pro Numinis suo veneratus est. Nunquam certe persuadeas tam dilutum & frigidum sensum subesse solenni formulae (a). Adhuc nimirum ad dictum Gen. XVII. 7. *Feriam perpetuum foedus inter me & te posterisque tuos, in eorum aetates, ut sim tibi & illis Deus.* Quin & XV. 1. *Abram ne timeto: Ego clypeus tuus & merces tua multa. Ego Deus tuus;* promissionem statim in praegnantia voce foederalem agnoscis, terrestribus, fluxis, evanidis bonis, quae vita Patriarcharum tulit, talibus praesertim quae multiplici calamitatum acerbitate interlita fuerunt, ut eorum abunde historia docet, minime exhauriendam. Accedit ad hoc non omittenda phraeos notatio in Hebraeo וְאֵלֹהֵי אֲבֹתָיִךָ quae non signat praeteritum, sed indefinitum tempus, atque adeo cum jam elapso, praesens futurumque

(a) Ostendit Alexander Morus *Exercit. de scriptura Sacra* p. 173. conceptam his verbis Evangelici foederis cum Abrahamo isti formulam exhiberi, iisque arctissimam cum ipso Deo vitae fonte, communionem includi.

que comprehendit. Quemadmodum cum toties dicit apud Mosem & Prophetas; *ego Dominus*, יהוה אני aeternum illud praesens divinae naturae, seu immutabilem per praeteriti instantis futurique temporis vices existendi conditionem intelligit. Unde necessario conficitur, dum Abrahami se Deum nuncupat, jam dudum vivorum crepti consortio, non quicquid Abrahami fuit, per mortem intercidisse, sed vita jam meliore frui Patriarcham, aut saltem beatiori vitae olim redditum.

Praeclare, inquires; at quid hoc contra Sadducaeos? Nempe tali arguendi modo, animae quidem a corporeo carcere solutae perennitas probabitur: inde tamen non sequetur corpora resurrectura, quod hic caput controversiae fuit, & diserte negabant Sadducaei. Si fingeremus enim ipsos in universum beatae post hanc vitae spem evertere voluisse, tunc certe Oraculi Mosaici auctoritas & inde ductum argumentum on ipsis obturare debuit. At longe aliud disceptabatur, num scilicet homo integer corpore simul & anima a morte quondam sit vindicandus. Quod satis patet ex Sadducaeorum hypothese de viris septem, in eandem uxorem par jus habituris. Cujus fundamentum, corporum nempe resurrectionem, suo responso Dominus Jesus tantum abest

abest ut subruat, ut confirmet potius; satis habens crassum & ineptum de beatorum vita conceptum emendare. Atque ipsissima illa est corporum resurrectio quam adlaro statim Mosis oraculo adstruit.

*Quo modo con-
fringat
Saddu-
caeos.*

Ut haec solvatur difficultas, ante omnia observandum, rationes quibus utimur plus minusve efficaciae habere pro varia indole hominum, & ingeniorum captu. Prudenter dignoscendum igitur quocum tibi negotium sit, & argumentorum delectus caute adhibendus. Saepe enim accidit ut quibus argendis apud ceterum hominum genus nil promoveas, eadem diversae opinioni addictos, aut aliter animo adfectos, simul ac proposueris, confestim in assensum trahant. Non quod illicitum cuiquam existimem, falsis aut incertis principiis niti, ut inde vera eliciat. Sed sapienter facere iudico, quisquis errantem adversarium aggressus, positum prius quod a nemine negari potuit axioma, sic deinde cum adversarii praepudicata opinione connectit, ut inde citius ei veri confessionem exprimat. Sic saepissime agit Christus, vario auditorum captui mirum in modum se adtemperans. Neque aliter hic se gerit cum Sadducaeis. Eos nempe suo gladio jugulans, sic premit undique, & constrictos tenet, illinc divina Mosis auctoritate quam defugere non au-

audebant, hinc anticipatis suis circa animae humanae naturam placitis, ut manus dare cogerentur certissimae ἀναστάσεως veritati.

Nimirum crassioribus nostris Epicuri de grege porcis inveterato errore persuasum erat, nullas existere aut concipi posse incorporeas substantias; animam hominis a vivente corpore haud quaquam distingui, utpote ex organorum concentu, cerebri apta dispositione, atque vitali totius machinae motu constantem. Ex quo consequeretur, vita animali semel extincta, nil superesse hominis quod sentiat, quod cogitet, quod vivat & vigeat; totumque adeo hominem morte interire. Sic sentientibus, beatioris post hodiernam hanc vitae spes omnis decollavit. Nisi humanum forte corpus morte collapsum, ex pulvere suo quondam excitandum statuas. At similem ἀποκατάστασις generis humani aut παλιγγενεσίαν, tanquam portentum aliquod prorsus incredibile explodebant. Varia praesertim cavillantes circa resurgentium statum, quale est quod hoc ipso Evangelii loco objiciunt. Quid Christus ad ejusmodi adversarios? Non multa cum iis philosophatur; non de animorum natura subtiliter, Platónico more, differit. Nimis praeruptum illud & arduum iter visum est, nec humilibus eorum ingeniis facile carpendum. Sed quod tutius fuit
&

& planius, omiffa animarum immortalitate, folam refurrectionem probare aggreditur, duplici fultus tibicine. Primum Dei potentia, cui femel a fe fabrefacta inftaurare nullum negotium eft; deinde Scripturarum testimonio (a).

Illud vero a Mofe petatum, plane rem conficit. Cum enim dictum de Abrahamo dudum vita functo, *Ego fum Deus Abrahami*, nulla ratione conftare poffit, quin vitæ hac noftra terrena beatoris prærogativam dilecto Patriarchæ spondeat: fi alia ex parte cum Sadduceis ftatuas Abrahamum dum in ftatu mortuorum perfeverat, nihil effe aliud quam cineres & umbram, neque ullo ullius rei fenfu adfici poffe; hinc neceffario confequi fatendum eft, tandem aliquando Abrahamum e tumulo excitandum effe, ut beatoris ævi particeps fiat, & divinæ promiffionis vim experiatur. Pro indubito igitur teneamus, laudato Oraculo futuræ vitæ fpem in genere contineri, fed ex concessis femel principiis diverfimode pro vario eorum captu, quibuscum res erat, argui potuiffe. Nobis equidem, quos accuratior philofophandi methodus mentem a corpore & concretione omni corporea fecretam effe docuit, nobis inquam ex oraculo

(a) Vid. Locum ex *Officio Minucii Felicis* citatum infra.

lo perspicue colligitur acta vivere Abrahamum, ac potiore sui parte, anima videlicet, post funera superstitem, beatam immortalitatem agere. Ibi tuto pedem sistimus; nec nisi per remotas consequentias inde corporis resurrectionem extundimus (a). Contra Sadducaeum quibus totum hominis corpore absolvi placuit, ex eo principio quod Deus mortuorum Deus non sit, inferre necessarium habuerunt aliquando fore, ut Abrahamus jam morte extinctus, olim per sui corporis resurrectionem reviviscat.

Nota in transitu quam solerter id in Sadducaeos retorqueatur, quod aemulis Pharisaeis opponere solebant. Horum solenne placitum fuit, Deum non dici Deum iusti alicujus dum vivit, sed postquam demum est mortuus. *וְיָיִן קָבֵה מֵיָדָי שְׂמוֹ עַל הַדְּרָקִים בְּחַיִּים* quod de altero nimirum sacculo tacite voluerunt intelligi. Imo, regerebant Sadducaeum, *Deus mortuorum non est, sed vivensium*. Vera dicitis, ô boni! sed fallimini egregie, dum ad vitam in his terris anteaquam totum illud rejicitis; ubi mirum quan-

Cavillus Sadducaeorum in ipsos retortus.

(a) Quod huc adferunt scitum pervulgatum Magistrorum; quando Deus alicujus se Deum nuncupat, id integram hominis personam complecti, hoc animo & corpore constantem; quis non videt a Pharisaeorum schola gratis assumptum, quo hypothese servirent, Sadducaeos nequaquam adhaerentes habuisse?

Act.
XVII.
18.

quantum abest ut constantis obsequii mercedem, & digna pollicente Deo praemia viri sancti retulerint. In futurum haec spectant, ubi melior vita miseros, luculentior civitas extorres & profugos manet. *Ideo enim*, inquit Paulus, *non erubuit Deus semet vocare eorum Deum, quoniam ipsis paraverat civitatem.* At mortui sunt Patriarchae, id est ex vestra sententia plane cum corpore sensum omnem exuerunt. Quid superest igitur, quando ἡ γραφή λυθῆναι οὐ δύναται, nisi ut dicamus, eos quondam resurrectionis beneficio vitam amissam recuperaturos (a)?

Obviae huic & expeditae interpretationi nostrae quis forte objiciat, apud hujusmodi Sectae homines corporis integrationem haud quaquam plus fidei inventuram, quam habuerit secreta mentis a corpore existentia. Quando igitur dogma utrumque Sadducaei ex aequo rejiciebant, non una magis via quam altera compendium factum iri ut ad futurae vitae persuasionem adducerentur. Equidem lubenter agnosco non paucis Ethnicorum Philosophis animorum immortalitatem placuisse, qui de corporis post mortem instau-

(a) Nobiscum facit acutissimus Placens in *Examen de Sacrifice de la Messe*, Tom. II. p. 48. ubi refellit Card. Perroniam qui hujus argumenti vim in sola proferentis auctoritate sitam contendebat.

Instauratione ne per somnium quidem cogitarunt. Imo Stoicis & Epicureis apud Athenas Apostolus Paulus cum sua Anastasi delirare censebatur. Τί ἂν θεοὶ ὁ σπερμολόγος ἔτος λέγειν? Quin & illustrem, apud antiquos Christianos, Ecclesiae annales (a) auctorem memorant, qui etiam ad Episcopalem gradum euectus est, *Synesium* nomine, cui obfirmatum illud adversus corporis resurrectionem praedudicium nunquam ex animo potuit evelli. Amplius dicam, ex hodiernis incredulis quotquot reperiuntur qui alteram vitam negant, etiam si qui sunt quibus substantiam cogitantem a materia discriminare lubeat, nemo est qui non resurrectionis fidem, tanquam absurdis innumeris scatentem fabulam, albis, quod ajunt, dentibus non derideat. Unde videtur effici, ad hanc aegrius Sadducacos, quam ad animorum immortalitatis persuasionem, adduci potuisse.

Respondeo tantam passim conspici ingeniorum varietatem, ut haud temere alia ex aliis aestimanda sint. Des mihi hominem acumine philosophico pollentem, hunc me respondeo haud ita difficulter eo perducturum ut existimet, cogitandi vim, quae nobis natura inseritur, a corpore minime pendere, *Ad Sadducacorum capitulum prohibitoris corporis resurrectionis quam animorum immortalitas.*

(a) Vide Evagrii Scholastici *Hist. Eccles.* Lib. I. c. 15.

dere, sed ad genus quoddam substantiae incorporae pertinere, quam, soluta terrestris molis compagine, incolumem superesse credibile est. At quominus corporum resurrectionem persuadeam, obstabunt multa ex rationibus physicis, & constanti naturae lege petita. Praeterquam quod mentis doctes eximias & libera jura, postquam suo carcere egressa est, intuenti, non ita facile ostendi possit, quis resurrectionis usus, quidve ex redintegrato corpore commodi ad animum redeat. Longe aliter sese negotium habuit cum Sadducaeis, qui pingui, ut ajunt, Minerva philosophabantur, neque physicis theoriis adfueti, nec recondita metaphysicorum sectantes acumina. Hi omnia ex sensibus metiri solebant; quaecunque imaginando adsequi non valerent, falsa atque inania rati. Sic porro adfectos aequum erat, quoties de beato vita functorum statu sermones misceri audiebant, vitam huic nostrae similem cogitare; corporeas delicias, munia terrenis hisce adfinia. Si de regno coelesti, & iis quae justos post mortem praemia manent inciderat mentio, tunc id per sepulcorum ex tumulis excitationem eventurum necessario intelligebant. Quod quidem ipsis neutiquam probabile visum agnosco, utpote a consueto naturae ordine tantopere dissidens; at longe

ge minus a crassis eorum conceptibus alienum erat, quam incorporei spiritus existentia. Hujus cum ne minimam quidem sibi effingere ideam valerent, & inter *adversaria* ponerent, magnae molis opus fuisset inolitum ex animis errorem eradicare. Circa resurrectionem vero incredulitas, utpiote infirmis rationibus armata, non tam valide reluctabatur. Vide enim quaeso quam futilibus, quam nugatoriis argumentis contra pugnent. Nihil de identitate corporum, de particularum effluviis; nihil de solidorum corporis humani, quae nutritionis & perspirationis ope fit, mutatione assidua, de anthropophagiis &c. in medium adferunt, aut eorum quicquam objiciunt quae hodierni Parrhesiastae in hoc Fidei caput urgere solent. Tricas tantum forenses, & quaestiuunculas de matrimoniis ex jure Moisaico ventilant; quibus Christi responso diffatis, nihil amplius restat quod cavillentur. Certo indicio hac ex parte patientiorem ipsis ad veritatem aditum esse, scripturarum praesertim auctoritate prolata.

Unicum haerere scrupulum sentio, de genere argumentandi quod hic Christi tribuimus. Id nempe ex eorum numero est, quae *πρὸς ἀνθρώπων* Philosophi adpellant. *Argu-
menti ad
hominem
usus legi-
timus.*

Decuitne Christum, inquires, ut adversarios revincat ea pro veris adsumere, quae tan-

tum praecipitata eorum opinione niti non-
 verat? Quale illud fuit, Abrahamo post-
 quam extremum effudit spiritum, nullam
 vitam superesse a corpore seclusam, neque
 adeo mentem incorpoream esse. Rogas
 num bona fide mecum agere censeatur,
 qui me erroris ope ad verum ducit, aut
 argumento pugnat, cui assensum quidem
 cogor praebere, prout nunc adfecta mens
 est, licet apud alium me oculatiorem ali-
 qua ex parte laboret. Quidni vero cense-
 bitur? Dicam libere quod res est, quando
 oportunos sese dat super hoc differendi lo-
 cus. In eo quod nonnullos tam male ha-
 bet, nulla, meo quidem iudicio, residet
 difficultas. Profecto si quis mendacium a-
 nimis instillet, aut ratiocinando in errorem
 ducat, deceptoris merito nomine infama-
 bitur. Nec magis candidum veritatis fau-
 torem decet, in docendo veris falsa remis-
 cere, quibus conjunctim discipulorum ani-
 mos imbuat. At nihil tale facit Dominus
 Jesus. Dogma verissimum asserit; mortuo-
 rum nempe resurrectionem ultimam; nec
 ratiocinio suo errorem ullum audientium
 animis ingenerat; neque profert quicquam
 quod mentis spirituali naturae adversetur,
 aut *materialismum*, ut vocant, fovere ap-
 tum sit. Tantummodo errorem quem jam
 dudum imbiberant, sed cui refellendo ido-
 neus

neus tunc locus non erat, intactum sinens, tam sapienter eorum mentes moderatur, ut Sadducaeos ex propria hypothese, in hanc quam tuendam sumpserat sententiam pleno velut alveo deferri necesse sit. Agendum, quatenus in eo fallacia est? Verba illa; *Ego sum Deus tuus, ego sum Deus Abrahami*, tam certam alterius vitae promissionem continent, ut loquentis majestatem & sermonis intentum spectanti perspicuum sit alio detorqueri non posse. Illa porro vita duobus; scilicet animorum immortalitate, & corporum resurrectione continetur. Quod igitur audita promissione Sadducaei, dum prius illud non capiunt, posterius saltem confiteantur. Ex qua confessione postmodum ipsis ad agnoscendam quoque animorum immortalitatem gradus fiat.

Pervulgatus Christo ejusmodi argumentorum ad hominem in Evangeliiis usus est. Quoties enim aut plebem docet, aut cum Phariseis disputat, passim apud ipsos ex moribus eorum arguit, & Magistrorum placitis, ex traditionibus, ex recepto vaticiniorum intellectu; ut inde certius & fortius veritatis confessionem eliciat. Exemplis, adeo obvia sunt, colligendis superse- deo. Unum memorare satis erit ex hoc ipso Mathaei Cap. XXII. desumptum. Ibi enim postquam Sadducaeorum vitiligatio-

*Christi
exemplo
et Apo-
stolorum
compro-
basus.*

nes dissolverat, ad Phariseos conversus, eos rogat, cujusnam Messias filius futurus sit? dicentibus Davidis, quaerit porro qui fiat ut David eum Dominum suum appellet. Pro concessio nimirum sumens, Psalmum CX., unde haec depromit, ad Messiam spectare. Id enim neganti prius probandum fuisset: at Phariseis, quos alloquitur, ex traditione indubitatum habebatur. Frustra excipias, revera laudatum Oraculum in Messiam competere. Ut enim argumentum ad hominem sit, nil refert ea quae adsumis per se esse vera, dum ex praecipua opinione tantum, non evidenti ratione adversario vera videantur. Idem fecisse Apostolos Magistri ductu, ex eorum scriptis abunde patet, quoties cum Judaeis disceptarent. Epistolae Paulinae, praesertim ad Galatas & ad Hebraeos, exemplorum affatim suggerent.

Paulus, dum Corinthiis resurrectionem probat, methodum Christi sequitur.

Sed ut in eodem argumento maneamus, observa quaeso quam methodum insistat Paulus, quando momentosissimum illud Religionis caput de resurrectione contra Corinthiorum Pseudapostolos asserit 1 Cor. XV. hos ex Epicuri hortis aut Sadduceeorum cathedris in Ecclesiam irrepsisse testis est, tum ipsa quam profitebantur doctrina, tum mores dogmati congruentes. Sic enim re-
sur-

surrectionem negabant, ut simul fata hominum mortali hoc aevo concluderent, spemque futurae vitae omnem plane tollerent. Hos sub Christiani instituti larva delitescentes Sophos adgressus, ex hypothese domi ipsis nata ratiocinatur, quam tamen falsissimam norat: hominem una tantum substantia, eaque corporea constare; ac consequenter si mortuorum resurrectio non sit, nullam, nisi in praesenti vita, spem Christianis repositam esse, nulla piis post hoc breve mortalitatis curriculum expectanda praemia. Inspice paulò diligentius quibus argumentis, ex absurdo plerumque ductis, toto hoc capite Apostolus doctrinam resurrectionis vindicet. Si unum excipias, ab ipsius Christi resurrectione haustum, & Apostolorum testimonio qui redivivum conspexerunt; caetera sunt ejusmodi quibus uti solemus ad probandam animae immortalitatem, neque facere quicquam autumes ad corporum resurrectionem ultimam. Cui nihilo secius ea Paulus adcommodavit, & optimo jure quidem, quoniam ipsi certamen erat cum personatis Sadducacis, ex pravo philosophandi more; aut sola potius hebetis ingenii crassitie respuentibus quicquid usquam circa incorporeas substantias, & separatarum animarum statum praedicatur. En tibi specimen insigne συλλογισμῶν

τῶν πρὸς ἄλλωτων. Spes vitae alterius, resurrectionis spes, utrumque hic Apostolo perinde est; adeo inter se ea permiscet ac confundit, quasi una eademque res esset.

Phil. I. Qui pote? an ex propria opinione? procul
 23. absit haec suspicio ab homine, qui dissolvi se cupere profitebatur, ut esset cum Christo, ac diserte docebat collapsō hoc tabernaculo terrestri, nobis aeternam in coelis domum suppeterē. Verum ut compendio litem dirimat, ex opinione adversariorum loquitur, quod ea simul confunderent. Sic ut qui de futuro iis saeculo fidem faceret, idem extemplo corporum quoque resurrectionem persuaderet. Simili plane ratione Christus Sadducæis mortuorum resurrectionem demonstraturus, satis habet adferre scripturae testimonium quo futuræ vitae indicium luculentissimum continetur, sat sciens, quodcunque de vita futura in genere promittitur, eos tanquam ad corpus pertinens continuo interpretaturos.

Diversa pro temporibus vitae alterius notio. Ego equidem, quantum in vetustiorum saeculorum tenebris per conjecturas micare licet, sic existimo, vitae alterius spem pios omnes, & veri Numinis cultores certissimam animo fovisse; utpote quae ex naturalis Religionis fontibus manat ultro, & in foedere praesertim quod cum humano genere pepigit Deus, & promissis, per diversos
 fos

fos revelationis processus ab Adami retro lapsu, per Patriarchas & Prophetas ad Christi adventum usque repetitis, inconcussum fundamentum habet. Sed prout temporum ingenium fuit majori minorive doctrinae lumine perfusum; notiones circa secundam hanc vitam valde discrepantes viguisse. Antiquioribus nempe, qui sinceram de anima humana a corpore discreta doctrinam retinebant, ex primigenia forte traditione haustam, vitae illius beatae expectatio in immortalitate animorum tota continebatur, nulla extincti cadaveris ratione habita, qualis in Aegypto & Graecia sapientiorum etiam sententia fuit. Recentiores vero Judaei, qui post (a) captivitatis Babylonicae tempora vixerunt, cum iis adversa quibus conflictabantur innumeris ab una parte spiritualium promissionum sensum acuerent, dum ab altera crassius ingenium ad divinae Philosophiae lumen hebesceret, alteram illam vitam in corporum unice redintegratione

(a) Nullam aliam, qui ante Christum vixerunt Judaeos, alterius vitae notionem aut spem fovisse, quam quae ex corporum resurrectione elicitur, abunde testis est Scriptor Lib. II. Maccab. Cap. VII. ubi septem fratrum, qui una cum matre supplicii traditi, martyrium narrat & Judae factum; pro caesorum in pugna delicto victimas offerentis, celebrat cap. XII. Quin & Paulus Christianis suorum funera lugentibus unicum solatium in resurrectione reperit. 1 ad Thess. IV. 13, 14.

F 5

99 D I S S E R T A T I O

zatione positam cogitare coeperunt, & in bonorum terrestribus nostris ad finem perpetua fruitione. Quae opinio Pharisaeorum erat Christi aevō, & est adhuc dum. Sed tandem adfulgens mortalibus Evangelium, futurae vitae promissiones in aperta luce collocavit: tum animas docens seorsim post mortem vitam beatam vivere; tum corpora sua olim iis reddenda, sed dotibus immutatis, ut integer homo ex utraque sui parte beatissimam immortalitatem in coelis consequatur.

Veterum
Christia-
norum er-
ror de
somnia
anima-
rum.

Forſan interea miraberis tam abſurdo quemquam fuiſſe ingenio, ut reſurrectionis fidem ab ipſa circa perennem animorum vitam perſuaſione divelleret: homines credens plane jam morte exſtinctos, in ultima demum die novam ex corporei ſystematis redintegratione vitam adepturos. Notum tamen e priſcis Chriſtianis non paucos in ea fuiſſe hæreſi. Apud Minucium Felicem Octavius qui contra Caecilium Chriſtianam doctrinam tuendam ſuſcepit, ſic loquens inducitur p. 38. edit. Ouzel. V. ibid. commentarium Elmenhorſtii p. 99. *Quis tam ſtultus aut brutus eſt qui audeat repugnare hominem a Deo ut primum potuiſſe ſingi, ita poſſe denuo reformari. Nihil eſſe poſt obitum, & ante ortum nihil fuiſſe; ſicut de nihilo naſci licuit, ita de nihilo*

nihilò licere reparari. Tatianus quoque Ecclesiae primævæ scriptor haud ignobilis in ea (a) opinione fuit, animam una cum corpore interire, cum ipso tandem (b) resurrectionem. Dum ex adverso Marcion, infensissimus resurrectionis hostis, licet cum Cerdone ejusdem farinae homine mentis immortalitatem agnosceret, totum illud servatoris cum Sadducaeis colloquium ex Lucae Evangelio, quod unum pro genuino habebat, erasit (c), testante Epiphaniò. Adeo parum sibi consentiens, adeo cœcum, incertum, & in opposita quævis præceps hominum judicium est! Pervetustam saltem in Ecclesia de somno animarum opinionem constat, quæ præfato Tatiani errori satis accedit, & antiquorum Ecclesiae patrum calculo comprobata cum ipsemet Athenagoras, cujus egregius adhuc existat de resurrectione mortuorum tractatus, doceat (d) per omne illud spatium quod a morte ad ultimum

timiam

(a) V. Clarke *letter to Mr. Dodwell* p. 27. ib. 3. *Défense* p. 195.

(b) Luthero eundem errorem sed falsò tribuit Cardinalis Perronius. V. Bayle *Dict. Crit. Art. Luther* (DD)

(c) Haeref. XLII. Art. 56, 57.

(d) *Disertis verbis ait διακρίσθαι τὴν ζῶν τῷ χαρισμῷ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς σάρκατος.* quin mortem somno comparat: ὡς τῶν ὁμῶν παθεῖν τοῖς τε θανάσι καὶ τοῖς ὑπνῶσι ἐγγινομένων, ἐνκαύγει τῆς ἡμερίας καὶ τῆ μηδὸς ἐπαισθάνεσθαι τῶν πάντων ἢ γινώσκων, μᾶλλον δὲ μηδὲ τῆ ὕπαι καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς. de *Ref. Mort.* p. 58.

timam resurrectionem effluet, nostrae existētiaē tenorem chasmate quodam abrum-
pi, cactera (quam constanter, ipse viderit)
naturae humanae veram immortalitatem tri-
buens; nisi quod mortuos, donec reviviscat
corpus, alto somno sepultos existimat. Vi-
des quāntis saepe se nōminibus tueantur er-
rores, quas & rationis lumen depellere,
& Evangelii praefertim omni exceptione
major auctoritas profligare debuerat.

*Expres-
sius lo-
quitur E-
vange-
lium de
resurre-
ctione ul-
tima
quam de
anima-
vivo sta-
tu.*

- Ad haec sedulo animadvertendum est,
utcunque gratissima illa lux vitae immortalis,
densis antea velis obiecta, in Evangelio mi-
rabiliter effulgeat, atque in N. T. Libris
tum animarum a corpore solutarum peren-
nitas, tum totius hominis per *σωτηριαν*
αίας ultimam in integrum restitutio, extra
omnem dubitationis aleam posita sit; magis
tamen explicite proponi, clarius depingi,
saepius inculcari resurrectionem corporum
quae futurae vitae quasi consummatio est,
& felicem resurgentium statum, quam id
beatitatis genus quo piorum animis extra
corpus frui datur. Sic placitum Deo sapien-
tibus de causis; quoniam prior ille status
naturae hominum magis congruit, & ad
captum quoque nostrum, quatenus corpore
& animo sumus conflati, adeoque nil nisi
sensibile & corporeum imaginamur, magis
facere

facete videtur; licet vix ac ne vix quidem illius splendorem valemus cogitando attingere. Hunc Christus & Apostoli, vividis coloribus depictum, velut in tabula proponunt: de altero parcius & obscurius loquuntur. Dum Christus a tumultu redux apparuit Discipulis, magnum instar exhibuit ab ipsis vicissim reportandae de morte victoriae. Quin in coelum ipsis intuentibus e- vectus, inde se descensuram pollicitus est; ut suos omnes in coeleste regnum intromittat. At de paradiso aut *ἄδν*, quo ejus anima per mortis triduum concessit, quid illic egerit, quid senserit, quaenam mundi hujus intellectualis conditio, quae studia, quae gaudia, nil prodidisse legimus. Quod Dominus Jesus, qui tam pronus alioquin ad erudiendos homines animo fuit; hac in parte nil indulserit discipulis, tum ad fidei nostrae tentamen utile existimandum, tum etiam ea de causa factum videtur, quod quicquid extra corpus peragitur, nobis corporeo indumento vestitis, *ἀκατάληπτον*, atque lingua humana inenarrabile est, ut dicit Paulus de mirabilibus quae sibi in tertium usque coelum raptō contigerant.

Inde videmus D. Jesum, ut ad humani *Expenditur Parabolae Lucae XVI. 19. &c.* intellectus modulum descendat in parabola divitis & Lazari, ubi de duplici hominum, quae mortem statim excipit, sorte agi manifestum

nifestum est, sic rem describere, quasi diversa resurgentium fata, non nudum animarum corpus suum egressarum statum narret. Ibi Lazarum videmus in Abrahae sinu suaviter requiescentem, & patris coelestis epulis accumbentem: confer. Luc. XIII. 29. dum dives contra in inferno flammis undique circumfessus, ex mediis cruciatus attollit oculos ad Abrahamum, miserabili cum voce obsecrans ut Lazarum e Paradiso demittat, qui intincto aquae digito, guttulam saltem in os suum siti torridum infundat, ut aliquantulum accipiat refrigerii. Rentiente Abrahamo, & negante barathrum illud ingens quod ambos ab invicem discludit, ultro citrove esse permeabile, ad minimum petit miser, ut Lazarus ad fratres suos delegetur, iis de se, quam diros nunc cruciatus sustineat oculus nempé testis, fidem facturum; eorumque auribus occinat (a), *vera sunt, vera sunt illa*. Nimirum sub hoc emblemate Christus diserte satis docet post mortem praemia & supplicia pro ratione in corpore peractorum animas hominum manere. Sed quia aliter non poterat, ut crasso Judaeorum con-

(a) Fertur *Marcilius Ficinus* talia verba protulisse postquam obiisset, ad sodalem suum *Michaelem Mercatum*, ut datam fidem exsolveret: historiam prodit *Baron. Annalium Vol. 7.*

conceptui eam doctrinam adcommo-
det, animas Divitis & Lazari, corpore suo exu-
tas, novis velut induit corporibus.

Cæterum in Phariseos hanc Parabolam Ea ad Saddu-
caeos spe-
tat. minime intendi crediderim, etsi paulo ante eorum avaritiam Dominus coarguerat.

¶. 13-15. hi enim φιλάργυροι quidem erant; at vultu tristi & horrido morum austeritatem prae se ferebant. Hic contra dives inducitur genio indulgens: luxu & deliciis diffluens: quo emblemate potius Sadducaeos perstrinxit, homines lautos & elegantes, qui nil nisi cuticulam curarent. Hanc quoque haeresin sectari, qui apud Judaeos plus opibus pollebant, testis est Josephus. Ii nihil hominis post mortem remanere, ut supra vidimus pro κυρία δόξη habebant. Nihil contententes in scriptis Mosaicis reperiri, unde animarum immortalitas exsculpi possit. Huc spectant verba in Abrahami ore posita; *habent Mosem & Prophetas, auscultent ipsis.* Horum ergo impietati occurrat; & perveraciam exagitat haec Parabola, cujus scopus satis patet ex iis quae a versu 27 ad finem usque capitis habentur. Nec continuam ejusdem orationis toto capite ferriem exhiberi, arguunt inserta vs. 16, 18, quae a praecedentibus plane aliena sunt.

Ut nunc paucis antedicta complectamur, Ex Ora-
culo Mo-
sis qua- si quaeras quid tandem importet oraculum illud

tuor de-
ducun-
tur.
1°. futu-
rae vitae
in genere
beatitas.

illud ex rubo datum, *Ego Deus Abraha-
mi* &c. primum respondeo felicitatem in-
de summam piis, post hujus vitae curricu-
lum peractum in genere portendi. Modo
enim tecum ipso reputa quid Deus sit, nem-
pe fons perennis vitae atque bonorum om-
nium; quidve in naturae intelligentis a se
conditae gratiam, pro sapientia sua, potentia
& bonitate inexhausta efficere valeat.
Tum perpende quid eximii includat haec
formula, qua se Deus hominis, aut homini
Deum fore pollicetur. Quo non tam am-
pla omnis generis beneficia liberali manu
largiturum spondet, quam semet ipsum qua-
lis est, aeternum, immortalem, *omnis*, ut
ille agebat, *boni bonum* omnes beatitatis
thesauros sinu complectentem, homini fruend-
um exhibet. Qua ratione, ut jam ex hu-
manis divina infinitis partibus majora aesti-
memus, quenquam in amicum quem toto
pectore diligit, affectum censes? aut paren-
tem amantissimum erga liberos? Nonne
eos, modo ulla ope id efficere queat, a
morte vindicabit? aut semel extinctos, si
liceret, ad vitam revocaret? Quid vero Deum
Opt. Max. facturum credibile est erga cul-
tores sibi omni obsequio devinctos; prae-
sertim postquam se eorum Deum fore pa-
lam est professus? Num eos post vitae fu-
gacis & miserae (sic enim suam ipse Genes.

XLVII

XLVII. 9. depinxit Jacobus) brevem usuram funditus interire sinet? Dixerat Abrahamo Dominus; *Ego Deus tuus, & progeniei tuae: ego clipeus tibi & merces tua multa.* Quis postea videns fato concessisse Abrahamum, cunctis hujus vitae bonis simul & ipsa vita spoliatum, adeo vecors sit ac stupidus, ut non cogitet, aliam ab hac terrena vitam, aliud foelicitatis genus Patriarchae repositum; absque quo fuerit, fidem a veracissimo & constantissimo Numine promissorum non exsolvi.

Addo secundo loco hinc ineluctabile argumentum adversus Sadducaeos duci. E- quidem doctissimo Clerico nullus adsentior, docenti nota sua ad Matth. XXII. 32. perinde fuisse, quod ad eos attinebat, utrum immortalitas animorum an vero resurrectio demonstraretur, quoniam, ait hoc ultimum ea tantum de causa displiceret, quod anima, uti censebant, una cum corpore extincta, absurdum cogitatu foret corpore redintegrari, hospitium animis, quae nusquam amplius exstarent, praebitura. Alius vero ipsis errandi fons, aliud principium fuit; non ideo resurrectionis spem asperrantibus, quod anima corpore extincto simul exstinguatur, sed quod a naturae legibus abhorrere putarent, ut corpus semel mortuum reviviscat: haud satis reputabant

2do. re-
surrectio
adversus
Saddu-
caeos pro-
batur.

G

nimi-

nimirum quid Omnipotens rerum conditor, & legum naturalium lator efficere potest fit. Quam incogitantiam, aut stuporem potius, Dominus iis diserte exprobrat. Caeteroquin minorum ejusmodi Philosophorum iudicio, qui rem alte non scrutabantur, juxta propriam hypothesein, nihil omnino vetuit, quominus divina vi, cadaveris alicujus, Abrahami puta, disiectas particulas colligente atque inter se connectente, sic ut in pristinam formam conflentur (a), idem qui prius fuerat renascatur Abrahamus. Caeterum quod conjectura modo laudati Viri docti nobis minus placeat, non sic intelligi velim, quasi parum ruta sit argumentatio ex hominis resurrectione ducta ad mentis immortalitatem, aut illaesam ejus & perennem extincto corpore existentiam. Nam de hoc ipsi adsentio, inde talem existentiam firmissima ratione concludi posse. Profecto si accurate rem putamus, & penitus investigare lubet quid ad *personalem*, ut Philosophorum Schola loqui amat, *identitatem* requiratur, statim perspiciemus non esse satis, atomos Abrahamici

*Excursus
de personali
identitate.*

(a) Negat id oculatior Lucretius, *de Natura rerum* L. III. v. 859. & seq. & recte quidem negat; hoc est sibi consentanea loquitur doctrinae suae tempore secutus. Si enim semel fatentis mortuos posse reviviscere, tota Epicureis ratio subvertitur. Vide quae dicentur infra.

hamiel corporis per tot saecula disjectas dissipatasque rursus in unum cogi, atque in viventis corporis formam refingi, ut idem ille, qui olim fuit, denuo constituatur Abrahamus. Fac enim, quod Epicurei nostri somniant, hominem solo corpore constare, non eo usque insaniunt tamen, ut corporeae moli per se spectatae cogitandi vim inesse putent, quae disjectis postmodum particulis aeternum adhaereat. Sed illud in nobis quicquid sit, quod sentit, vult, intelligit, ex apto organorum concentu & motu, aut artificiosa nescio qua cerebri contextura & nervosi spiritus agitatione velut efflorescere contendunt. Atque illud ipsum est quod Abrahamum v. g. à saxo discriminat, eumque personam efficit a caeteris hominibus distinctam. Jam moriente Abrahamo, talis persona perit funditus & aeternum evanescit. Neque in rerum natura vis ulla cogitari potest, quae eam in integrum restituere valeat. Exserat sese quantum libet virtus Omnipotentis Dei, reliquias extincti Patriarchae, ne minimo quidem omisso pulvisculo undecumque extricet ac feligat, ut apto vinculo coeant inter se, & ad pristini corporis exemplar composita reparentur: neutiquam inde eadem persona, idem Abrahamus exsurget, sed novus homo, licet

antiquo per omnia similis; ad quem porro nihil eorum quae priscus ille Abrahamus aut fecit, aut expertus est, magis pertinebit, quem quae Eliezero, aut Melchisedeco contigerunt. Unde inyictum illud argumentum conficitur, quando Deus fidem suam de suscitando ex mortuis Abrahamo obstrinxit, Abrahamum igitur potiori sui parte, id est anima, post funera superesse, utpote qui promisso beneficio quondam sibi reddendi corporis, in consummatione temporum, fruiturus sit.

Sat scio quid alastores reponant; eundem Abrahamum fore qui olim exstitit, quoniam ex iisdem numero particulis conflabitur. Sed quam vanum illud effugium est! Nemo enim incensa domo atque in cineres redacta, si ex cineribus rursus lapides, tigna, asseres efformentur, atque ex iis, eodem quo prius ordine coagmentatis, iterum domus aedificetur, nemo inquam adfirmat eandem numero, quae prius, domum esse, sed novum aedificium dicet antiquo simile, quod ex iisdem materiis structum fuerit. Ut enim scitum est apud Philosophos, *accidentia*, quae vocant, ab una substantia ad aliam transire non posse; sic quibus certa quaedam substantia adiciebatur, quando semel interierunt, eadem post-

limi-

liminio redire nequeunt, sed nova tantum prioribus consimilia nasci. Ob eam causam si qua res corporea; v. gr. arbor, animal, non sola massa, sed potissimum forma censetur & definitur, cum intereunte forma eadem materies ad pristinum exemplar instauratur, si accurate loqui velimus, non eadem, quae prius, sed nova quaedam priori similis nuncupabitur. Et ut propius accedamus ad argumentum; persona quid est? nisi res intelligens, cogitans, sui conscia, ubi percipiens res nihil distat a re percepta. Substantia platani eadem in se manet, sive a Petro, sive a Paulo spectetur: nil enim vetat unam eandemque arborem a duobus nosci. Sed ut persona diversis temporibus eadem sit cum vera conscientia sui, nunquam dixeris esse satis, ut aliquod in ea cognitionis objectum idem permaneat; sed requiritur amplius ut idem sit qui percipit, eadem utroque tempore perceptionis vis. Quae si in corpore organico simul cum forma semel interierit, quando simili redeunte forma eidem rursus materiae inditur, non magis eadem percipiendi vis cum priori dici potest; quam perceptio Petri cum Pauli perceptione. Ut eadem igitur persona maneat, & Abrahamus, resurgens ultima die, eundem se agnoscat qui in Palaestina vixit,

non satis est substantiam perceptam seu corpoream molem eandem manere; (ex horum Philosophorum hypothese loquor) sed vim quoque percipientem oportebit esse eandem; quod plane fieri nequit, nisi vis percipiens aut conscientia, ipsi substantiae sui consciae adhaereat tanquam aliquid nativum & proprium, sic ut ab ea nullo pacto divellatur; nec ex adventantium ipsi formarum ortu & interitu dependeat.

Jure ergo contendimus, ex hypothese quae conscientiam, seu personalem existentiam in humani corporis forma sitam esse vult, sequi necessario, hominem semel mortuum proprie resurgere non posse. Ratio satis obvia est. Coeant enim eadem atomi, eodem plane quo prius dispositae modo, novus homo exsurgat suimet conscius, similis quidem, sed alius a priori. Neque enim erit qui noscetur idem, neque idem qui noscet. Ex quibus patet, posita semel inconcussa resurrectionis fide, inde animae a corpore distinctae immortalitem eliciri.

Et haec quidem propius attendenti manifesta fiunt. Sed longe fugiebant Sadducacos, severae ratiocinandi disciplinae non innutritos. Si eos ex vero aestimes, non in tantum sapuisse censebis, aut ad Dialecti-
ces

ces amissim suarum opinionum systema ex-
gisse, ut resurrectionis dogma ideo explo-
derent, quod eorum *κρίσις δόξη*, circa se-
creti a corpore spiritus naturam, plane re-
pugnaret. Nec tam acuti erant, ut hanc
repugnantiam cernerent, quae subtilius rem
persequentibus obvia est. Sed illibatum ser-
vantes de spiritibus errorem, facile id Chri-
sto adfenserunt, si corpus hominis per divi-
nam potentiam a cinere suo excitatur, tunc
revicturum esse illum hominem. Eos proin-
de ad recitatum Oraculum, & rationem
adjectam, quod Deus non mortuorum sed
viventium Deus sit, evictos conticescere o-
portuit. Atque sic quidem firmum & in-
concussum restat quod ad quaesitum secun-
do loco respondimus, ex prolato Textu, ad-
versus Sadducaeos ineluctabile argumentum
desumi.

Tertio respondetur, nobis, circa mentis 30. Ex
iisdem
verbis eli-
citur
mentis
immorta-
litatis.
humanac naturam meliora edoctis; ex eo-
dem oraculo ejus immortalitatem patefecit.
Enim vero scimus ex diversis partibus con-
sari hominem, corpore scilicet & anima.
Hanc nihil vetat ab illo divelli, eo extincto
manere incolumem, ejusque interitui super-
esse. Cave igitur ne, Sadducaeorum ex-
emplo, corpus Abrahac pro toto Abraha-
mo sumas; eum ejus pars exigua tantum
fit,

fit, aut potius externa species, & merum involucrum. Mente potissimum constat Abrahamus. Ea est per quam Deo credit, Deique, caeteris abjectis, iussa exsequitur. Ea est quae virtutem colit, quae adficitur bonorum sensu, quae ut obsequii, sic praemii capax, promissiones coelestes est amplexa. Ex quo talia verba audienti, *ego Deus Abrahami*, statim colligere est, Patriarcham mortuum atque hominum oculis subductum, quoniam mortalis quam circumferebat concretio dissiluit, potiori sui parte superesse, ac beatiore vita in Dei sinu frui.

4°. Spem
denique
resurre-
ctionis
includunt
non ad
hominem
sed stricte
arguendo.

Ultimum adjiciam 4°. loco latius adhuc patere vim oraculi & ulterius tendere. Scilicet totius hominis naturam penitius inspicientibus, simulque divini foederis formulam, inde exsculpitur, reddenda quoque esse piorum animis sua corpora. Non id iam argumentum ad hominem est, aut hypothese superstructum, quale adversus Sadducaeos fuisse diximus: sed ex certis principiis per remotiores quidem, at legitimas consequentias ductum. Probe scimus etenim, in primigenio rerum statu humani generis parentem Adamum corpore pariter & anima a summo rerum conditore fuisse praeditum. Qui si integer & ab omni labe pu-
rus

rus perstitisset, morti nunquam fuisset obnoxius. Unde amplius patet ad animae humanae naturalem conditionem pertinere ut ejusmodi corpus circumferat, quod ipsi non solum cognoscendi organum per sensuum ministeria, sed & agendi instrumentum idoneum sit. Non moramur Platonica somnia de animabus in corpora tanquam ergastula detrusis, aut ob praecedentem culpam materiae immerfis, unde ipsi miseriarum, quas in hac mortali vita tolerant, fons arcessatur. Veriora monstrant Scripturae, quae hominem in ortu suo & ab omni vitio immunem, & corpore praeditum docent, indicantes praeterea vi foederis divini immortalem fuisse futurum, nisi a debito in Deum obsequio descivisset, ac secum posteritatem omnem pessumdedisset. Vides ex primaria operis designatione; quando Deus hominem fabricatus est, corpus animae socium datum, non ad labem ejus aut poenam, sed potius (a) ad felicitatem & perfectionem pertinuisse. Ea procul dubio fides sapienti humani generis conditori habenda, licet minus intelligendo adsequeremur,

(a) Adi si vacat, Librum cui titulus, *Essai Philosophique sur l'Âme des Bêtes* Part. 2. Ch. XIX. ubi circa doctrinae Christianae veritatem, ex promissa corporis resurrectione argumentum minime spernendum ducitur.

mur, quid menti per se incorporeae ad facultatum debitam exertionem corporeo machinamento opus sit.

Si jam novum foedus cogites, quod misericors Deus cum vitiosa Adami progenie instaurare non dedignatur, quale illud cum Abrahamo ictum, addita solenni clausula *Abraham, ero Deus tuus*: in eo intelligis primaevi foederis ad minimum jura renovari, damna nobis a peccato illata resarciri; & quando se Deus homini Deum fore pollicetur, ei simul tantae beatitatis certissimam spem fieri, quantam ejus natura capere potest ex pristino conditoris intento. Non minus certe se Abrahamo faventem & beneficum ex gratiae foedere praestabit, quam protoplastae olim praestitit ex naturalis, aut operum, ut vocant foederis vi. Cum igitur semel hanc ad immortalitatem condidisset, a qua peccando excidit, existimare proclive est Abrahamo, cujus se Deum nuncupat, pro mortali vitâ immortalem repensurum, & pro caduco & tabido corpore, quod jam in cineres abiit, aliud praestantioris indolis concinnaturum. Vides nunc quam omnibus numeris absolutum, quam ad severas ratiocinandi leges exactum sit Christi argumentum. Quod mortui resurgant, oraculum illud Mosi ex ardente rubo

rubo editum satis indicat, ubi sic loquitur Deus; *Ego Deus sum Abrahami, Deus Isaaci, Deus Jacobi. Non enim mortuorum Deus censendus est, sed viventium, cum ipsi vivant omnes: omnes scilicet quorum sese Deum nuncupare tam illustri praconio dignatur. Quemadmodum enim Christus dixit Discipulis Joh. XIV. 19., quia ego vivo, & vos vivetis, pari ratione Deus in saecula vivens, dum se piorum Deum vocat, vitam ipsos secum aeternos sempiternam pollicetur.*

A P:

APPENDIX

De resurgentium proprietatibus, ac speciatim Corporis Christi post resurrectionem, ubi Thomae Burneti sententia expenditur.

QUae Dominum Jesum supra Sadducæis regerentem audivimus homines in resurrectione fore ἰσαγγελος, *Angelis similes*, memoriam referant elegantissimi Tractatus a *Thoma Burneto* conscripti, de *statu Mortuorum & Resurgentium*, ubi præsertim octavo & nono capitibus, multa circa indolem, naturam & proprietates Corporis Christi a tumultu excitati, tum de corporibus Beatorum ad ejus instar effingendis, acute philosophatur. Ea nunc strictius excutere, nec a præcedenti materia alienum, neque lectori injucundum fore existimo.

Ac primo quidem statuit Vir doctissimus, a Domino Jesu Corpus idem quod in tumultu deposuerat, ex iisdem scilicet quibus antea particulis constans, resumptum fuisse. At longe diversis a priori statu, prorsusque novis dotibus indutum, ad coelestem puritatem, virtute spiritus sui vivifici evehctum

con-

contendit. Illuc autem referendum censet, quod post resurrectionem alia atque alia subinde forma comparuit; quod sese pro arbitrio visibilem aut invisibilem praestitit, quod clausis foribus conclave ingressus est ubi erant Discipuli; manifesto indicio Christum corpus suum in tenue & volatile resolvere, aut in concretum crassumve, quoties visum est, recolligere potuisse. Hic ipsi videtur habitus statusque proprius gloriosi corporis Christi. Quo non obstante, concedit penes Christum esse semperque fuisse, in quamcunque voluerit formam corpus suum transmutare: reddere rarum, densum, grave, leve, lucidum, opacum, visibile, invisibile, pro suo beneplacito. Atque inde factum ut se praeberet osseum & carneum Discipulis, quo iis resurrectionis suae faceret fidem; ut una cum iis comederet, sese eorum manibus contrectari pateretur, vulnerum cicatrices exhiberet, &c. Ad talis corporis similitudinem atque indolem coelestem ac gloriosam, Beatorum corpora instauranda docet subtilissimus scriptor. Qui cum veris falsa remiscuisse videatur, ejus hac de re sententiam, nec per omnia amplectendam, nec omni ex parte repudiandam censemus.

*De statu
mort. &
resurg.
Cap.
VIII.
P. 148.
Ibid. p.
157.*

1. Quin Christus e mortuis suscitatus idem corpus habuerit quod ante gestaverat, inter

inter homines degens, non solum ratione molis corporeae, quae eadem numero fuit, sed etiam adspectabilis formae atque structurae interioris, ac proinde terreno huic nostro homogenum, extra omne dubium est. Cum enim se redivivus Discipulis praesentem stiterit, eosque cunctis quae in huiusmodi re adferri poterant documentis certos effecerit, se eundem illum esse quem mortuum desleverant; cum prodigium illud per se incredibile eorum oculis, auribus, manibus, adeoque sensibus universis explorandum praebuerit, oportet corpus Domini eadem tunc conditione fuisse, si mortalitatem excipias, qua ante obitum fuerat. Si enim eo corpore, quod cruci adfixum fuit, ibique ultimum spiritum efflavit, in sepulchro relicto, aethereum aut aereum quoddam alicunde Christi anima adsumpsisset, utique vere resurrexisset, quem ad modum promiserat, haud potuisset dici. Sed ludibrio, quod cogitare nefas, habuisset Apostolos; inane quoddam phantasma pro homine quem prius conspexerant, eorum oculis objiciens. Quod si statuere malis, a morte reducem Christum, jacentis corporis massam & terrenas exuvias vi sua divina in spirituale corpus statim conflasse, & concretionis corporeae compaginem in tenuem auram dissolvuisse, aut naturam quandam aethe-

theriam, quae sese in omnes formas prohibitu converteret; & densissima quaeque permeandi facultate polleret; tunc certo haud minus ludificatus est Discipulos; dum argumento nititur ex sensibus petito, quod tamen in hac hypothesis fallax atque inane est.

Conspicite, ait, pedes manusque; intuemini me attentius; en ipse ego sum. Quia acceditis propius & me tangitis: *nam spiritus neque carnem habet neque ossa, prout me habere videtis* Luc. XXIV. 39.

Dic quaeso quae vis huic argumento superfit, si corpus Domini jam tunc pristino, hoc est terrestri habitu exuto, in coelestem, longe diversis proprietatibus praeditam, atque aliis legibus subditam naturam transierit? nec carnem revera & ossa habeat, sed ex virtute Christi, docilem auram in quasvis species flectere potentis, habere tantummodo videatur? Diserte negat Dominus Jesus se spiritum esse, qualem scilicet ex vulgari opinione somniabant Discipuli metu percussi. Sed contra verum hominem, qualem pridem Magistrum noverant, ea conditione, quae hominis terram incolentis ideam constituit, esse adfirmat. Ne ulla amplius dubitatio sit reliqua, ad oculorum, aurium, manuum ipsarum iudicium provocat, Thomam jubet adherentes corpori cicatri-

catrices explorare; quini mo. digitum in la-
tus immittere. Quorsum haec omnia, nisi
ut corporis Dominici veritatem perspectam
habeant Apostoli, & revera Dominum re-
vixisse, eadem quam in cruce exuerat car-
ne indutum, sibi firmiter persuadeant? Pro-
fecto ut sua constet sensibus fides, cum ad
id nobis a Deo dati sint ut de naturali re-
rum indole & statu iudicium feramus, eos
Christus hic testes advocans manifesto signi-
ficat corporis sui redivivi talem adhucdum
conditionem fuisse, qualem sensus Thomae
& sodalium iudicabant, qualemque corpo-
ris humani in nostro orbe degentis esse opor-
tuit.

Minime his officiant quae objicit Burne-
tus, de murato identidem Christi post re-
surrectionem habitu; quod ille se modo
conspicuum, modo inconspicuum redderet;
quod obseratis foribus in aedes penetraret, &
consimilia plura, quae, ex Pontificiorum
lacunis hausta, facili responsione diluuntur.
Cum aut absque miraculo edita fuerint, na-
turalibus viis: aut si miraculo facta, cum
naturali Dominici corporis conditione mi-
nime pugnant. Teneamus igitur Christum
in resurrectione eandem, quam nascendo
induerat, carnem suscepisse, & contumu-
lato cadaveri eam vitam indidisse, quae for-
mam primigeniam, ac propriam humani
corporis

corporis constitutionem servaverit. Ossium scilicet & carnis compagem, mechanicam texturam, ex solidis & liquidis constantem, humanos artus & sensuum organa, omnia denique quibus corporum in his terris viventium systasis coalescit. Non alia Christi hoc respectu, per omne illud temporis spatium, quo apud homines degit, conditio fuit, quam Lazari aliorumque quos a tumultu revocaverat: hoc respectu, inquam, id est quoad essentialem corporis organici naturam. Procul enim omni dubio est, insigni supra alios reviviscentes praerogativa gavisum esse; cum nec morti amplius esset obnoxius, nec somni aut pastus indigeret, atque ex superiori quadam lege, cunctis mortalium hujus orbis incolarum infirmitatibus eximeretur. Id plane necessarium videtur fuisse ut constaret fides dominicae resurrectionis, unde totius Evangelii pendet auctoritas, quaque spes nostra omnis circa vitam futuram continetur. Fac enim Dominum Jesum statim ac revixit terrenum corpus cum coelesti commutasse, nec eundem apparuisse Discipulis qui ante obitum fuerat, tunc eorum omnino fidem labascere necesse fuit; tunc nec vere revixisse Magistrum credere potuerunt, neque spem ex tanto prodigio pariter quondam reviviscendi ani-

H

mo

mo concipere. Magna sane ingruit suspitio spiritum eos conspexisse, non hominem, si a resurrectione Dominus Jesus nihil habuit amplius quod consueto naturae humanae mori responderet; si dum ejus amplexibus haerebant & clavorum vestigia scrutabantur, evanida & transeunte membrorum specie fuerunt delusi. Nimirum oportuit, ut hominum captivi sese adtemperaret Christus, utramque Oeconomiam tam *ἐνοραρχίας*, quam *ἀναστάσεως* sibi invicem respondere, & qui nobis liberandis nostri similis est natus, nostri quoque similem a morte resurgere, futurae, quam nobis peperit, gloriae certissimum exemplar.

Sic autem antedicta intelligi velim, ut de illo solum quadraginta dierum spatio accipiantur, quo Christus cum Discipulorum grege versatus est, antequam in coelum ascenderet. Is nempe status quidam medius mortalem ejus & aerumnosam vitam a coelesti disjunxit, ut ab utraque distinctus, sic utriusque quandam participationem habens. Qua ratione Discipulorum infirmitati consulit, fidem fulcit, eosque ad melioris vitae spem erigit; dum iis sese jam in hoc terreno domicilio tanquam coelestis gloriae pignus exhibet.

At Christo humana linquente, atque ad
coelum

coelum everso, alius vivendi cursus inchoatur, atque illustrior sese aperit rerum facies. Neque obsunt quae prius disputavimus, quominus Domini corpus statuatur discrepantem longe a priori formam, novasque prorsus proprietates induisse, quae beatarum, quas deinceps incolit, regionum ingenio melius congruant. Solutum igitur dicas in tenuem auram; lucidum, igneum, inorganicum & inconcretum appelles, vim ei fulminis instar penetrabilem, cujusvis motus & formae capacem tribuas, per me licebit. Nemini quoque dubium esse potest, resurgentium ultima die Christo fidelium corpora aeternas regni coelestis mansiones non ingressura, quin carnem, sanguinem, concretamque terrenae molis crassitiam deposuerint, ut puro aetherae sedis, quam aeternum occupabunt, elemento contemperentur. Vix etiam iis organa, quae animalis tantum vitae usibus inserviunt, adhaesura crediderim. Denique uti nos *ἰσαγγέλως* in beata resurrectione evasuros, ipse Dominus docuit, sic redemptoris Christi non magis animam quam corpore *ὁμομόρφως* futuros, ipsissima est Pauli doctrina qui dum resurgentium corpus memorat, cujusmodi futurum sit, illud a terreno hocce, quod nunc gestamus, tam dispari proprietatum caractere discriminat.

Phil. III.
21.

2 Cor.
XV. 47
& seq.

Verum enimvero cum scripturae doceant *Fideles* ad Christi sui exemplar per omnia debere componi, si ab illo de ipsorum factis conjecturam facere licet, statuendum quoque est, medium quendam statum corporibus nostris inter mortalitatem hanc & conditionem coelestem obventurum, quo ab uno ad aliud extremum transitus fiat. Credo igitur in fine mundi, cum adventante iudice mortui omnes ex sepulchris resurgent, nos iisdem corporibus vestiendos esse, quae in hac vita circumtulimus. Eadem dico, ratione formae & structurae, quae humanis, qualia nunc sunt, corporibus competit. Hoc suadent quae S. Scriptura tradit de mortuis, qui undecunque ad tubae clangorem excitari velut e specubus abditissimis, ubi terra marique per saecula latitaverant, in medium prodibunt. Item quae prodit de scena iudicii ultimi, quod non in coelis, sed in ipsa terra, seu circa terram, coeunte universo genere hominum, instituetur, cui accedit D. Pauli doctrina 1 Cor. XV. 51. Dum enim ait; *non omnes dormiemus, omnes vero immutabimur*, videtur innuere, quicumque mortis somnum obdormierint vigilaturos primum, & corpora sua induuros, ut pariter cum iis, qui superstites remanserunt, cognitionem Iudicis jubeant.

Quor-

Quorsum enim ii de quibus summus ille Judex nondum quicquam pronunciauit, fatum adhuc quisque suum exspectantes, ἀλλοίωσιν illam experirentur? Certe id praepostere fieret. Nec absolutoriam in electis sententiam gloriosa corporum transformatio potest praecedere, cum potius necessario subsequatur.

Vides eo pacto facile in concordiam redigi, illinc quod scriptura adfirmat, nobis eadem, quae nunc animamus, corpora in resurrectione restitutum iri: hinc quae Paulus de spiritali & coelesti corpore differit. Idem nempe erit corpus, si formam spectes, quo resurgentes induemur. Scilicet ante peractum iudicium, dum pro tribunali stabimus, sententiam respectantes. At vero post iudicium latum, id ipsum organicum systema in aliam speciem, videlicet in habitum coelesti gloriae congruum, immutabitur, adeo ut crassa haecce & terrena moles in coelestem puritatem & tenuitatem aetheream sit transitura. Sic conveniet absque ἀσυστασία ulla, nos aliud corpus habituros ab hodierno, ob qualitatam discrepantiam, & idem tamen habituros, si substantiam respicias, terrestri forma tantum in coelestem commutata.

Cacterum quantum ad redivivi corporis

118 DISSERTATIO

perrennitatem adinet, si integra hominis natura, qualem Adamus habuit ante lapsum, spectatur, perquam probabile existimo, tum corpus ei obtigisse tam firmæ texturæ, tamque affabre factum; tum animam corpori innexam, ex cujus nempe nativo vigore peccati tabes nihil adhucdum delibaverat, tanta vi ad continendam corporeorum membrorum compagem & vitales functiones obeundas polluisse, tanta industria variis seu liquidorum seu solidorum motibus regendis & contemperandis fuisse præditam, ut dubium vix sit, quin animalem hanc vitam longe ultra metas caeterorum animantium fuisset prorogaturus, corpusque suum ab interitu per plura longe sæcula vindicaturus, quam inter Patriarchas ii fecere qui præ caeteris longaevitate inclauerunt. Hanc enim libenter crederem homini supra belluas prærogativam concessam esse, hanc rationali animæ præ brutorum animis facultatem competere, quamdiu scilicet perversis affectibus inordinatisque motibus vacat, ut corporis, cui comes indivulsa data est, harmoniam diutissime queat imperturbatam tueri. Quod nihilo minus tandem aliquando senio deteri & contabescere oportuit, ac communi terrestrium sorte in sua principia resolvi. Nam immortalit-

talitatem Adamo, non ipsa naturae lex, sed divini foederis tenor sponderat: ex cuius foederis vi, modo in illo servando perstitisset, corpus ipsius, ut morti eximeretur, transmutari necesse fuit, &, terrena crassitudine exuta, coelestem habitum adipisci. Quod vero de illa mentis in subiectum sibi organum efficacia monuimus, cuius etiam aliquod, etsi tenue admodum, experimentum in degeneri conditione nostra capere licet, credibile est, apud beatos in coelesti gloria, at modo praestantiori, locum habiturum. Scilicet resurgentium animis in sua nova corpora tale imperium, talem vim attributum iri, ut ab iis immortales ipsae in perpetuum mortalitatem arceant. Sic recurentibus semper miraculis non erit opus, ut corporea concretio in aeternum permaneat, renovatae mentis vires ad id ex Dei praescripto sufficiant.

Atque id ipsum est quod Paulus videtur innuere, quando ait I ad Cor. XV. 45. primum quidem hominem factum fuisse *ἐἰς ψυχὴν ζῶσαν*, secundum vero *ἐἰς πνεῦμα ζωοποιῶν*, vim eam intelligens quae corpus animatum perpetuo foveat, eique vitam perennem indat. Atque ea ratione quidem Christi ducis vestigia prementes, a mortalitate hac, quae nos aegros nunc & miseros

120 DISSERTATIO

circumvolvit, ad beatam immortalitatem per omnes, quos ipsemet incescit, mutationum gradus evehemur. Hanc nostram conjecturam proposuisse suffecerit. Ab hujusmodi enim arcanis curiosius investigandis abstinendum.

DIS

DISSERTATIO

Q U A R T A.

*De Cyrenii descriptione apud Lucam
memorata Evang. C. II. vs. 2.*

Satis utique notum est, quam vexaverit Criticos, quantisque salebris implicuerit celebris illa Lucae pericope, ubi de censu sub Christi nativatem per Judaeam instituto verba faciens Evangelistes, Cyrenii simul Syriae Praefecti mentionem injicit. Etenim si eo sensu S. Script. verba sumantur, qui primo intuitu ingerit sese legentium animis, descriptionem nempe peractam dum Syriae praesset Cyrenius, repugnat plane historiae fides, quae alium tunc temporis a Quirino hanc provinciam rexisse perhibet, ac decem minimum annis serius ipsum id muneris adiisse testatur. Neque vero temere quis judicaverit, Lucam, gravem & coaevum scriptorem, ut jam *ἑοικέντας* praerogativam tantisper seponamus, in facto recenti, quod suam gentem adtinebat, cuique, quam narrandam instituerat, Dominicae nativitatis historia tam arcte connectitur, hallucinatum fuisse, aut in nomine praesidis

122 DISSERTATIO

aberrasse, cum praesertim eo pro certa temporis nota usus videatur; ubi solito maiorem diligentiam Historici adhibere solent. Varias igitur viri docti rationes inierunt ut durum hunc nodum solverent. Nec quicquam ex iis, quae aut ars hermeneutices, aut veterum monumentorum notitia, aut ingeniosa denique conjectandi vis adferre potuit, subsidiis praetermissum est, quo Lucae testimonium cum rerum gestarum fide in concordiam reduceretur. At cum, ut id ingenue fatear, ex tot discrepantibus sententiis nulla adhucdum penitus mihi fatifecerit, has omnes apud animum anxie versanti nova quaedam via obtulit sese, quae ex hoc labyrintho memet extricare visus sum. Hanc vero prius quam aperiam, opinionum, quae hucusque in medium prolatae sunt, brevem recensionem praemittere oportet. Non ut centies circa hoc argumentum disputata supervacuo labore, fastidiumque haud dubie legentibus creaturo, congeram, utpote apud notissimos auctores extantia, sed ut perpensis sedulo, & collatis ultro citroque, quibus unaquaeque nititur, rationum momentis, quam veri speciem habeant singulae, quibusve premantur incommodis, uno velut adspectu quivis cernere queat. Inde enim facilius fiet de nostra conjectatione iudicium. Sed ut ordine progrediar, ad

ad tres omnino classes omnis illa sententiarum varietas redigi posse videtur.

Primam facio eorum interpretum qui nodum secare, quam dissolvere maluerunt. Secunda ex iis constat qui dum unam eandemque recensionem esse pertendunt, quae Lucae, & illam quae Josepho memoratur, rerum Judaicarum scriptorem nihilominus cum Evangelista nostro conciliare tentant. Tertia classis denique eos omnes complectitur, qui diversum statuunt censum, de quo Lucas, ab eo quem Josephus prodidit; caeterum in hoc uno consentientes, de Textus nostri enarratione mire a se invicem discrepant.

§. I.

*Primus ordo Interpretum, eorum
nempe qui nodum secant potius
quam resolvunt.*

Ut jam ab illa classe Interpretum ordiar, qui extrema sectati, nodum, quem haud facile solvendum existimant, incidere maluerunt, bipartito iterum ea dividitur. 1°. sunt enim qui Josepho fidem prorsus abjudicandam censent in iis quae de Cyrenio prodidit. Et haec quidem sententia, primum quod sciam a Calvino prolata, Mal-

dona-

124 DISSERTATIO

donatum, quod mireris, adstipulatorem habet, qui commentario ad hunc locum, vult Josephum memoria lapsum confudisse tempora, & descriptionem de qua hic Lucas, ut & Actor V. 37, (nam de eadem utroque loco agi contendit) aliquot annis senrius retulisse quam revera fuit. Eandem sententiam omnium strenuissime defendit Baronius (a). Is novam insuper, & plane diversam a Josepho, Syriae praesidum seriem contexuit, in qua bis terve Quirinus huic provinciae praefuerit. Ac primum mox a consulatu cum adiisse vult, cum in Ciliciam ad debellanda Hamanadensium castella profectus est, ac post Titio, qui post Agrippam praeses Syriae fuit, cum eam unum annum aut alterum rexisset, subrogatum Quirinum, anno Juliano XXXVI. huicque demum Saturninum. Ex hac hypothese, census tunc a Cyrenio inchoatus tantum, mox vero interruptus ob ingruentia Romanis aliunde negotia, sub extrema demum vitae Herodis, Saturnino Syriam administrante, perfectus fuerit. Sicque Lucae *πρώτη ἐγένετο*, per *primum facta* aut *inchoata* exponitur. At precariam hypothese tam disertis profanae historiae documentis confutavit Card. Nori-

(a) Qui prolixam super censu Cyrenii Dissertationem instituit a §. 80. ad 99. *Appar. ad Annales.*

sius *Cenotaph. Pis.* Differt. II. Cap. XVI, ut amplius stare nequeat. Observo praeterea, haud temere committendum, ut nequaquam spernendi scriptoris, qualis est Josephus, & idonei rerum suo tempore in Judaea gestarum testis, auctoritatem defugiamus, isque a nobis statim mendacii, cujus praesertim, in iis quae de (a) Cyrenio refert, nullam habere causam potuit, arguatur. Potior equidem apud nos Christianos esse debet S. Contextus auctoritas, mille exoticorum scriptorum testimoniis, quae si quid huic diserte adversentur, aut contrarium adferant, haud cunctanter rejiciendi; at dum adhuc in ambiguo res versatur, quaevis potius componendi dissidii via tentanda est, quam ut annalium fidem sollicitando, S. Scripturam ipsam Profanorum obtreccionibus & cavillis imprudentes objiciamus.

2°. Alii cum Josephum falsi infimulare nollent, consilium ceperunt S. Textui criticam manu admovendi; quod multipliciter tentatum est. Sed quantum judico, parum felici hucusque conatu. Nonnulli enim integram, quae versu. 2° continetur, pericopen delendam censent, quam nempe pro spuria habent, e margine in textum irrepisse suspicati. Sciolus quispiam, ut putant, cum apud Josephum legisset de peracta

(a) Antiq. XVIII. 1.

acta per Quirinum descriptione, eandem esse ratus quam Lucas in Evangelio memorat, hanc Quirino Syriae Praefide contigisse ad oram sui codicis adnotaverit. Quae lacinia postmodum, ut saepe fit; librarium errore in contextum recepta est. Eo conjecturam firmant, quod, expuncta hac parenthesi, sensus integer maneat, eademque opera Lucas cum Tertulliano, adv. Marcion. L. IV. Sentium Saturninum descriptionis hujus auctorem perhibente, consentiat; quem vix probabile est Saturninum nominasse, si apud Lucam Cyrenium legisset. Hanc conjecturam T. Beza in prioribus curis (a) protulit; quam tamen deinde abiecit. Simili fundamento, Tertulliani videlicet auctoritate, Valesii emendatio nititur, *Saturninum* pro *Cyrenio* reponentis. Cum Huetius contra leviori mutatione pro *Κυρηνίς Κορινθίου* legendum divinet; ex Chronologicis calculis nempe id manifestum statuens, Quintilium Varum sub extrema Herodis tempora Syriam obtinuisse.

Verum haec tantamina eo minus arident, quod nimiam vim Textui Sacro quem summa semper reverentia & sollicita

(a) Quò nomine proscinditur a Salmerone & Baronio: sed egregie eum defendit Spanhemius *Dub. Evang.* parte 2. p. 130.

cita cautione tractare decet, adferre videntur, atque a recepta scriptura, quam omnes, quotquot suppetunt codicēs, summo consensu repraesentant, longius abeunt. Neque enim facile cuiquam persuaseris, vitio *Cyrenium*, pro *Saturnino* positum, omnia quotquot nunc existant exemplaria pervasisse; praeterea in nomine *Cyrenii* aegre *Quintilii* vestigia deprehendas: multo minus, integrum versum secundum, tanquam supposititium, ex contextu eliminandum, cum in nullo Manuscriptorum desit, censebunt paulo religiosiores Critici.

§. II.

Secundus Ordo Interpretum, qui eandem Lucae & Josephi descriptionem statuunt.

Secundo Interpretum ordini eos omnes adscribimus, qui sic Josephum cum Luca conciliare adgrediuntur, ut non nisi unicam in Judaea factum descriptionem agnoscant. Hoc autem duplici ratione conficitur. Prima *Calvinum* auctorem habet, calculum ei libenter addente *Valesio*. Decretum scilicet Augusti, sub mortem Herodis Magni promulgatum, nescio quibus de causis, non nisi post decem vel duodecim demum annos, mutato regni statu, & praeside Syriae
Cyre-

Cyrenio, executioni mandatum. Verum conjecturae cetera satis probabili, obstat ipsa
 Luc. II. narratio Lucae de Mariae & Josephi Beth-
 7. 3. 7. lehemum profectio, atque hominum huc
 ut nomina profiterentur undecunque con-
 fluentium turba; unde satis patet non desi-
 gnatum modo, sed revera actum tunc cen-
 sum fuisse.

2. Aliquantulum ab hac diversam ratio-
 nem excogitat *Whistonus* in scripto Angli-
 co cui titulum fecit, *a short view of the*
harmony of the Evangelists. Is ἀπογρα-
 φήν, tributum aut *vectigal* interpretatur;
 cui scilicet exigendo decretus sit census, a
 Luca vs. 1. hujus capitis memoratus, uti
 etiam Maldonatus putavit; at quod pendi-
 coeptum non est, antequam Cyrenius Sy-
 riae praeslet: vocem ἀπογραφήν versu 2°, a-
 lio longe sensu sumens quam praecedenti
 versu verbum ἀπογράφειν. Ac multus
 quidem in eo est ut exemplis probet, ver-
 bum & verbale ex eo ortum in eadem ora-
 tionis serie diverso significato saepe occurre-
 re, quod ipsi facile largimur. Verum ut
 jam non dicamus, ambiguitate ad finem vo-
 cum, sensu tam diverso in eadem periodo
 positarum, Lucae Sermonem mire involu-
 tum & obscurum fieri, vox ἀπογραφή Grae-
 cis tantum pro *censu*, pro *recensione* ipsa,
 aut *tabulis publicis*, nunquam vero pro
vecti-

vectigali sumitur, uti luculenter ostendit Doct. *Lardnerus*, qui insuper ex Josepho demonstrat, nullum Judaeis vectigal, ante Archelaum regno pulsum, illius recensio- nis causa quam sub Christi nativitatem im- peraverat Augustus, impositum fuisse. Pulso vero Archelao, Cyrenius in Judaeam ve- nit ut Judaeorum bona vectigalia redderet, quod plane alia res fuit. Nec sine summa injuria, & omnium rerum in Judaea per- turbatione, tale vectigal, ex antecedenti decem retro annorum censu solvi potuisse, idem *Lardnerus* probat. Iniquam rem cer- te Romani fecissent, si vectigalia incolis Ju- daeae proprie sic dictae imposuissent, ob prae- dia in Herodis Tetrarchae aut Philippi di- tione sita.

§. III.

Tertium interpretationum genus dupli- cem Censum admittit.

Tertiam Interpretum Classem constituunt, quicunque duplicem fuisse censum confiter- tur, priorem a Luca, posteriorem a Jose- pho relatum. Sed in hoc uno consentien- tes, in explanando Luca, sic ut cum Jose- phi narratione consentiat, longe diversas vias insistant.

I

I.

1. Est quae Bezam auctorem habet. Ista vocem ἡγεμονεύοντος intelligit, non de praefide Syriae proprie dicto, sed de potestate extra ordinem Cyrenio tunc temporis delegata, ut censum in Syria & Judaea ageret, conjunctaque ad id exsequendum S. Saturnini aut Q. Vari opera uteretur. Id totum vero fatendum est mera conjectura niti, quam sollicitè, laciniis hinc inde petitis, atque ex iis quae de Cyrenio ipso, ejus indole, fortunis, Orientis statu post ejus consulatum, atque obitus ab eo legationibus, historia prodit, convestire aut incrustare satagunt hujus opinionis defensores. Nihilominus in eam agmine facto frequens it doctorum cohors. Scaliger, Casaubonus, Grotius, Petavius, Montacutius, Hammondus, Usserius, Norisius, Pagi, quanta nomina (a)! pervulgatam scilicet apud primorum saeculorum Christianos traditionem amplexi. Verum obstat, ipsa vis verborum Συρίας ἡγεμονεύοντος Κυρηνίης, qua, velis nolis, Quirinus sub praefidis Syriae proprio dicti titulo lectoribus obversatur. Praeterea cum toto Oriente notus esset Cyrenius, dum scriberet Lucas, ob Syriae praefecturam proprie sic dictam quam revera gesserat

po

Spanhem,
Dubia
Ev. parte
2. p. 145.
&c. eandem sententiam
huc vindicat.
Lardner
ubi infra
pp. 414-417.

(a) Ut patet ex verbis *Juliani* Imperatoris apud *Cyrillum* Lib. VI. *contra Julianum* p. 213. edit. Spanh.

potestate ordinaria, cuiam quæso fiet credibile, hic nescio quod extra ordinem ipsi demandatum munus, de quo (a) omnis historia silet, Lucam intellexisse, nec lectoribus cavisse, ne, ancipiti vocis ἡγεμονεύοντος intellectu decepti, a vera temporis nota aberrarent; aut ei, dum ipsum errare putant, fidem omnem abjudicarent?

2. Novam interpretationem e suo penu promit *Lardner*, eruditus Anglus, in præstantissimo opere quod ante quatuordecim annos emisit sub hoc titulo (b); *The credibility of the Gospel history*. Is verba Lucae sic vertenda censet. *Haec fuit prima descriptio Cyrenii* (illius scil.) *qui Syriae præfuit ἐγένετο non reddit, facta est, sed fuit simpliciter*. Haec verba autem, πρώτη ἀπογραφὴ conjungit cum voce κυρηνίῳ, non cum ἐγένετο & participium ἡγεμονεύοντος, idem hic valere censet ac nomen ἡγεμόνος. Cujus significationis exempla quaedam profert, at
 quæ,

(a) Conjicit Cl. Allix in Diatribe de an. & die natali Christi hanc ἀπογραφὴν a Cyrenio cum ab Oriente redux per Judæam pergeret Romam de Homonadenſibus triumphaturus, velut in transitu peractam, eoque pertinere Sacramentum illud, quod Judæi Augusto & Herodi dicere adacti sunt, quo utrique fidem & obsequium addicerent. Quod tamen ex Pharisaicis sex mille detrectarunt; narrante Josepho. Eandem conjecturam ex Kepplero profert Spanhem. vid. loc. cit. p. 163. Hanc quoque multis propugnat & incruſtat Lardnerus. V. etiam Casaub. Exercit. in Baron. I. §. II. p. m. 15,

(b) B. 2. Chap. I. p. 418.

quae, pace Doctissimi Viri dixerim, non dum rem conficere videntur, & extra omne dubium ponere; ut potissima eorum diligenter expendenti patebit. 1°. Locus Dionis Lib. XLV. de tribus Antoniis fratribus ἄτινες ἀρχὰς ἀμὰ ἅπαντες ἔχον. ὁ μὲν Μάρκος ὑπατεύων, ὁ δὲ λέγκιος δημάρχων, ὁ δὲ γαῖος στρατήγων, alienus ab hoc nostro est. Participio quidem Dio utitur ut Consulem, Tribunum plebis & Praetorem indicet, verum de tempore ipsissimo loquitur quo simul honoribus hisce tres fratresungebantur. At ex Lardneri sententia, apud Lucam de eo tempore sermo est, quod Cyrenii praefecturam antecessit. 2°. Herodianus quidem dicit Lib. I. c. 2. τῷ Βασιλεύοντι Μάρκῳ filias complures natas, filios vero duos tantum, cum ex iis liberis quosdam suscepit ante Βασίλειαν seu imperium adeptum. Verum adhuc dispar est ratio adlati exempli ad hoc nostrum; cum multum absit quin participium pro nomine positum, hic eandem quam apud Lucam ambiguitatem pariat. Quis enim quaeso, mediocriter in scribendo versatus, ut eam descriptionem notet, quam Cyrenius extra ordinem in provincia egit, cum huic deinde similem, decem post annos ejusdem provinciae praeses factus iteraverit, quis inquam mediocriter scribendi peritus de prioris descriptione loquens dicat primam illam
fuit

fuisse, ἡγεμονεύοντος Συρίας Κυρήνις, cum in promptu sit, si ἡγεμονεύσαντος scribat, omnem statim amphilogiam tolli? certe quo notior Cyrenius, quo magis celebris ejus ordinaria Syriae praefectura, eo sollicitior Lucae cura esse debuit, ne ancipiti oratione falleret legentes, quibus proclive fuit de Cyrenii jam Syriae administrantis censu propter exortos inde motus famosissimo accipere, quod de alio obscuriori, quem ex peculiari Caesaris mandato prius instituerat, Lucas intellectum voluit. Quin ἡγεμονεύσαν pro ἡγεμόνων aliquando ab idoneis scriptoribus usurpatum sit, nil intercedo; verum alicujus pretii scriptorem talem locutionem usurpasse, ubi parum historiae peritis errandi ansam praebere, & certas temporum notas conturbare posset, id vero est quod aegre mihi persuaderi patiar. Quod autem apud antiquae Ecclesiae scriptores legamus, censum illum qui Mariam cum Josepho Bethlehemum pergere coegit, actum fuisse a Cyrenio, id parum Bezae causam aut Lardneri juvat, nam quod sic Justinii aevi crediderint Christiani, non ex certa traditione rerum nascente Christo gestarum, sed ex Lucae loco malo intellecto hausisse patet. Ejusmodi exemplum praebet baptismi pro mortuis consuetudo, quam non jam Pauli

Justin.
Mart. A-
pol. I. p.
75.

saeculo invaluisse (a), sed ex Pauli verbis I Cor. XV. originem traxisse, doctiores agnoscunt. Ex inolita illa Christianorum persuasione interpretandus quoque, quem Lardner tanquam sibi faventem adduxit, titulus latinae versionis Origenis Homiliae XI. in Lucam, ubi sic legitur: *haec est descriptio prima quae facta est sub praeside Syriae Cyrino.* Ubi clarum est ex vulgata opinione intelligi sub ejus praesidio descriptionem peractam, non autem ipsum nudo titulo *praesidis* indigitari, quo nondum ornatus esset quando descriptionem faceret.

Sed majori insuper nova haec sententia vitio laborat, quod non solum è plano & nativo verborum sensu deviet, sed hypothese merae tota nitatur, sicque iisdem, quibus Bezae sententia, incommodis prematur. Dices, nullo itidem antiquitatis documento constare, descriptionem aliquam apud Judaeos factam, antequam Syriam moderaretur Quirinus; Verum equidem. At plurimum interest utrum duplicem hic censum distinguas, sola Lucae auctoritate fretus, an vero prioris aequae ac posterioris Cyrenium auctorem facias, absque discreto S. Scriptoris testimonio. Postremum est hariolari; primum, Scriptori *Ἰουλιανῶν*
de

(a) Adi infra Dissert. VI.

debitam fidem tribuere. Hoc certissimo principio nititur, illud incerta hypothefi: cum enim aliquot demum annis elapsis post obitum Herodis M., celebratum illum Josepho Cyrenii censum peractum fuisse constet, Lucas vero de censu loquatur qui Herodis mortem antecesserit, ne manifestus in re nota parachronismus coetaneo, ne jam dicam Θεοπνεύτω scriptori impingatur, anterior aliquis in Judaea census necessario statuendus: neque tanti est profanorum annalium silentium, ut sacrae paginae fidem elevet. Verum priorem illum a Cyrenio quoque esse, cum diserte non adfirmet Lucas, (aut certe pro concessio sumi nequeat, cum id adfirmare, quando de sensu ejus ambigitur, est τὸ κρινόμενον,) neque id necessaria ex ejus verbis deductione eliciatur, mera est conjectura, interpretationi verborum tantum subserviens, quae, si commodior alio quovis pacto sensus exsculpi posset, continuo facessere debet.

Ex antedictis colligitur duplicem omnino descriptionem statuendam esse, si Lucae & Josephi testimonia inter se conferas. Nec ullam inter hosce scriptores pugnam esse. Circa priorem enim de qua Lucas, Josephi silentium nos movere non debet; quae cum nullis in Judaea moti-

bus (a) causam praebuerit, nec ad Judaeam speciatim pertinuerit, utpote universum orbem Romanum complexa, hanc Josephus nil opus habuit commemorare (b) occasione alterius, quae ad Judaeos unice spectabat. At Cyrenio utramque tribui perinde non est, nec cuiquam ullo pacto fiet probabile, Josephum, dum ejus praefecturam narrat, & censum tunc peractum, ne verbulo quidem indicaturum fuisse, eundem illum Cyrenium a decem retro annis simili negotio *τιμήσεως* extra ordinem functum.

3^a. Denique sententia est, quam se primum aperuisse gloriatur *Herwaertius*, quamvis eandem Casaubonus (c) Scaligero vindicet, cui in mentem venerat prius, ab eo mox, & merito quidem ut ait, repudiata. Illa autem, verba Lucae *πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίας* sic exponit; *prius quam Syriae*

(a) Recte observat Valesius *Annotat. ad Euseb. Hist. Eccl.* p. 11. ut Josephi narrationem tueatur: turbas quas ex Cyrenii censu ortas prodit, quibusque Lucas Actor. Cap. V. testimonium perhibet, ante detrusum solio Archelaum haud potuisse nasci. Quippe quamdiu propriis Regibus paruerunt Judaei, periculum non erat ne in Romanorum servitutem redigerentur.

(b) Obscurum tamen prioris indicium eruit *Bern. Lami* ex verbis Josephi Vid. sup. qui Judaeos dicit *τῶν ἐπὶ ταῖς ἀπογραφαῖς ἀκροάσιν ἐν δυνάμει φέρειν*; quasi tanti viorem aliam innuat; dum *ἀπογραφὰς* numero plurali memorat. V. *Appar. Chronol.* p. 82.

(c) Exercit. I. in Baron. §. 32.

viae praecesset *Quirinus*. *πρώτη* Scilicet sumendo ἀντὶ τῆς, *πρωτέρα*. Hanc interpretandi viam viri quoque docti non pauci secuti sunt, quibus se comitem addidit *Perizonius*, edita Dissertatione de *Augustea orbis terrarum descriptione*. Ubi tamen plurima ab *Herwaertio* huic interpretationi fulciendae adlata valde ἀπροσδιόγιστα fateatur. Certe, si verum dicere licet, parum huc faciunt (a) omnia loca quae proferri solent ut ostendatur *πρώτων* pro *πρότερον* usurpari, & gignendi casum regere, quando prioritatem notat. Nec multo plus, meo quidem iudicio, proficit *Perizonius*, cum *πρώτη*, simpliciter verbo junctum, pro adjectivo numerali habet, quod adverbii vicem impleat, ut solam ordinis & numeri rationem significet, sine discrimine, pluresne sint, an unus qui sequantur. Praeposteram vero hic mirari liceat & obscuram Interpretum diligentiam, dum toti quanti in eo adstruendo, de quo lis nulla movetur, id quod caput quaestionis est, & in quo rei cardo versitur, sicco pede securi transfiliunt. Haud enim in controversia est, an positivum, ut Grammatici vocant, pro comparativo

(a) Ea accurate recensita & expensa legere est apud doctiss. *Lardner Credib. of the Gospel history* B. 2. chap. I. p. 399. 412.

136 D I S S E R T A T I O

rativo sumptum gignendi casum aliquando regat; cum talis constructionis exempla exstant innumera; sed de tota phrasi Lucae agitur eo sensu accepta, ut res dicetur *prior aliquo imperante*, quo innuamus eam aliquanto prius evenisse quam is imperaret, ἀπογραφῆ πρώτη ἐγένετο, ἡγεμονεύοντος Κ. pro eo quod est, προτέρα, aut πρὶν ἡγεμονεύσῃ αὐτὸς. Quod non video qui cum Graecae, aut quavis alia linguâ loquentium more consentiat. Nec (a) ulla hujusmodi locutionis exempla proferantur, quicquid affuerit viri docti. Nam quas huic illustrandae venditant passim, quantum ablutant, quamve sint dissimiles, cuivis conspicuum. 2°. majorem adhuc scrupulum movet, eadem, quam jam in praecedenti ἐπιλύσει observavimus, sermonis ambiguitas. Sive enim ἡγεμονεύοντος pro ἡγεμόνος accipias, quasi noto dum scribebat titulo Lucas Romanum procuratorem indigitaret, quamvis per id ipsum quo de agitur tempus, nondum illo insigniretur titulo Quirinus; sive πρώτῃ cum ἡγεμονεύοντος Herwartii sensu conjungere

(a) Unum quod alicujus ponderis videri possit desumptum ex Jeremiae XXIX. 2. Secundum LXX. Int. Verba quas misit Jeremias Babylonem ὕστεροι ἐκλάδοντος Ἰσραηλίου ἐξ Ἰερουσαλήμ i. e. postquam exiit. Sed ut analogia constaret oportebat τοὺς ὁ scripsisse ὕστεροι ἐκλάδοντος adjectivum scilicet pro adverbio,

gere malis, redit semper id incommodi, quod cum posterior descriptio per Quirinum jam Syriae praefectum famosissima in illis regionibus foret, propter exortas inde turbas, proclive sit haec verba prout jacent legenti Lucam, sic intelligere, quasi nascente Christo Quirinus Syriae imperitaret; idque revera multos fefellit. Quem tamen errorem ne errarent; aut sibi tribuerent, cavere profecto debuit scriptor diligentissimus. Ceterum ultima haec interpretatio, cum nec chronologicas rationes conturbet, nec quicquam adversetur notis ex historia rebus, proxime ad verum & ad Evangelistae mentem accedere censenda est.

§. I V.

Totius quaestionis summa. Quid pro indubio in ea tenendum. Nova conjectura ad solutionem adfertur.

In tanto sententiarum divortio, hoc saltem ante omnia firmum stare dabet & fixum. 1o. Syriae praeside Quirino censum in Judaea actum fuisse, quem satis celebrem reddidit seditio haud levis, Juda Gaulonita duce exorta, eam unam ob causam, uti diserte memorat Josephus. 2o. Descriptionem hanc de-

decennio minimum (a) posteriorem esse altera illa de qua Lucas, quae nascente Christo contigit, dum S. Saturninus Syriae praefectus, quem inter & Quirinum medius Q. Varus, eandem provinciam rexisse legitur. 3°. Proditum nusquam, Quirinum plus semel Syriae praefuisse, aut ante praefecturam, de qua Josephus, extra ordinem in Syriam missum a Caesare cum mandatis aut potestate aliqua; nedum ab eo descriptionem civium factam in Judaea. 4°. Capita tamen civium recensita, & singulas familias tabulis censualibus inscriptas fuisse tunc ex Caesaris edicto cum Christus nasceretur, (sive universum orbem Romanum edictum illud complexum sit, seu ad solam Judaeam pertinuerit, *πᾶσιν ἀικημένῃν*, familiari S. Script. locutione, dictam,) tam certum nobis est, quam indubia auctoris sacri fides, tali

(a) Erravit Origenes qui utramque confundit L. I. contra Celsum p. 44. edit. Spenc. Eusebius haud sibi constat qui cum in Chronico p. 76. diserte scribat Cyrenium ex Senatus decreto in Judaeam missum anno 33. Herodis ut bonorum simul & capitum recensionem ageret, idem H. E. I. 5, censum illum, de quo Josephus, eundem esse velit qui sub Christi nativitate contigit. Suspiciatur Lindnerus vid. sup. priori loco rem retulisse simpliciter, prout sui aevi constantis ferebat traditio; posteriori vero dedita opera utramque hinc Lucae, illinc Josepho memoratam eandem esse voluisse, etsi diversas probe nosset; ut scilicet auctoritate Josephi testimonio Evangelico fidem faceret, simulque innumeret de tempore hallucinatum Judaicarum rerum scriptorem. Haud longe ab ea suspicione abit Valelius.

tali factō tam accurate temporum notas ad-
 dentis, apud omnes Christianos esse debet.
 His ita constitutis, sedulo cavendum ne vis
 ulla Lucae verbis inferatur, aut a consueto
 loquendi more temere recessisse existimetur.
 Minus adhuc puto decere interpretes, fa-
 cta inaudita & absque ullis auctoribus pro-
 lata ex ingenio comminisci, aut usque adeo
 indulgere conjecturis, ut undecunque in
 historiis arripiant, quicquid vel minimum,
 cum ea quam struxerunt hypothēsi, congrue-
 re visum est. Quo hic plurimum Interpre-
 tes vitio laborant.

Cum hucusque igitur de loco hoc vexa-
 tissimo haereat aqua, age conjecturam no-
 stram aperiāmus. Omnia erunt in liquido
 posita, si nulla Textus mutatione, particu-
 lae duae tantum, quas deesse suspicor, Lu-
 cae restituantur. Mihi prope certum est
 scripsisse Lucam Ἀυτὴ ἡ ἀπογραφὴ ΠΡΩΤΗ
 ἐγένετο ΠΡΟ ΤΗΣ ἡγεμονεύοντος τῆς σαρρίας
 Κυρηναίου. *Prima illa descriptio facta est*
ANTE ILLAM quae [evenit scilicet] *re-*
gente Syriam Quirino. Sic clara fuit ora-
 tio, quam inoffenso pede percurras, nihil
 obscuri habet aut perplexi, nil quod ambi-
 guum sit aut insolitum. Nam sic promiscue
 loquuntur, vulgari ellipsi adhibita, πρὸ τῆς
 ἡγεμονεύοντος, id est, πρὸ (a) τῆς ἀπογραφῆς

γενο-

(a) Eadem phrasis occurrit Lucae XI. 38. ὅτι ἔ πρωτος
 ἰθακτικῶδη πρὸ αἰτίου.

γενομένης, ἠγαπημένους &c. Eo pacto Evangelistae nostri testimonium cum Annalium fide minime pugnat, talibusque concipitur verbis, quae nullam errandi Lectoribus ansam praebeant. Adde nihil scopo quem sibi Lucas propositum habuit magis congruere, quam ut sic scriberet. Ideo enim Cyrenii mentionem facit, ut descriptionem qua Dominus Jesus censitus est, posteriori, sub praeside illo Romano peractae opponat, quae oppositio demum particularum restitutarum ope manifesta fit. Quod si duas voculas hasce, quas Lucae restituendas existimo, e textu excidisse statuam, nihil dixerō quod non quibusvis Critices peritis me approbaturum confidam, aut certe reddam probabile admodum. Primum vides quam parum sit discriminis inter *πρῶτη* & *πρὸ τῆς*. (nam continuo tenore, absque ullo quod vocum distinctionem notaret interstitio, scribebant antiqui, uti notum est. Praeterea omicron pro omegalo antiquitus nullo figurae discrimine positum). Quod cum Librarii oscitantes, & in historia plane rudes parum adverterent; seu id oculorum, quod ex autographo ipsi descripserint, seu aurium, quod ex distantis ore exceperint, vitio evenerit, tanquam bis repetitum, & manifesto *πᾶρελαον*, secundo loco aut praetermittendum, aut ut jam positum delendum statuerunt.

Eo

Et autem proniores in temerariam emendationem fuisse credibile fit argutulos illos Aristarchos, quod cum perinde sit ad Grammaticae leges quod attinet, utrum *ὑπὸ* ante vocem *ἐγένετο*, aut à tergo ponatur, facile evenisse putarunt ut scriptor per incuriam, ut fit, τὸ *ὑπὸ* bis scripserit, aut pronunciaverit in dictando; non advertentes sigma finale posterioris vocis; dum magis structurae verborum quam subjectae sententiae ac rebus ipsis intenti sunt (a).

Conjecturae huic nostrae oppones, fat scio, omnium quotquot exstant codicum consensum, ubi vocularum *ὑπὸ τῆς* vestigium nullum, ac nimiam forte conjectandi pruriginem culpabis. Fateor summa religionae Criticem versari debere in hisce rebus. At quam tot Viri docti & pii, in obscuris divinandi *licentiam pudenter* sumpserunt, cum bonorum omnium venia, imo & laude, mihi quoque spero concessum iri. Cum
 pra-

(a) Ingenuitas me vetat dissimulare hic inventionis laudem mihi ex parte praeceptam a doctissimo *Whitby*. Et jam diu erat quod hanc cogitationem animo fovebam, cum fortuito incidi in notam ejus ad hunc locum, ubi talia sunt ejus verba. *I would rather read ὑπὸ τῆς than ὑπὸν. But neither do we need this criticism, since &c.* Vides quam negligenter uno verbo aperiat conjecturam cui ipsi parum fidei, quaeque etiam a nostra discrepat. At hanc ultimam, altera plausibiliorem adfirmare ausim rationes meas paulo adtentius expendenti.

praesertim de capitibus non agatur quae salutis doctrinam contineant, aut controversas spectent Christianorum de Religione sententias. Itane inquis, contra universonum quos superstites habemus Mssc. fidem? Quidni vero? cum nec ipsum D. Lucae autographum habeamus, nec omissio sit tanta ut non facillime descriptorum oculos & diligentiam fefellerit, & a primis jam apographis in codices nostros vitium emanare potuerit, haud absque Sapientibus causis id sinente divina Providentia.

Is equidem sum qui pro certissimo habeam, S. Canonis integritati tuendae Numinis curam tam sollicitè invigilasse, ut nihil interpolari aut addi aut detrahi passa sit, quo vel minimum fides Christiana detrimentum accipere, aut labascendi periculum adire queat. At certe peritis omnibus ludibrium debeat, quodque pejus multo est, Religionem ipsam hostium fannis objiciat qui contenderit, perpeti ab Apostolorum temporibus ad nostra usque miraculo cautum fuisse, ne quod quibusvis Antiquitatis scriptis accidere necesse erat, ne iis exceptis quidem quae ad nos maxime illibata & incorrupta pervenerunt, id quoque Evangelicis (a) eveniret, ut scilicet librariorum of-

citantia

(a) Operae pretium est legere quae de hac re profitentur Spanhem. *Dubior Evangel.* parte 2. p. 129. & Huetius in *Demonstratione Jua Evangelica* Prop. IX. Cap. 10. p. m. 782.

citantia & incuria, aut exesarum chartarum vetustate, particulae quaedam aut apices hic illic interciderint, aut peregrina vox una aut altera irreperit, aut veram alicubi lectionem prava eliminarit. Certe contrarium abunde testatur immensa illa variantium lectionum N. Test. strues, quam improbo labore exaggeravit *Millius*. Ubi sicut mirari licet, & grato erga Deum Opt. Max. animo recolere, in tanta discrepantium scripturarum varietate nil reperiri, quod aut Sacrae historiae fidem concutiat, aut doctrinae Christianae summam vel levissime laedat, sic etiam manifestum fit, aliquid humanitus passos S. paginarum exscriptores ab autographis nonnunquam deviasse, & ut genuinus textus certis in locis dignoscatur, non nihil labori & industriae legentium relictum fuisse.

Et ut ad propositum revertar, causae optimae & sapientissimae non desunt, ob quas Deus passus credatur, humana in describendo ἀβλεψία, a primis jam Ecclesiae temporibus parumque ab ipso fonte remotis, hoc offendiculum in Lucae narratione Christianis lectoribus objici. Cui quidem primorum saeculorum Christianos haud impigisse mirum non est, potioribus intentos. Hi nempe criticae artis minime periti, haud

K

ana-

magis temporum scientiam aut Chronologicam rerum seriem, parum illo aevo excoli solitam curabant. At posteriorum saeculorum eruditos, inquires, hic scrupulus male torsit. Ita certe, ut ex difficilibus S. Scripturae locis nati sint alii complures. Sed quid si respondeam, quod aequè de caeteris omnibus dici velim, & id providenter factum, ut fides Christianorum exerceretur? ut nostrae in obscuris quaestionibus tractandis modestiae periculum fieret? ut homines inde discerent quaedam aequo animo nescire velle? ut locus esset eam verbo divino reverentiam & fidem exhibendi, quae ne utrumque intricatis nodis de *ἐναρτιοφανέσι* convelli possit? ut labori quoque nostro & industriae in explanandis scripturis S. aliquid esset relictum? Eo fine denique, ut hinc incredulorum, qui quamlibet scripturas cavillandi, & veritatem Evangelicam insectandi opportunitatem improbo & pervicaci animo captare solent; inde piorum & verè sapientium, qui veritatis cœlestis clarissimam lucem amplexi, offusas illi nubeculas, sicubi occurrunt, non morantur, discrimen abunde pateat.

§. V.

Exempla duo conjectationi nostrae tuenda prolata. Locus 2 Reg. VIII. illustratus. Alius Ephes. II. 5. recensitus.

Sed ut conjectationi nostrae pondus aliquod addam, ecce commodum succurrit consimile & plane geminum exemplum restitutionis, ut mihi quidem videtur, necessariae, quod coronidis vice huic disputationi impositum & *ὡς ἐν παρέργῳ* simul etiam perplexum fatis Sacrae historiae locum illustrabit, ni fallor. Is exstat 2 Regum Cap. VIII. §. 10. ubi cum Hazael ex mandato Benhadadi Syriae Regis graviter aegrotantis Elifaeum adiisset, ut eum de morbi exitu sciscitaretur, in hunc modum respondet propheta, prout in textu Hebraeo verba jacent; *לֹא תֵיחָה תְּחַיֶּה* ad verbum; *vade, dic non vivendo vives aut non convalesces.* Ibi pro *לֹא non*, quia per *mackaph* cum *תֵיחָה* conjungitur, monent Massorethae legendum *לו ipsi*, unumque esse volunt ex quindecim locis ubi *לֹא* pro *לו* positum sit. Ea sententia: *dic ei, sanaberis omnino: quam emendationem, paucis exceptis,*

qui (a) τῶ Ketib adhaerere maluerunt, Interpretum turba secuta est. Sic vernaculus noster Genevensis. *Pour certain tu en pourrois relever; toutefois l'Eternel m'a montré que pour certain il en mourra.* Qui paraphraetae hîc more se gessit potius, quam fidi Interpretis, & quem conjectando sensum sibi exsculpere visus est, maluit amplecti quam eum quem verba sonant nude proferre. Similiter Clericus, sed simplicius; *Tunc ei Elisaëus; ito, inquit, dic ei convaliturum, quamvis ostenderit mihi Jehova eum moriturum.* Mirum sane tot eruditis viris eam interpretationem placuisse, quae, si leviter mentem advortas, absona videbitur. Sic enim falsum renunciari Benhadado jussisset Propheta, quodque ipsemet optime noverat non eventurum. Cum statim addat; *ostendit mihi Jehova eum moriturum esse.* Qua vero de causa miserum Regem decipi vellet, quamve Elisaëum decuisset, doloso, aut potius mendaci nuntio hominem deludere, viderint alii. At huic incommodo ut medeantur Interpretes, verba, qua possunt emollire tentant, intelligi volentes morbum hunc per se lethalem non fuisse, quod quidem verum erat, atque ab
 co

(a) Junius & Tremellius atque Biblia Belgica, optime negantem particulam expresserunt,

eo Regem potuisse convalescere. Non enim vi morbi, sed famuli fraude opressus interiiit. Quod ipsis occasionem praebet multa de causarum naturalium ordine, deque futurorum, quae conditione aliqua suspensa haerent, praesensione philosophandi. Verum hic sensus quam detortus & longe quaesitus! quam ab verborum חיוה תחיה, simplicitate alienus est! Nec felicius nodum solvunt alii, dum ironice Prophetam locutum esse contendunt, Micheae exemplo 1 Reg. XXII. 15. cum sermonum utrinque habitorum discrimen in obvio sit. Minus adhuc audiendi qui amphilogia, & תב נל cum לו ὁμοφωνία usum censent. Quis enim cogitare sustineat sanctum Virum intempestivo joco in re seria lusisse? Quid statuendum igitur? Elisaeum a Deo praemonitum id quod res erat nude indicasse, & sibi consentanea locutum Hazaeli respondisse; *abi ad Dominum tuum, ipsique dic Dei nomine, non vives amplius, ostendit enim mihi Deus* ודראני יהוה. (vau praefixum saepe particulae causalis apud Hebraeos vice fungitur, uti notum est) *eum moriturum.* Vides jam particulam negantem נל prout jacet in textu retinendam, sed simul particulam לו ejusdem plane soni praeponendam, quae cum verbo praecedente

te per mackaph connectatur eo pacto; אמור לי לא חיה תחיה. Facile excidere potuisse, & Librariorum diligentiam fugisse unam (a) ex duabus oculis se mutuo consequentibus, quae praesertim adfines essent & similis soni, concedent, credo, quicumque norunt quam saepe in Textu Biblico qualem nunc habemus (b) evenerit, ut לא & לו pro se invicem vitio ponantur. At Massorethae non advertentes pronomen excidisse, דב לא temere e textu exterminandum judicarunt, ac lineola mackaph, qua cum verbo אמור mendose connectitur, decepti, pro לא textus, margini ו Keri apposuerunt, cum revera utrumque retineri sensus ipse flagitaret, sicque prava emendatione sensum funditus perverterent. Ut autem τῶ Ketib, prout jacet, nonnullorum Criticorum exemplo, non acquiescam, atque לו omissum insuper restituendum contendam, praeter accentum mackaph, quod non de nihilo hic positum videtur, facit He-

(a) 1 Chron. XIII. 6. vox שם excidisse videtur; ut patet ex collatione loci paralleli 2 Sam. VI. 2. ubi pro iterato שם prior loco שם legi oportet.

(b) Esaiac XLIX. 5. pro eo quod in textu legitur, וישראל לא יאמר lectio Massoreae in margine לו omnino praeferenda, utpote orationis seriei congruentior.

Hebraici sermonis consuetudo, quae isto in loco אמור לו non אמור absolute positum esse vult. Sic 2 Chron. XXVI. 18. Sacerdotes Huzziae ויאמרו לו לאלך וי in quem locum, si ejusmodi, qua in nostro, scribarum incuria prior particula excidisset, in margine sub forma Keri a Massorethis reposita, tum genuino sensui alium e diametro oppositum substitueret. Id vero magis Interpretes fellit, & suscepto semel errori robur addidit, quod mox Hazaelus, velut Elisaei mandata Domini perferens; *dixit mihi, inquit,* Ib. §. 13. *fore ut convalescas.* At probabilius longe fit, splendide tunc mentitum sceleratum hominem, & contrarium hujus quod acceperat responsum, quâ er at audaciâ, reddidisse; ut securum rerum suarum, dum laeta omnia sibi portendebat, principem tutius opprimeret. Procul dubio enim atrox illud, quod mox exsecutus est, facinus jam ante animo designaverat. Propius mihi, inquam, hoc ad verum accedere videtur, quam si dicamus, ancipiti & subdolo responso, quodque secummet ipso discordat, sanctissimum prophetam nefarii perduellis in Regem suum perfidiam horrendam veluti adjuvare voluisse. Libenter equidem adstipulor *Grotio* ad hunc locum observanti, Elisaeum non sola dissimulatione, qualem ponit *Josephus*, fuisse usum

K 4

Ant.
Jud. L.
si IX. c. 2.

si Massorae lectionem sequamur. Verum eidem adsentiri nequeo, quando addit, plus aliquid apud Hebraeos temporibus hisce contra extraneos ac idololatrias habitum pro licito. Quid vulgus Judaeorum tunc senserit, non requiro: sed haud satis reputavit Vir summus, quid eximiozem Prophetam deceret.

*Similis
mendae
exem-
plum E-
ph. II. 5.*

Huic exemplo aliud libet subnectere, ex Paulinis Epistolis petatum, quod ejusmodi scribarum sphaema exhibet, ab eodem procul dubio fonte prognatum. Locus exstat Epistolae ad Ephesios Cap. II. versu 5. ibi Apostolus sic ait; *nos dum in peccatis mortui essemus, simul vivificavit Deus cum Christo, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ*, dein nulla alia voce interposita legitur; *χάριτί ἐστε σωσμένοι* *gratia servati estis*, ecquis tale ασύδετον ferat? aut a se impetrare possit, ut cuivis e trivio scriptori, nedum Paulo tam absurdam loquendi rationem tribuat? scio in ejus scriptis notari praerupta nonnulla veluti illa affectasset, quorum nexus ex quibusdam subauditis petendus est. Eo enim quandoque impetu fertur velox, atque ut ita dicam, igneus Apostoli Spiritus, ut orationis filum rumpat subito, & aequabili verborum structurae, ad Grammaticos Canones exactae, parum studeat. At talia nihil ad
lo-

locum hunc, ubi, prout jacet, textum legenti, sententia occurrit per se integra, & sic (a) posita, ut in medio orationis cursu seorsim fluctuet, nec in antecedentibus aut subsequenter quicquam habeat, quocum ullo modo cohaerere possit. Uno enim tenore memorans Apostolus eximia, quibus nos per Christum Pater coelestis affecit, beneficia; & *vivificavit*, inquit, *cum Christo* (initio versus 5.) & *simul cum ipso suscitavit* &c. (Sic versus sextus inchoatur) inter quas voces ἐζωοποίησε & συνέγειρε, medium incedit incisum illud, quod versus quinti clausulam fecit; *gratia salvati estis*. Plane simili menda excidit negans particula Eccl. XXXVII. 5. ubi monente Grotio legendum ἕναντι πολεμίας εἰ λήφεται ἀσπίδα, ut res ipsa docet locum expendentem. Ibid. XXXVIII. 25. manifesto eadem particula in textu reponenda. Absit vero ut talem naevum Paulinae scriptioni adstringam, & oscitantem sententiam mediae disputationi inferciisse putem! Nimirum facili lapsu exciderunt amanuensium calamo voculae duae. Conjicio igitur, aut potius dejerem scripsisse Paulum; συνέζωοποίησε τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ οὗ χάριτι ἐστε σεσωσμένοι. Post Χριστῷ excidit

(a) Quae etiam inferius recurrit γ. 8. sic absolute pro-
hata.

dit Ἰησοῦ, quod in fine vs. 6. & 7. compareret, cujusque ultima syllaba jam absorberat (a), pronomēn ἡ, quo sequens dictum cum praecedentibus optime colligatur plana & egregia sententia; *vivificavit nos simul cum Jesu Christo*, cujus *gratia servamini*. Vulgatus & Versiones aliae conjunctivam particulam expresserunt; adeo res ipsa loquitur. Sed non supplendam, verum textui restituendam patet, simul cum τῷ Ἰησοῦ, quod eam exederat, nullā enim aut appositione, aut ellipsi, ex Graeci Sermonis, aut aliarum etiam linguarum more, pronominis defectus hic excusari potest. Nam absimilia sunt, quae Beza profert ex Jac. V. 6. 1 Pet. IV. 14. & 1 Joh. III. 12. ut expendenti liquebit. Nec figurarum grammaticarum titulo, ut faciunt multi, manifestos librariorum errores ornare decet.

His obiter observatis, & ὡς ἐν παραπόδῳ, & quasi per saturam additis, ut jam ad Lucam redeam, tale quid ejus contextui accidisse ob vocum adfinitatem summam, si suspicer, cum tam proclivis fuerit lapsus, idque res ipsa flagitare videatur, facile me a temeritatis crimine aequi ejusmodi rerum aestimatores absolvent. Et quitquid de conjectu-

(a) Legitur in Claromontano Cod. teste Beza.

jectura nostra statuendum duxerint, minoris saltem nos audaciae arguent, quam qui, aut Lucam memoria lapsus, dicere ausi sunt; aut integram pericopam ut alienam & παρειαυρον, recidendam; aut pro Cyrenio, *Sextium Saturninum alii*, alii vero *Quinctilium*, reponendum contendunt.

DIS

DISSERTATIO QUINTA.

De Christi vaticiniis, circa Hierosolymorum excidium & Mundi ruinam, Matthaei Cap. XXIV. prolatis.

A Pud Theologos promiscue in confesso est plurima Veteris Instrumenti tabulas complecti Oracula, quae Typica vocant & *πολύσημα*. Ea autem ejusmodi sunt; quae ut duplicem sensum habent, sic & duplicem impletionem sortiuntur. Quando enim res aliqua praemonstratur, quae alterius majoris, sed longe serius obventurae, imaginem gerit, eamque similitudine ipsa quodam modo portendit, tunc necessario agnoscitur utramque eodem vaticinio comprehendendi, neque illud plenum solum complementum adsequi, donec contigerit posterior ille simulque illustrior eventus, quem in priori tantum adumbratum fuisse constat. Unde non exigua in Prophetis interpretandis nascitur difficultas; in Prophetica enim tabula quae multiplices eventus aut personas sub oculis ponit, dispicere arduum

duum est & distinguere quae ad quamque a S. Spir. rem intentam lineamenta potissimum pertineant; adeo inter se permiscentur, & quadam colorum ambiguitate confunduntur. Quod equidem in V. T. Oraculis passim obtinere nihil mirandum est, cum vetus oeconomia tota emblematica fuerit, ac Israelitici populi historia legentibus typos undique, umbras & figuras exhibeat futurorum in Christo bonorum, atque Evangelicae veritatis. At in novo foedere perinde non est, ubi umbris non amplius locum relinquit ipsarum rerum praesens conspectus, & resecta facie gloriam Domini adspicere conceditur. Unde ingens consequi par est in utriusque Testamenti vaticiniis discrimen, scilicet non temere in Novo reperiatur ejusmodi oracula, quibus duplex sensus, intentum duplex adfingi possit. Clara sunt quaecunque Christus de morte sua & resurrectione, de Judaeorum fatiis, de Evangelii sui per universas orbis oras propagatione, atque incrementis Ecclesiae Christianae vaticinatus est. Aut si obscuritate quadam involuta sint, quae in Epistolis Paulus Discipulos praemonuit ultimis temporibus ventura, aut quae Johannes in Apocalypsi circa rerum in orbe & Ecclesia conversiones ad saeculorum finem usque futuras prodidit, vel quae Christus ipse de coelesti vita & beati-

beatitate sub troporum involucri docuit, ut
 crassis se adtemperaret hominum ingenijs.
 Saltem talia sunt, quae non multiplici vatis
 intento animum distrahant, sed ad unicum
 singula scopum collineent, quod semel ad-
 secuto, nihil aliud expectandum relin-
 quant. Atque haec observatu digna, non
 abs re praemissa arbitror, ut liberior nobis
 aditus pateat ad interpretationem hujus Ca-
 pitis quod ex omnibus Evangelijs obscuris-
 simum atque intricatissimum merito cen-
 seas, si ex Interpretum hic velut in tenebris
 micantium inter se dissensu, haesitatione,
 & dubiis conjecturis iudicium fiat.

In hoc primam tuto pedem figere licet;
 atque id pro confesso sumere, quod & ab
 omnibus propemodum agnoscitur, & se-
 dula totius Capituli lectio extra dubium po-
 nit; Christum nempe hic Reip. Judaicae
 everfionem vaticinatum, quaedam insuper
 adtexuisse ad orbis nostri excidium & ulti-
 mi iudicii diem pertinentia. De priori cla-
 rum est: de posteriori suadent aut evincunt
 potius, 1°. Discipulorum quaesitum Ser-
 moni Christi occasionem praebens, quo res
 utraque diserte comprehenditur. 2°. Non-
 nulla sermoni ipsi adspersa, quae non nisi
 de Mundi fati intelligi queunt. 3°. Mo-
 nita quibus totum vaticinium concluditur,
 indivulso nexu parabolae virginum sequenti

ti capite haerentia, ubi de ultimo iudicio
 agi certissimum est, sed quam ratione res
 utraque per intricatam, & variis imaginibus
 intertextam figurati sermonis seriem, ab
 invicem fecernatur, hoc vero opus, hic
 labor est. Ideo (a) nonnullis hanc viam
 ire placuit ut totum vaticinium de Judai-
 cae gentis excidio interpretarentur, quod
 Dominus Jesus immediate (b) quidem spe-
 ctaverit, sed ita tamen ut in ea κατὰ σφῶν
 vividam universalis iudicii & ultimae mun-
 di ruinae imaginem mentibus objecerit, va-
 ria hic illic consulto interserens, ut in ty-
 picis oraculis fieri solet, caeteris expressio-
 ra, quibus reconditus ille sensus velut ex-
 tra contextum eminet. Cui opinioni, etsi
 aliqua specie commendatur, praecipue
 quam ante monuimus vaticiniorum N. Te-
 stamenti diversa a veteribus ratio, quae nul-
 lum typorum interventum poscit, & sine
 ambagibus recta in rem intentam fertur.
 Proinde censemus in Prophetia nostra duo
 seorsim & a se invicem distinctissima ob o-
 culos

(a) V. Inter alios, *Abbadie Verité de la Rel. Chrét.* T. 2.
 Sect. II. ch. 8.

(b) Sunt qui unicum illud esse Prophetiae objectum con-
 tendant. Sed singularis opinio *Thomae Burneti* silentio praeter-
 tendenda non est, volentis totum caput Christi ultimum
 adventum spectare *De statu Mort. & resurgent.* Cap. VI. cui
 suffragatus est *Whiston* sed a Doctissimo *Whitby* confutatur
Addition. annotations p. 23.

los poni; Judaeorum primo calamitates ultimas, deinde pereuntis Mundi fata. Quod ut luculentius pateat, brevem totius capituli analysin instituemus, praemissis observationibus nonnullis, quo velut filo, nos ex hujus labyrinthi meatibus extricare liceat.

1°. Quaesitum Discipulorum versu tertio, duo capita (a) complectitur, quae Christi responsione apprime a se invicem distingui decuit. Hujus autem quaesiti occasio talis fuit. Domino Jesu nempe e Templo egresso, postquam Judaeis solemnem in modum vale dixisset, qui praecedentis capituli fine memoratur, Discipuli ad elegantem Templi structuram & molem ingentem obstupescens, Viden' inquit, Magister! quam bene materiata domus! quam alta! quantis lapidibus extructa! Ad haec Christus; *conspicitis haec omnia? amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat*. Quo oraculo percussi Discipuli seducunt Magistrum, diligentius eum circa rem sibi adeo incredibilem percunctaturi, ut rei tempus, modum, signa prognostica edoceantur. *Dic nobis quando haec erunt; & quod signum adventus tui, & consummationis saeculi?* Ad praecedentia refertur

(a) Optime Chrysostomus duo haec inter se distinguenda docet ad versum 3. hujus Capituli.

refertur interrogatio. *Quando haec erunt?* Templi nempe destructio illa quam vaticinarius. *Quod signum adventus tui?* Verba respiciuntur quibus mox compellaverat Judaeos, Cap. XXIII. 39. *non me videbitis a modo, donec dicatis, benedictus qui venit in nomine Domini. Tum addunt, Quod signum consummationis saeculi?* ουτελειας τῆ αιῶνος (a), id est *Mundi finis*, ut versiones pleraeque recentiores habent; nam αιῶν. S. Scriptoribus pro *Mundo* usurpatur. Quo sensu Christus ipse coelum petiturus; Apostolis pollicetur se iis adfuturum *εὐς τῆς ουτελειας τῆ αιῶνος*, Matth. XXVIII. 20. *ad ultima usque saecula*. Manifestum est a Discipulis duo quaeri articulatim distincta. Primo scire avert de Templo, quandonam diruendum sit; deinde de hac adspectabili Mundi machina, quo tempore sit dissolvenda. Ambo equidem conjungunt quod ex tralatitia Judaeorum fiebat. (b) opinione, existimantium suum Templum, cultum, Rempublicam, non nisi cum ipso **Mundo**

(a) V. Tillotson Oper. T. II. p. 516.

(b) Id ipsis persuaserant loca Gen. XVII. 7. 8. Ex. XII. 14. XXXI. 16. Num. XXV. 13. ad literam sumpta de foedere aeterno circumcisionis, Sabbathi & Sacerdotii, quibus addenda ea omnia quae Messiae regnum sempiternum memorant. Nec tamen inde eos Mundi aeternitatem exculpisse putandum est cum Wolfoguo in Evang. Matth. p. 190.

L

Mundo finem habere posse. Tali praesudicio tinctis proclive erat, quoties Magistrum de adventu suo & regno loquentem audirent, ut hos eventus memorabiles cum Hierosolymarum excidio, tanquam nulla temporum intercapedine disjunctos, connecterent. Nimirum cum tardiore forent ingenio Discipuli, Christi doctrinam minus perceperant, ideoque gratiae regnum quod in Evangelii propagatione situm fuit, cum glorioso triumphatoris Messiae post cunctos adversarios subactos regno confundebant. Anticipata mentibus eorum haeserat notio, Rempublicam Judaeorum ad ultima usque saecula simul cum lege perennaturam; unde Messiae impetium ad terrenorum morem exigentes, post Domini resurrectionem ro-

6. A. I. gant, num hoc ipso tempore Israel regnum sit instauraturus? Ex eodem nunc erroris fonte manat quod iis auditis quae Templo Dominus minabatur, continuo universi orbis exitium, & praesentis oeconomiae consummationem instare somniant. Inde quoque admodum probabile est profluxisse, quae apud primos Christianos invaluerat opinio, nec nisi longe post Apostolorum aevum temporis lapsu evanuit, finem omnium rerum appropinquare, quam e Thessalonicensium mentibus Paulus evellere conatur, & alius radicatum fuisse patet, quod
inde

2 Thess.
II. 2.

inde evangelii hostes anam arriperent promissorum fidem convellendi, & hoc obtentur Christianorum expectationi illuderent, quibus cavillis mature occurrat Petrus 2da Epistola Capite III. Errorem insuper fovebant ambigua quaedam scriptis Apostolicis passim inspersa; *diem adventare: expectandum paulisper, donec qui venturus est, venerit: domini adventum prope esse: judicem esse ad fores: & similia*, quae ipsi de excisione gentis Judaeae intellecta, ad universale totius Mundi judicium trahebantur. Quidquid sit, duplici Discipulorum quaesitum, cui toto hujus capituli vaticinio respondet Christus, cardine vertitur; duos eventus spectat a se invicem distinctos; quamquam illos in eandem temporis periodum cadere, & unum ex alio sequi debere censerent; ruinam scilicet Templi Hierosolymitani, & Mundi finem. Atque id imprimis tenendum, nostram pericopam enarraturo.

1 Petr. IV. 7.
Heb. X. 25.
Jac. V. 8.

Observatu dignum est secundo loco, inter utrumque excidium, Reipublicae Judaicae, atque orbis totius; inter poenas ex reprobis Judaeis sumptas, & improborum hominum ultima die luenda supplicia, eam similitudinis adfinitatem inesse; quae rem utramque delineaturo sim hiescolor es similes, ut ita loquar, penicilli ductus poscere

videatur. Quo minus mirandum est, si Christus in utroque persequendo argumento iisdem comparationibus utitur, pares imagines adhibet, paria inculcat monita. Quando igitur solem obtenebratum, lunam deliquium passam, stellas e coelo cadentes atque coelestes virtutes labefactatas inducit, non statim orbis exitium cogitandum est, quamquam vix melius & expressius illud depingi possit, sed forte Judaici tantum agri devastatio, Hierosolymarum eversio, Templi incendium intelligitur, cum apud Prophetas solemne sit, similibus tropis Imperiorum interitus significare. At vicissim quae Judaeorum ultimis calamitatibus describendis Christus adhibuit, aut earum occasione dixit, non adeo propria huic argumento censenda sunt, quin ad ultimum iudicium optime transferri potuerint. Quod verbi gratia eversam Hierosolyman, Sodomae de coelo tactae, aut veteri Mundo eluvione deleta contulerit Lucae Capite XVII; quod hanc ibidem paroemiam addiderit: *duo erunt in agro, abripietur unus, altero emisso. Ex duabus in pistrino molentibus, abducentur una, relicta altera*; non inde statim efficient, ubicunque eadem occurrunt Christi verba, de eodem eum casu loqui. Nihil enim vetat, quominus ultimo quoque iudicio accommodentur, cujus, ante dilu-

diluvianorum hominum & Sodomae incolarum interitus inopinus speciem refert, quoniam tremenda illa dies arctissimo nexu inter se junctos sic subito divellet, ut longe diversae forti addicat. Pariter quod eodem Lucae loco, ex ingruitura Judaeis calamitate occasione arripit praecipienda Discipulis ut officio invigilent, hinc minime sequitur, de ultimo judicio agentem, similia monita non ingeminaturum.

Tertio loco statuendum est, quicquid in vaticinio dominico ipsa rerum serie & certis temporis nota cum Hierosolymarum excidio connectitur, aut velut hujus calamitatis consequens narratur, ad eam pertinere unice, minime vero ad judicium ultimum. Vicissim quicquid ejusmodi notis ab ea disjungitur, ad posterius argumentum, judicii ultimi scilicet, necessario referri debere. Si autem universum caput attenta lectione per vestiges, characteres expressos reperies, quibus accurate discriminantur duo haec Prophetiae argumenta, & unde facile dignoscas ubinam a priore ad posterius transitus fiat. Nimirum a capitis initio ad versum usque 34., agi de divina in Judaeos vindicta, captis Hierosolymis, & iis omnibus quae hanc excidionem immediate consecuta sunt: a versu autem 34. ad finem usque capitis;

Christi judicis adventum ultima die praenunciari.

His tanquam interpretandi principiis sic constitutis, rem ipsam nunc aggredimur. Christus ergo eruditurus Discipulos, ad prius quaesitum; *Quando haec erunt? & quod signum adventus tui?* sic respondet, ut certas notas indicet ex quibus vindictam a perniciosa Judaeorum natione sumendam instare, & ipsum ut eam exerceat adventare tuto dignoscant. Atque a remotioribus signis incipiens, ad propiora pergit. Ac primum monet ne a pseudoprophetis aliisque impostoribus se decipi patiantur, qui conferto examine Judaeam infestabunt, sibi quisque Messiae titulum falso vindicantes, & dum turbas cient apud suos & seditiones moliantur, patriam involvent horrendis malis, & tandem ad exitium pertrahent. *Futurum est, inquit, ut audiat bellum & rumores bellorum -- insurget gens in gentem & regnum in regnum, & erunt fames & pestilentiae & terrae motus singulis locis.* Tum Discipulis annunciat recrudescentem Synagogae eos insectantis furorē, quo tamen nihil obstante, evangelii doctrina late quaqua versum propagabitur. *vl. 14. atque addit tui finem venturum. τὸν ἥμεραν τὰ τέλος.* Quae de fine Mundi intelligi nil vetat,

tat, quasi per parenthesis inserta, licet a-
 hiam nunc rem agat, plenius deinde ad po-
 stremum hocce quaesiti Apostolorum caput
 responsurus. Sed eos obiter monet non ex-
 spectandam rerum omnium consummatio-
 nem, donec evangelium omnes orbis oras
 fulgore suo collustraverit. Quod non sic
 debet intelligi, quasi signum proponat ad-
 ventantis iudicii; cuius tempus ex sapienti
 consilio Deus homines celare voluit. Ea
 tantum Christi mens est, evangelium prius
 apud universos populos praedicandum, quam
 ipse e coelo iudex descendat. Brevis an
 longo intervallo hanc praedicationem ulti-
 mus ejus adventus subsequi debeat, minime
 definit. Ut autem sibi fuga mature consu-
 laant atque impendenti totius nationis ruinae
 subtrahantur, pro signo dat proxime illam
 antecessuro, abominationem illam desola-
 tionis quae dicta est a Daniele Propheta, posi-
 tam in loco sancto. Tum praedatrices a-
 quilas, mox Palaestinam involaturas & (a)
 ubicunque fuerit cadaver densò illud agmine
 obsessuras. Ejusmodi autem has angustias
 fore adfirmat, quibus a Mundi primordiis nihil
 simile existit, neque existet unquam. Quod,
 ut

(a) Per *σῶμα* intelligit cadaver Reip. Judaicae velut
 anima & vita cassat, quae vox paroemiæ congruentior quam
σῶμα, ut apud Lucam legitur.

ut obiter id moneamus, locutionis genus de ultima Mundi strage usurpari non potuit, cum alias supponat venientium saeculorum decursu futuras calamitates. Addit Christus, miseris illos dies decurtatum iri propter electos; quo temporaneum malum & transiturum signatur. Nec leviter praetereundum, ex quo miram loquentis sapientiam agnoscas, sedulo cavisse Christum ne a Prophetiae scopo aberrarent discipuli. Ut enim indubitato perspicerent ipsum esse qui Romanorum exercituum ministeriis tam cruentas in Judaea strages sit editurus, ipsiusque in eo manum & providentiam agnoscerent; quaenam exitum illum horrendum subsequutura sint commonstrat. Ingentia nempe evangelii per totum orbem incrementa, & inlustri Ecclesiae Christi ab Ethnica superstitione reportandus triumphus. Verba modo audi. *Statim autem post tribulationem dierum illorum sal obscurabitur, & luna non dabit lumen suum & stellae cadent de coelo, & virtutes coelorum commovebuntur. Et tunc parebit signum (a) Filii hominis in coelo, & tunc plangent omnes tribus terrae, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus caeli cum vir-*

(a) Respondet hoc versui 3. supra τί τὸ σημεῖον τῆς οὐρανοῦ.

*virtute multa & majestate. Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum. Quisquis imaginum splendore aut tropici sermonis colore oculos praefrictus, hic Mundi finem atque ultimum judicium sibi fingit, parum meminisse oportet quo orationis genere delectentur Prophetae. Solent enim, ii civilem & politicum Mundum, ut ita loquar, naturalis specie adumbrare. Unde quotiescunque civitatis alicujus aut Imperii status corrumpitur, evertuntur leges, interit Magistratum aut Regum potestas, vincula Religionum dissolvuntur, omnia denique susque deque versa pessimum eunt, tum a jubar solis abscondi, coelum concuti, in terram procidere astra, elementa omnia commisceri; sic direptam a Medis Babylonem describit Esaias Revelationum Capite XIII. *Dies Jehovae veniet crudelis, indignatio & ardor irae, ut terra in vastitatem convertatur, Deusque peccatores ex ea exterminabit. Stellae enim coeli & astrorum non fulgebunt luce sua, obscurabitur Sol in ortu suo, nec Luna emittet suum splendorem, Propterea coelum tremefaciam, & terra loco suo dimovebitur, propter indignationem Jehovae Dei exercituum, & diem excandes-**

centiae ejus irae. Confer ib. XXXIV. 3; 4. Ezech. XXXII. 7, 8. Joel III. 15. Il. 10. Porro quod in vaticinio nostro Filius hominis in nubibus caeli veniens repraesentatur cum majestate & gloria, id stilo Prophetico nihil aliud denotat quam insignes, auspice Christo, per omnipotentem ejus virtutem ecclesiae partes victorias de hostibus Judaeis aut Ethnicis. Quo sensu quoque Dominus Jesus ad Synedrium loquens; *Exinde conspicietis filium hominis (a) considentem ad dexteram potentiae Dei, & venientem in nubibus caeli.* Similes locutiones usurpantur de Messia, Danielis Cap. VII. 13. Denique qui de ultimo judicio interpretantur, non senserunt per Angelos illos cum tuba & voce magna (b) congregantes electos Christi a quatuor mundi plagis; optime intelligi evangelii ministros, qui canoro praedicatione, cujus sonus ad ultimas oras penetravit, homines ex quatuor Mundi plagis ad gratiosum Dei foedus acciverunt & in unam ecclesiam nationes omnes coegerunt.

Nobis

(a) More Prophetarum regnum hic vocatur sollemnis illa & conspicua in contumaces populos vindicta. Sic dum poenas de Syris se sumpturum universae gentis everfione vaticinatur Deus, dicit se *thronum suum positurum in Helam* Jerem. XLIX. 38. ubi quae de ventis a quatuor Mundi plagis excitandis subnectit, nostro etiam vaticinio locum foenerantur Esaj. XIX. 1. Zachar. IX. 14. Apoc. 1. 7.

(b) V. Psal. L. 5. 3. 5.

Nobis non id nunc negotii sumimus, ut hac oraculi parte accuratius expensa dijudicemus, num de Reipublicae Judaicae interitu agat quae cum Hierosolymis una corruiat. haec duo enim re indivulsa sub distinctis imaginibus proponi nil vetat: an vero de Imperii ad Christianos sub Constantino magno translatione, atque debellata ejus ope idololatria, ut doctissimi interpretes, & quidem validissimis rationibus allatis (a), contendunt. Utroque certe eventu mire ecclesiam suam auxit, & regni coelestis fines late protulit Christus, uti hic vaticinatus fuerat. Fatendum est saltem, quoquo modo exponantur, ea nullatenus ad ultima Mundi tempora spectare posse; quoniam o ventura praedicantur: *statim post tribulationemque dierum illorum*, de quibus mox verba fecerat; scilicet post miseranda Reip. Judaicae fata. Quod de judicii universalis die absurdum est dici, quae post septendecim inde elapsa saecula nondum appetere sentitur.

Denique omnem ambiguitatem tollunt disertissima verba versus 34. *Amen dico vobis, nequaquam praeterierit saecula haec, nisi quo*

(a). Eminet inter ceteros perspicacissimus Prophetico-rum scriptorum enarrator *Jacobus Abbadie*: lego quae ad locum nostrum commentatur, *Quaestiones dei septi Saeculi* Tom. I. pag. 489. & sequentibus.

que dum (a) omnia ista facta sint. Vestro hoc aeyo, ait Christus, antequam praesens aetas interierit, omnia ista quae vobis sciscitantibus aperui de diruendo Templo, Judaea devastanda & in solitudinem redigenda &c., peragi debent. Visne aliquid iuculentius & expressius? Certe *γὰρ αὐτῆν, ἢ ὄρε* Christi nihil aliud significat nisi homines suo tempore viventes, quod sexcentis exemplis, nisi supervacaneum esset, probari posset. Sic dixerat Matthaei Cap. XVII. vs. 18. *Amen dico vobis, sunt quidam de his stantibus qui non gustabunt mortem donec videant Filium hominis venientem in regna suo.* Hic paritor asseverat vindictae tempus in Judaea exarsuræ tam propè esse, ut a pluribus, tunc quando loquebatur vita fruentium, inter quos fuit Johannes Apostolus, cernendum sit. Non diu expectandum, inquit, donec experimento veritatem oraculorum comprobetis, neque sciatis non secus in minis, quam in promissis exsequendis fallere & falli nescium (b). *Coelum & terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.* Et quod responsum an-

qui-

(a) *Πάντα ταῦτα* ea scilicet quae ad excidium Judaicae gentis pertinent, de qua Discipuli rogaverunt, quod nequaquam complectitur ea omnia quae tanquam ejus cladis confectanea inde a versu 29 commemoravit.

(b) Adludit ad verba *Εβαιο* LI. 67.

quirentibus Discipulis aut clarius exoptari, aut appositius reddi potuit? Rogant quo signo adventantem agnoscant quam portenderat ruinam? hujus *σημείων* omnia profert: *Cum videritis haec omnia, scitote quia prope est in januis.* Amplius quaerunt, *πότε ταῦτα ἴσται?* quando haec erunt? respondet; *generatio haec non praeteribit usquedum facta sint.*

Excussa jam priore quaesiti parte, Dominus ad posteriorem transit, quae a priori illa tantum discrepat, quantum orbis universus a Templo Hierosolymitano distinguitur; etsi inveterato praedictio in eandem temporis epocham cadere autumarent Discipuli, & Templi finem & Mundi; adeoque una responsione dubium illis utrumque solvi videretur. Huic errori occurrit, circa posterius argumentum plane nova ratione differens; nam hic curiositatem Discipulorum reprimit; cui in priore argumento indulserat. Illic tempus notat, & quidem proximum: *nequaquam praeterierit aetas haec &c.* hic vero de tempore silet. Primo aetatum id esse ait, soli Deo reservatum. *De die autem illa & hora nemo scit; ne Angeli quidem coelorum, sed Pater solus.* Quam diem intelligit illam procul dubio cujus praecedenti versu mentionem iniecerat; illam inter omnes memorabilem, quae coelum & terra

terra transibunt, quaeque ultima nostro or-
 bi illucescet. Hoc nempe eam caractere
 Apostolus Petrus ab omnibus aliis discernit.
 Descriptionem audi. *Veniet dies ille Do-*
mini, sicut fur venit noctu, quo die coeli
cum stridore praeteribunt, elementa vero
aestuante solvantur, terraque & quae in
ea sunt opera exurentur. Sic vates Psalmo
 CII. *o Deus tu fundasti terram & coeli*
opera manuum tuarum sunt. Peribunt il-
li, sed tu permanens es. Rogant Discipuli
 quo ex signo cognituri sint Mundi finem
 appetere? hoc quaesitum, ut vides, nullo in-
 terstitio praecedentibus copulant, quasi per
 unum utriusque responsum satisfieri possit.
 Quid vero Christus? *De die autem illa no-*
mo scit. Ab his igitur verbis incipere pa-
 tet novum argumentum. Nec ad aliud tran-
 situs melius & expressius signari potuit,
 quam dum de priori adfirmat Christus, de
 posteriori negat. Quando enim ab una par-
 te ait, aetatem hanc minime praeterituram
 prius quam ante dicta eveniant; & ab alte-
 ra parte diem de qua nunc loquitur ab om-
 nibus ignorari vult, soli Deo notam, di-
 versos utique eventus, dies diversas, epo-
 chas longissime inter se distitas memorat.
 Illius ratum & fixum tempus est, hujus in-
 certum. Illam quomodo sit praesagienda
 docet antecursoribus signis; hujus nulla si-
 gna,

gnā, nulla praebet indicia, quippe quae in aeterno Dei consilio demersa & abscondita latet.

Forſan objicies, de Hieroſolymarum ex-
 cidio optime dici poſuiſſe, hujus tempus
 neminem noſſe. Licet enim hominum
 tunc viventium aetate concluſum fuerit, ta-
 men mortalium nulli talis eventus dies praec-
 iſe ſumpta, aut hora, aut momentum in-
 notuit. Verum fruſtra id urges. Ut enim
 jam omittam, taletis temporis ſic minuti-
 ſumpti ignorantiam nihil huic caſui peculia-
 re habuiſſe, quo a quibusvis aliis per Pro-
 phetas longo, antequam evenirent, ſaeculo-
 rum intervallo praenunciatis, diſcriminetur,
 nec tanti hoc eſſe ut tam adſeveranter & quo-
 dam cum orationis pondere dicatur; ut non
 addam celebri Danielis hebdomadam oracu-
 lo, ruinae iſtius epocham ſat accurate fuiſſe
 definitam; praeterito tandem, vix credibi-
 le fieri Chriſto, ſecundum humanam natu-
 ram (a) ſpectato ignoratam diem quae tam
 prope diſtabat ut eam velut digito monſtra-
 ret Diſcipulis, & revera poſt quadraginta
 circiter annos contigit; his inequam omni-
 bus

(a) Sic enim Marciverba, ubi oſtenditur, manifeſto ſumenda; quae non ab Arianiſ intruſa, ut ſuſpicabatur Ambroſius, ſed ab iis perpetam detorta in ſuae haereſeos patro-
 cinium.

bus missis respondeo; quæsum Discipulo-
rum huc minime spectare ut de die ipsa re-
stricte certiores fiant; sed quemadmodum
eorum illud, *wordè taùta 'isai*, latitudinem
quandam admittit, neque aliud ita loquen-
tes rescire volunt, nisi quod in ejusmodi
rebus quaeri solet, num suo ipsorum sæcu-
lo ea eventura sint; sic Christus regerens
diem, quam intendit, nosse nulli datum, ma-
nifesto intelligit, nullo sic definito tempo-
ris limite eventum circumscribi. Dic enim
quaeso, si cuiquam de promissorum divino-
rum impletione sollicito, percunctanti,
verbi gratia, de antichristi ruina, Judæorum
ad foedus divinum reditu &c., *quandonam
effectam sortitura sint. hac omnia?* re-
spondeatur actatem præsentem non præter-
ituram antequam eveniant, an talia repo-
nens ejus desiderio non satisfacit? Quod si
vero statim adjiciatur; *de die illa, & hora
nemo scit, ne angeli quidem*; nonne tunc
parum consentanea, atque inter se pugnan-
tia dici videbuntur?

Optime itaque Dominus Jesus sermonem
suum & verbis & menti interrogantium ac-
commodat, dum capita duo, quæ perpe-
ram inter se miscuerant, secernit, ac seor-
sim tractat. Non perinde, inquit, judican-
dum est de meo ad ulciscendam Judæorum
perfidiam adventu, ac de altero illo, quo

è coelis ultimum descendam, iudicium de universo hominum genere instituturus. Prior eventus tam in propinquo est, ut nostrae aetatis homines testes habiturus sit. Cujus etiam, (tantum abest ut vos celare voluerim) signa praenuncia exhibui. At de iudicio ultimo nihil simile prodere licet, propinquum ne sit, an longe distitum, id hominibus scire nefas, imo & ipsis Angelis, cum soli omniscientiae pateat.

De die ultimo jam per reliquum caput unice agitur. Sed, quod memoratu dignum invenias & nostram hypothese[m] validissime confirmat, cum toto capite passim quaedam reperias, quae ex aequo utriusque rei quaesitae aptari queant; quaedam ex adverso, quorum alia priori, alia posteriori argumento unice congruant; certum est tamen, ex iis quae ante vs. 34 dicuntur, nihil esse quod non optime conveniat Judaeorum factis; ex iis vero quae eundem versum sequuntur, nihil non egregie in Diem iudicii ultimi quadrare. Quare indubitanter ausim, versu 35, tanquam transverso limite, totius Capitis vaticinium bifariam secare; cuius anterior pars Hierosolymam respicit, posterior iudicium ultimum. Alterum nostrae adsertionis caput jam in liquido, ni fallor, posuimus, alterum brevis reliquae Prophetiae analysis patefaciet.

M

VI

Vf. 37. Adventum Filii hominis comparat diebus Noe. Ut enim incogitantes peccatores, & in vitiis securos, Diluvii strages subita oppressit, sic in fine Mundi Judicii adventus inopinos percellet. Petrus, Magistri exemplo, eadem similitudine usus vindices flammantis orbis ignes opponit diluvianis aquis, furi etiam Christum (a) adsimilans, qui noctu perfodit domum, & Patrem familias somno sepultum irrumpens opprimit, quae eadem hic habemus vf. 42-44.

Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & alter relinquetur. Duae erunt molentes &c. quid haec paroemia velit, nam dictum videtur fuisse tralatitium apud Judaeos, & aliquid hbaere *παροιμιώδες*, adtendenti perspicuum est. Subitaneam indicat rerum conversionem, aut calamitatem tam cito ingruentem, ut hominibus nihil consilii, nihil effugii relinquat. Sed optime speciatim quadrat ultimo iudicio, quod bonos improbis mixtos, atque in eadem vitae communitate versantes, ab iis divellet; sicut qui arcto Societatis vinculo jungebantur, diversissimam sortem experturi sint, ut sequentis Capitis versu 32 docetur, ut & in

(a) Sic & Paulus 1 Theff. V. 2. quem de ultima die loqui, praecedentis Capitis finis evincit.

In Parabola agri Cap. XIII. 30. εἰς παραλαμ-
 βάνεται id est unus iudicium horrendum ef-
 fugiet, & salvus evadet. (Eodem sensu
 sumo quo ἐπιλαμβάνεται Epist. ad Hebraeos
 II. 16.) dum subita ruina alius opprimetur.
 Sic Sodomae subversioni creptus Lothus,
 sic eluvioni Noa. Saepe tamen bonos
 Deus patitur improborum calamitatibus in-
 volvi. Verum postrema die absolutis-
 sima fiet utrorumque discretio. V. inf. XXV.
 46. caeterum haec verba circa Hierosoly-
 mae cladem iterata * multos Interpretes fe-
 fellerunt, dum non satis attendunt, quae ^{* Luc}
 de Bonis universim ab ultimo iudicio ser- ^{XVII.}
 vandis, de Judaeorum reliquiis qui gentis ^{34.}
 suae cladi superfuerunt eadem dici potuisse.
 His subnectit monita de vigilantia, quae eo
 intensior esse debet, quod nesciamus, qua
 hora Dominus venturus sit. Quemadmo-
 dum servos decet, quorum cuique pensum
 & mandata propria dedit abiturus Dominus,
 officio invigilare, ut actorum eo absente
 rationem redeunti reddere possint: a quo
 fideliter navatae operae praemium accipient,
 dum contra ignavos & ganeones, aut ri-
 xosos meritis suppliciiis mulctabit. Similia
 equidem praecepta Christus, occasione spe-
 cialis in Judaeos iudicii iterat apud Lucam,
 sed nostro Capite ad universale iudicium
 referri evincit parabola virginum, sequenti

Capite proposita, continuataque Sermonis serie huic nostro adtexta. *Tunc simile erit regnum coelorum decem Virginibus &c.*

(a) Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία &c. quam excipit alia de talentis parabola, quibus omnibus colophonem imponit splendida illa Iudicii ultimi hypotyposis, quae a versu 32. ad finem illius capituli protenditur.

Verum autem nos hujus Capituli XXIV. Matthaei intellectum tradere, haud parum confirmat loci paralleli apud Lucam diligens inspectio. Is enim, cum totum vaticinium de Judaeis Capite XXI. Evangelii sui comprehendat, tum Discipulorum quaesitum de consummatione saeculi omittit, tum verba Servatoris non habet huic quaesito respondentia; *de die autem illa & hora nemo scit, ne Angeli quidem coelorum, sed Pater solus.* Cum Matthaei abbreviator Marcus eadem exhibeat. Frustra quoque quaesiveris apud Lucam, subiectum his verbis sermonem, qui apud Matthaeum ad finem usque Capituli XXV. porrigitur. Certo indicio Lucam meminisse tantum vaticinii quod ad Judaeos (b) spectabat, reliqua vero de fine Mundi praetermississe. Marcus

(a) Illud τότῃς referri manifestum est ad ψ. 36. praecedentis Cap. πρὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης &c.

(b) Idem jam retulerat Capite XVII. ψ. 22. &c. sed alia occasione prolatum, ut recte monet Euthymius.

cus porro, qui ea in compendium redegit, Marc:
XIII.36.
dum praecepta refert de vigilando, Dominum sic loquentem inducit; *quae autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Dum non praesentibus solum Discipulis, sed universis omni aevo Christianis sic praecipit, argumento est, non de Hierosolymae excidio loqui, quod horum temporum hominibus expectandum erat, sed de communi Christianorum per omnia saecula expectatione.

Caeterum quod Spiritus Sanctus qui Evangelistas rexit adflatu suo, a Luca partem vaticinii tam illustrem omitti siverit, praesertim effatum illud de ignoranda ultimi iudicii die; quod in Marco (a) itidem quaestio Discipulorum duplex in unum confundatur, unde nonnihil huic vaticinio caliginis affusum est, id singulari duco providentia factum, nolentis Dei, ut error primorum Christianorum circa adventantem diem Domini dispelleretur, prius quam experientia & rebus ipsis edocti cernerent, Reipublicae Judaicae nihil esse commune cum ipsius Mundi fati,

(a) Apud Marcum verba Apostolorum, quando futurum est ut haec omnia consummentur spectari possunt simpliciter tanquam *ισοδυναμῶντα* prioribus *πότε ταῦτα ἔσται*; possunt etiam idem valere quod apud Matthaeum, *τί τὸ σημεῖον τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*;

DISSERTATIO

S E X T A.

*De die Christi Abrahamo visa
Evang. Johan. VIII. 56.*

2 **A**D ejusmodi Sermonem, qui hoc loco habetur, mirum non est obstupuisse Judaeos, cum aliquid *παράδοξον* contineat & *ἀνιγματοῦδες*, in quo solvendo atque explanando hand parum laborarunt Viri docti. Occasionem praebuerat Christi colloquium cum Pharisaicis, ubi muneris sibi a Patre demandati, simulque doctrinae caelitus ad homines delatae praerogativam afferit. Cujus addit encomium ingens versu 51. *Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum.* Hoc demum audito excalescunt Judaei, nec se amplius praecindignatione tenere possunt quin in haec convitia erumpant: *Nunc cognovimus, quia daemonium habes: Abraham mortuus est & Prophetae, & tu dicis, si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in aeternum. Nunquid tu major es patre nostro Abrahamo, qui mortuus est,*

& Prophetæ mortui sunt: quem te ipsum facis? quam objectionem ut diluat Dominus Jesus, statim regerit vs. 56. *Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum; & vidit & gavisus est.* Quaeritur jam quaenam illa Christi dies sit, quam Abrahamus & conspiciere gestivit, & ex qua visa tantum perceperit gaudium. Frequens in id fertur eruditorum agmen, ut de ipso Christi in mundum adventu intelligant, aut incarnationis oeconomia, quando nostram naturam induit, ut hominum salutem operaretur; ac proinde de eadem illa die, quae Judæis cum Christo colloquantibus illucescebat. Porro quod Abrahamus eam vidisse adfirmatur, factum volunt ope fidei, qua supra caeteros eximiam polluit credentium Pater. Ea enim est, deficiente Paulo, τῶν ἐλπίζομένων ὑπόστασις, atque ἔλεγχος μὴ βλεπομένων, remotissima quaeque mentis oculis admovens, nativis depicta coloribus. Aut si id mavelis, vidit Abrahamus sospitorem Christum lumine Prophetico, & supernaturali patefactione in visione revelatum, aut sub emblemate quodam, sive typo insigni phantasiae oblatum. Quo referunt verba Bileami in vaticinio de stella Jacobo exoritura Num. XXIV. 17, qua Messias adumbrari creditur; & quod de V. T. patribus ait Apostolus ad Hebraeos,

eos nimirum promissa, quorum eventum non consecuti sunt, e longinquo tamen vidisse, credidisse & salutasse. Si vero a nostris Interpretibus scisciteris, quandonam Abrahamo tale visum propheticum de Christo obversaverit? tum in diversa abeunt (a). Alii confugientes ad revelationem quae Genes. XVII. 19. memoratur, dum (b) alii potius ad historiam, quae ejusdem libri Capite XXII. continetur, adludi putant. Ego vero neutrum horum spectari firmiter persuasum habeo. Sed prius quam opinionem, quae vero magis consentanea videtur, in medium proferam, aequum judico ipsa nostri textus verba paulo accuratius expendere.

Abraham parens vester exsultavit ut videret, aut quo melius vis verborum redditur, vehementi desiderio flagravit videndi, ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ diem meum. Observandum scriptoribus S. *diem* alicujus saepe simpliciter notare tempus, quo quis floruerit. Sic Lucae XVII. *Dies Noachi* aevum significant,

(a) Eorum expositio, quam Calvinus refert, Abrahamum morte jam defunctum sensisse Christi praesentium, quum mundo apparuerit, magni illius Interpretis judicio nimis est arguta, quam ut Christi verbis conveniat, nec refel-
hi meretur.

(b) Sunt qui in clibano fumante & lampade ignis transeunte, quae Gen. XV. 17. memoratur, diem illam velint Abrahamo visam; apud *Maldonat.* adeo nihil tam absurdum est, quod non ab aliquo Interpretum dictum sit,

cant, quo is Patriarcha vixit. Quod notius est, quam ut exemplis confirmari necesse sit.

2°. Alicujus *dies*, singulari numero, indicat actum (a) aliquem aut eventum singularem ad ipsum pertinentem, quo fit conspicuus, & hominum oculos ad se trahit. Sic Psalmo XXXVII. de improbo loquens Psaltes: *Dominus ridebit eum, quoniam diem ejus adesse conspicit. Diem ejus adesse*, id est exitium & ruinam, aut illud tempus, quo meritas sceleri poenas dabit, ut ex sequentibus patet. Pervulgatum in Prophetis *dies Domini*, ut designetur illa temporis periodus, quae insigni quadam aut divinae vindictae, aut misericordiae manifestatione illustratur. *Dies Domini ecce venit, jam adest: dies caliginis & tenebrarum. Vae vobis, qui cupitis diem Domini, quid proderit vobis dies Domini? cum merae tenebrae sint, non lux.* Sic loquuntur Joël & Amosus. Pariter Malachias civibus suis terrorem incutit ex appropinquante illa die, quae ardet fornacis instar, quam *magnam illam & tremendam Domini diem* nuncupat. Et haec de divina in reprobos vindicta. Ex adverso, quoties Deus Populum sibi dilectum ingenti quodam maectat beneficio, aut ab hostibus

libeꝝ

(a) Werensfels p. 316.

Luc.
XVII.
26.

liberat, dies haec triumphalis Psaltae dicitur *Dies quam Dominus fecit*. Sed ut propius ad subjectum argumentum accedam, Lucae loco mox citato, adventus Christi ad iudicium de orbe instituendum, *dierum filii hominis* nomine venit. Paulo ante dixerat D. Jesus Discipulis, *venient dies, quando desideretis videre unum ex diebus filii hominis, & non videbitis.* μίαν τῶν ἡμερῶν τῆ ὕψ τῆ ἀνθρώπου. Quo ipsis significat, postquam terris excesserit, dum sese omnis generis tentaminibus vexari sentient, tunc almam Magistri, qua nunc fruuntur, praesentiam sollicitis votis expeturos, sed frustra, tale enim ipsis malorum solatium non amplius indultum iri.

Ex hoc ultimo loco colligere est, idque observatu dignissimum, plures dies filii hominis, distinctas scilicet temporum periodos, quibus se Christus manifestum facit, numerari. Enim vero licet ejus adventus in carne, quando de Virgine natus in terris hominum more versatus est, insignem inter ejusmodi dies locum obtinet, & clarissimo mundum splendore collustravit Θεὸς ἐν σαρκὶ φανερωθεὶς, praeter eam aliae tamen dies Domini memorantur. Qualis adventus Christi fuit in Hierosolymorum excidio, qualis etiam ab Ecclesia reportatus, Christo auspice, duce vero Constantino, de idolorum

rum cultoribus triumphus, qualis erit quondam ultima Antichristi ruina, quam vaticinati sunt Apostoli; qualis tandem Christi e coelis descensus ad iudicium de universo orbo peragendum. Nec vetat quicquam, uti plures ex his Filii hominis diebus ejus mortalem in terris vitam subsecutae sunt, ita nonnullas nativitatem praecessisse.

Notandum praeterea, textui, quem praemanibus habemus emphasin in articulo frustra quaeri, quae revera nulla est. Male igitur vertunt τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, per *diem istum meum*, ut fecit Beza; & nostra vernacula; *cette mienne journée*, quasi ad tempus illud, quo Christus Judaeos alloquebatur, sensus necessario sit restringendus. Ex praejudicata nimirum opinione, ad Christi incarnationem respici, sic vertere instituerunt. Quae prava versio vicissim, ut saepe fieri videmus, errori robur addidit. Graeca inspice, non habent, τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν ἐμὴν; sed sine adverbio indefinite; τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν. Et sic optime Vulgatus *exsultavit ut videret diem meam*.

Visum Abrahami ejus solae fidei, quantum supra caeterorum credentium mensuram vivida & distincta & revelationis puriori lumine instructa fuerit, nullo pacto adscribi potest, cum diserte hoc loco Christus, videnti cupiditatem summam, ab ipso viden-

di

di actu discriminet, & haec duo opponat inter se; adeo ut desiderium, ipsa cupiti boni adeptio, ex aliquo temporis intervallo consecuta sit. Quid enim? Fide praecepisse Patriarcham, ais, salutarem illam Domini diem, & spe firmissima quasi praesentem conspexisse? sed dic sodes, unde desiderium illud videndi flagrantissimum, nisi ex ipsissima illa fide? Ut enim ignoti nulla est cupido, sic rei cernendae de qua dubitat an unquam existura sit, inmerito cuiquam tribuas sollicitum atque anxium desiderium. Fide desideravit Abrahamus Messiam intueri: quando igitur Christus addit desiderium illud fuisse impletum, non idealem, ut ita loquar, visionem a fide ortam, sed veram rei creditae & exoptatae exhibitionem narrat, quae fidei praemium fuerit. Simili plane modo apud Lucam Cap. X. vs. 23, 24. beatos suos Discipulos praedicat, qui oculis auribusque propriis usurpent ea, quae olim Prophetae Regesque complurimi incassum exoptarunt & audire & cernere. Eo certe loco fidei opponitur intuitus, reique alicujus simplici ideae, umbrae aut imagini res ipsa vere sensibus repraesentata. Cum ergo contra de Abrahamo diserte predicat Dominus Jesus, quod de magnis illis veteris Oeconomiae Viris apud Lucam negavit, scilicet votorum competentem

pōtem factum, ultro sequitur ex oppositiōnis lege, pari cum Discipulis conditione fuisse, saltem eatenus, quod, quae fide praesumpserat, sensibus deinde usurparit. Ne autem regeras, in eo mercedem Abrahamicae fidei positam, quod Redemptionis per Christum Mediatorem quondam obtinendae vividam quandam imaginem aut typum expressissimum conspiciens, majorem, quam antea habuerat, hujus mysterii notitiam nactus sit; haec sibi ut daretur, enixissimis precibus ambiisse, qua semel accepta gavisus est: ne, inquam, illud objiciendum putes, vide quaeso, num Prophetae illi & Reges, num Moses, David, Jesaias, variis Θεοπνευσίας & Propheticae revelationis luminibus adflati, per typos etiam & emblemata eundem Messiam cum tota sua oeconomia animo depictum non habuerint? Desiderasse ii tamen dicuntur, nec potuisse optatis frui. Cum nunc igitur de Abrahamo, qui pariter desideravit, contrarium praedicari videmus, hinc necessario consequitur, hujus prae illis eam praerogativam fuisse, hanc eximiam felicitatem, quod non umbram expetitae rei, sed rem ipsam adeptus sit.

Sed quod praecipue animadvertendum est, atque omnem, mea quidem sententia, controversiam dirimit, is dici Messiae aut Messiae simpliciter, nam eodem res redit,

con-

conspetus memoratur, tunc cum constat jam Abrahami aevo extitisse: imo parente illo totius gentis antiquiorem fuisse. Haud aliter intellectum Judaeis. Il videlicet, adleverante Christo, diem suam Abrahamo visam fuisse, ad rei inauditaе & incredibilis insolentiam perculsi exclamant; *quinquaginta annos (a) nondum habes & Abrahamum vidisti?* de mente verborum nequaquam ambigunt, adeo apertum est, quid velit. Ipsum Abrahamo visum, aut ipsi conspectum fuisse Abrahamum, pro uno habent eodemque. Intelligunt nempe, non idealem praesentiam, qualis est rerum diffitarum aut futurarum, quas spe, cogitatione anticipamus, aut sub imagine quadam cernimus; sed ejusmodi, qua quis praesens praesentem affatur, & conspectus ab ipso, eum vicissim conspiciat. Quid Christus contra? non laeve suam mentem Judaeos accepisse monet, non errorem corrigit, non dicti insolentiam commoda interpretatione mitigat, sed potius confirmat atque auget. Ne miramini, inquit, si dixerim, me Abrahamo

(a) Mirari subit eos de Metempsychiosi non cogitasse, quam opinionem ex Platonis Schola ad eos derivatam ostendit quaesitum Discipulorum de caeco nato. Joan. IX. 2. num ei scilicet ob propriam culpam ab ipsa nativitate oculis orbari contigisset? sic enim facile erat intellectu, Christum, & antequam ex Maria nasceretur, extitisse, & Abrahamo conspici potuisse. Forte paucorum inter Judaeos ea sententia fuit, nec promiscue recepta.

homo visum; prius quam enim Abrahamus existeret, ego sum, Quippe rei incredibilitatem tollit, quae Christo competit, antiquior Abrahamo existentia. Ea enim vera cum sit, non idealis tantum, in conceptu Dei aut hominum, veram quoque & *personalem*, ut ita loquar, Messiae sic existentis manifestationem Abrahamo concessam ostendit, neque typis & umbris ullum hic locum relinquit. Certe dictum vs. 56. inde Judaeorum objecta difficultas, tum Christi ad eam difficultatem responsio, tam arcto inter se nexu cohaeret, sibi que tam apte invicem respondent, ut genuinus prioris dicti sensus a responso vs. 58. necessario pendeat. Quod cum veram ac litterali sensu sumptam existentiam involvat (putidos enim Socini asecularum cavillos non moramur, quos idem ille verborum nexus potentissime refellit), veram itidem praesentiam, verum adstantis Abrahamo Messiae intuitum versu nostro 50. includi fatendum est.

Quaeres jam, ubinam tale gaudium Abrahamo contigisse memoratur? quod si responderem, Christi auctoritatem sufficere, ut ei rem adfirmanti simpliciter credamus, licet nullum ejus in scripturis vestigium compareat, nihil a me diceretur, quod quis merito carpere posset; cum testimonium Filii Dei sit omni exceptione majus, & multum

tum abſit, quin ſingula quaeque circa Pa-
 triarcharum vitam memoratu digna Moſes
 ſcriptis ſuis complexus ſit. Sed omnia ſua-
 dent (a) adludi ad hiftoriam quam legimus
 Capite XVIII. Geneſeos. Ibi prodit ſacer
 ſcriptor, viſum Abrahamo coelitus contigiffe,
 quod prae reliquis viſis inſigniter eminent.
 Quod etiam ſigillatim majori accuratione
 delineatur, & ad Mediatoris Θεωρῶντε
 characterem atque oeconomiam propius acce-
 dit. Dum Abraham in Campis Mamre
 tenderet, tres ipſi humana ſpecie (b) oc-
 currunt Angeli, & peregrinantium habitu.
 Hos comiter compellatos hoſpitiſ excipit,
 & ad prandium invitat. Ex quibus unus
 cum Patriarcha Sermones miſcens, filium
 ipſi jam antea promiſſum, vertente anno
 naſciturum ſpondet, tum aperit inſtanti-
 Sodomae ſubverſionem, & ſaepe deprecanti
 veniam impiae civitatis, ſub conditione
 quadam, pollicetur. Hic Jehovah nomine
 ſaepe in eodem Capite indigitatur. Huic
 ſummo Numini debitum cultum exhibet
 vir religioſiſſimus, cumque propius accedens,

Gen. XVIII. *Dominum ſuum* (ſic longe poſt David
 23. Meſſiam pariter a ſe oriturum appellavit &
judi-

(a) Eadem ſententia eſt Cl. *Warenſelſi* qui eam paucis
 verbis ſed claris & ſolidis pro more ſuo rationibus adſtruit
cogitat. ad loca N. F. Oper. p. 315.

(b) *Cum tres vidit, & unum adoravit. Auguſtinus.*

judicem totius terrae nuncupat. Haec profecto, quantum ex compendiosa narratione colligere licet, valde in Messiam quadrare, & incarnationis prologia sapere fateberis, quibus Abrahamii fidem remuneratur, atque huic, quo ardebat, totius orbis Redemptorem videndi desiderio obsecundat benignissimus Deus. Ad quem gloriosum simul & placidum Numinis sub humana specie conspectum, (nam cetera visa, aut in somnis ei contigisse, aut voce tantum audibili, aliis que praesentiae divinae symbolis peracta videntur) mira exsultasse laetitia Abrahamum credibile est.

Ex dictis abunde patet, quod iudicium ferendum sit de sententia Chrysofomi, qui adludi censet ad historiam Abrahami Isaacum suum Dei jussu immolaturi, tanquam hoc illustri typo mysterium redemptionis Patriarchae oculis adumbratum fuerit. Eam opinionem (a) secutus est Erasmus in paraphrasi;

(a) Hoc enigmatē Iesus significavit, Abraham, quum pararet immolare filium Isaac, per Prophetiae spiritum vidisse Dominum Iesum in mortem crucis a patre tradendum pro mundi salute, nec tamen ob mortem interiturum, sed post triduum ad immortalitatem revicturum. Erasmus in paraphrasi a. l. qui ex Chrysofomo, ut alia multa, mutuatus est, τῷ δὲ κριῶν ἰσταῦθά μοι δοκεῖ λέγειν τῷ τῷ πατρὶ, ἢ ἐν τῷ κριῶν προφορᾷ καὶ τῷ τῷ Ἰσαακ προδιτύπωσι. ad loc. oper. tom. II. p. 783. ed. Savil. *Figuras alii alias adferunt. plerique illam Isaac quum Abraham sacrificavit, qui cum expressa morituri pro nobis Christi figura fuerit, non dubium quin in ea tanquam*

N

in

phraſi; nec multum abludit Grotius, quant ſententiam, tacitis tamen auctoribus, quorum forte minus recordabatur, veluti de ſuo in medium produxit nupera Diatribe eruditus Anglus, (a) multum quidem interpolatam, & novarum rationum adminiculis ſuffultam. Totum Systema, quod ſpecie non caret, breviter recenſebimus. Adſumit illa ante omnia, quod ſatis notum nec à quoquam negari poteſt, priſcis temporibus in uſu promiſcuo fuiſſe emblemata ejusmodi, ubi, per certas actiones ſub oculis geſtas, res quae uſui eſſent ſignificabantur; ſic ut externa facta ſermonis vicem imple- rent, ac velut in tabula quadam aut officium edocerent, aut futuros eventus delinearent. Exempla in Prophetarum libris extant non pauca.

Pergit vir doctiſſimus, ſpem de Meſſia venturo, ac redemptione per ipſum obtinenda Abrahamo factam, ſed ſenſim & pedetentim, per varios revelationis gradus; ut ſcilicet ipſius fides exercitio firmaretur.

Mox

In ſpeculo diem Chriſti conſpexerit. Haec Maldonatus, qui Chryſoſtomo, Ammonium, Leontium, Theophylactum, Euthymium ſuffragantes allegat. Grotius diem Domini vidiſſe ait, quando ſuae in Deum fiduciae hoc praemium tulit, quod Iſaacum quaſi e mortuis recepit.

(a) Warburton in egregio Opere quem *de divina Moſis Legatione* inſcripſit, ubi ingenium acerrimum cum eximia eruditione certat, V. Vol. 2. Part II. pp. 591--630.

Mox aperiēte sese & crescente in dies promissionis luce fieri non potuit, quin vehēmenti desiderio arderet, redemptionis illius naturam & modum penitus cognoscendi. Hoc vero praestitit Deus in revelatione Genes. Capite XXII. quae post caeteras omnes ultima Patriarchae obligasse memoratur. Si *Warburtono* credas, mandatum de immolando filio, minime accipi debet pro tentamine arduo, quo Deus toties jam explorati obsequii fidem denuo probaret, sed potius insigne beneficium fuit annuentis Numinis Abrahæ votis. Videlicet in ea, quam patrare jubet, filii unigeniti immolatione, tanquam in speculo, Redemptionis mysterium ipsi conspiciendum praebet, aut in scena quadam repraesentandum. Non tentamen hoc fuit, sed eximia merces potius fidei pridem promissionibus habitae, qua ipsarum impletio velut sub oculis ponitur. Atque ipsissima illa dies censenda, quam suam vocat Christus, & Abrahamo visam adfirmat; unde incredibili ob ejus conspectum perfusus gaudio dicitur, postquam videndae expectatione gestiverat. Nam phrasi illa, ἠγαλλίασατο ἰνα ἴδῃ, contendit *Warburton* tacitam de tali viso exhibendo promissionem innui. Huc trahit quoque, quod in Epistola ad Hebraeos legitur, ὅτι ἐν παραβολῇ Ἰσαακὸν ἐκομίσατο, quasi,

quasi, teste Apostolo, parabolicum tantum aut emblematicum illud de maciando unigenito mandatum fuerit.

Satis certe mirari nequeo, qua ratione fiat, ut quae maxime arcessita sunt & quaesita adeo lenocinentur quorundam ingeniis, ut omnem eruditionis opem, cunctas Artis illecebras iis incrustandis adhibere malint, quam veris & simplicibus, atque in medio positis adquiescere. Si enim tam affabre coagmentatam novi hujus interpretaminis, (nam quodammodo novum est) artificinam paulo attentius introspicias, totam agnosces nulla solida ratione niti, sed meris conjecturis adstrui, quas non solum per alias aequae probabiles convellere facile est, verum etiam indubitatis argumentis refellere.

Nempe contendit vir doctissimus, Christum illo loco de munere suo mediatorio necessario locutum esse. Qua vero illud ratione conficit quoniam aliquot retro versibus Dominus dixerat, *si quis sermonem meum servaverit, mortem in aeternum non videbit*: ergo, inquit, agit de cruce sua & redemptione. Cujusmodi haec sequela est? Locutionem vero illam ἠγαλλιόσατο ἵνα ἴδῃ, quae purus putus est Hebraismus (a) pro
videre

(a) ἠγαλλιόσατο ἰδῆν Vorstius docebit illud ἵνα per infinitivum resolvi, de Hebraism. N. T. C. XI. p. 287. He-

videre discupūt, in id trahit, spem Abrahamo ante factam, mysterium Redemptonis sibi patefactum iri; de quo in tota Geneseos historia, ne verbum quidem exstat. Tunc rationes excogitat, cur Patriarchae fidem insigni quodam documento Deum remunerari oportuerit, cum probabiliores adferantur causae, cur sapienti Deo visum sit, sancti viri saepius tentatam fidem, & multis jam probatam experimentis, hoc ultimo & gravissimo circa Isaacum periculo ad summum gloriae culmen perducere.

Totam memorabilis illius actus narrationem si intuearis propius, videbis nativis historiae coloribus factum insigne perscribi, rem aliquam memoratu dignissimam serio agi; non sermonem tantum parabolicum institui, non evanidam rei futurae umbram oculis objici. Capitis initio diserte dicitur Deus tentasse Abrahamum. Subjicitur mox tentationis modus: mandatum scilicet quo nullum Patri acerbius dari potuit. Dein ordine narrat Moses quo modo Abrahamus huic exsequendo sese accingat, tum Isaacii percunctatio interseritur, de victima, quam patrem secum adtulisse nullam videbat, solliciti. Constringit puerum Abrahamus; nil reluctantem rogo imponit; jam cultrum acci-

Hebraei dicerent, עליו לראיה notum est apud Hellenistas, omnes praefixi ל significationes obtinere.

accipit infelix pater, adacturus in jugulum & imminentem ictum innocentis hostiae. Sed jam elatum brachium cohibet e coelo edita vox; *ne manus inferas puero*; addens *ex eo jam cognovi* &c. Et scenica haec tota, si Deo placet, fabula est merum oculorum ludibrium, merus actus theatricus peragitur, legentes, tamquam in re praesenti commovemur. Moestitia obseptum cogitamus Abrahamum, & toto animo contremiscentem; ad tantae fidei constantiam extupescimus, obsequii pronitatem admiramur, Isaaci mitem depraedicamus & placidum in ipso mortis agone animum. At fallimur interea, vanaque imprudentes specie deludimur. Aguntur enim alia omnia. Non paret Isaacus, aut praesentem necem expectat. Nec angustius putandum est Abrahamum, tantum abest at lugeat & excrucietur interitu filii, ut potius laetitia, quam usquam antea percepit, majori profundatur. Non triste iussum accipit sed insigni contra beneficio maestatur; quemque praestitu difficillimum in Deum fiduciae & obedientiae actum duximus, re vera luculentum utriusque praemium est. Profecto si tali interpretandi audacia in historiis sacris grassari licet; quid verum in iis & indubitatum remaneat, non video, aut quae nobis posthac norma supersit, ex qua res vere gestae,

gestae, a parabolis aut fictitiis narrationibus tuto secernantur. Frustra urgebis, hunc morem per motus externos, doctrinas arcanas significandi, priscis saeculis increbuisse, ac satis Abrahamo notum; de eo enim nullalis est. Sed quoties id usurpatum videmus apud Prophetas, semper aut expressis verbis, aut indiciis certis monemur parabolam esse, aut statim ἐπίλυσις additur. At hic nihil videmus simile innui. Rationes equidem *Warburtonus* excogitat, cur ejusmodi arcanum in solius Abrahami gratiam revelatum, aperiri non debuerit Judaeis. Sed pace illius dixerim, operam ludit eruditus scriptor, atque ingenio abutitur. Nequaquam enim hic quaeritur, num ea mysteria Abrahamo potuerint revelari, quae caeteros horum saeculorum homines celare expediebant, & sub obscuris involucris latitantia obtegere; sed quaestio huc redit, num liceat hic meram parabolam somniare; cum de re hujusmodi ne verbulo quidem, aut levissimo indicio admoneamur; & ex adverso continua literalis narrationis series praecedentibus cohaerens, pertexti videatur; cum praeterea factum ad literam sumptum; eximium quid contineat; & illustre quidem in Abrahamo virtutis specimen, in Deo autem sapientissimum consilium prodatur.

Sed majus addo. In ipso narrationis exordio

dio legimus Deum *tentasse Abrahamum*, id est de ipso experimentum capere voluisse, unde nimirum ejus fides, constantia, obsequium elucesceret, quale illud experimentum fuerit, sequentia luculenter ostendunt. Nec ipsa historiae clausula dubium relinquit. *Nunc tandem e coelo clamat Angelus, nunc novi te Deum timere quod unigenito non peperceris.* Mox Dei nomine interposito jurejurando, promissiones ante factas renovat & sancit, carissimum caput jam exitio devotum suarum omnium benedictionum fontem & pignus constituens.

Neque aliter Paulus rem intellexit, dum XI. Cap. ad Hebraeos Abrahami fidem Natum immolaturi depraedicat atque extollit, tanquam propositum venientibus saeculis exemplar. *Ex fide*, inquit, *Abraham exploratus a Deo Isaacum obtulit.* Fidei amplius constantiam exaggerans, quod is ipse foret, in quo divinae omnes Abrahamo factae promissiones recumberent. *Obtulit*, inquit, nihilominus; *apud sese reputans Deum ex mortuis etiam immolatum excitare posse.* Unde cum etiam (a) *ἐν τῷ παρὰ θοῦ ἰκομίσατο*, id est velut morte sibi jam creptum quadam resurrectionis similitudine recuperavit. Si tota enim transactio
illa

(a) Hebraice sic effertur; ברמות ממתיים לקווי

illa quiddam fuit parabolicum [ut haec ultima verba monere censet *Warburton*] & id tam certum fuerit Abrahamo & manifestum, ut inde laetitiam ceperit ingentem, perinde ac si Messiam ipsum propriis oculis contempleretur; dic age, quaenam animi hic constantia relucet, quae fiducia λογισαμένη Deum potius ex mortuis excitaturum Isaacum, quam ut pollicitis non stet? Consilium igitur immolandi verum & serium, serius Dei iussus, quem religiosissimus pater cum acceptis promissis constare posse statuebat per omnipotentiam divinam. Sed si nihil aliud hic agnoscis praeter crucis Christi picturam emblematicam, si Abrahamus coeleste imperium audiens, Messiae ejusque perpessionum revelationem & σκιαγραφίαν statim intellexit, & ob visum oblatum gaudio exultavit; quodnam supererit quaeso ejus fidei, virtutis, obedientiae specimen? In cassum sudabit *Warburtonus*, ut tam diversa inter se componat, & in concordiam redigat. Pugnant omnino inter se, nec simul consistere, aut in eodem facto concludi queunt, hinc probatio exercitiumve fidei, inde ejusdem fidei merces & praemium; cum illud praecedat, necessario hoc subsequatur. Ne vero dicat, in eo fidem Abrahami vim suam exseruisse, quod mandati emblematici mentem confestim ceperit, omnia ex

N 5

• praec-

praescripto accurate peragere paratus, nec dubitans instantaneam plagam inferre filio, quam dicto citius, si eo res deveniret, omnipotentem Deum sanaturum confidebat. Id enim ex memorata hypothese Abrahamo, ejusmodi mysticis revelationibus jam dudum adueto, proclive fuit. Quod quidem ex ejus in Deum fiducia proficisci oportuisse fateor lubens; at in eo nullum constantiae argumentum, nullum virtutis meritum, nulla obsequii laus, quoniam nulla repugnantis affectus lucta, aut de paterno amore victoria reportata, quae eum caeteris V. T. heroum fidei ope gestis, & praeclaris triumphis, quos toto hoc capite persequitur Apostolus, conferri mereatur.

Obtendis, si historia sic simpliciter sumatur, ut fert litera, multa a S. Scripturae hostibus contra objici posse, tanquam Numinis optimi maximi perfectionibus contraria. Consilium illud de maestando Isaaco ex dira superstitione potius quam ex vera pietate ortum visum iri; etiam calumniaturos, ex Ethnicorum consuetudine haustum fuisse, qui Numina sua humanis victimis placare solebant. Cui horrendo instituto apud Syros & Cananaeos Deum tali exemplo patrocinari voluisse parum probabile est. Ad hanc difficultatem diluendam, quaecunque optime repugnantur, & passim legere licet, hic re-

repetere nihil opus. Id tantum obiter observabo, non minus in ipsam *Warburtoni* hypothesis eadem incommoda recidere, quae vulgari objicit, & jure merito in eum retorqueri posse. Nam illud primo de humanis hostiis, quando illius allegoriae mysterium soli Abrahamo compertum fuisse vult Cl. Auctor, necessario factum, ut haec Historia, Judaeis & extraneis promiscue legentibus, formidatum offendiculum praebuerit, heu serius quam oportuit per egregium Cl. Scriptoris *εὐρημα* nunc tandem remotum. 2°. Religionis adversarios mihi audire videor Cl. *Warburtono* regerentes: quam insolens nobis obtendis emblematicae revelationis specimen, quam abhorrens a sapientissima & optima summi Numinis natura! Non alia igitur reperiri potuit methodus ad Redemptionis humani generis patefaciendum mysterium quam si amantissimus Pater unigeniti jugulum cultro disseccare jubeatur? Et talis revelationis speciem placido animo fert Abrahamus? Non perturbatur? Non rei novitate percellitur, aut atrocitate commovetur? Non toto animo & corpore cohorrescit? Contra simul ac imperium audivit, id alacriter exsequi parat, quin dato gaudet, & laetitia exultat incredibili! Quis talia dicentem ferat, aut serio docenti aures praebet? Caeterum Abrahami
mi

mi sacrificio egregium Christi crucis & mortis typum exhiberi extra (a) omnem controversiam esse debet. Sed aliud est typus, aliud emblematicum documentum, ubi motus quidam externi verborum vicem supplent. Typi etenim ex veris historiis & realibus eventis desumuntur, sic divina sapienter ordinante providentia, ut quae revera a certis hominibus in vitae ordinario cursu libere ad praestitutos sibi fines gesta sunt, imaginem futurorum referant. Id in miris, quae Josepho contigerunt, casibus agnoscimus, ubi Messiae fata depingi tam clarum est, quam quidquam ejusmodi esse potest. At typi intentum non continuo innuit iis, qui talem typum gesserunt. Nec Josephus cogitavit de Messia, quando a fratribus

VEN-

(a) Neque tamen laudaverim obscuram nonnullorum diligentiam, qui in historiae hujus minimis velut apicibus mysteria ruspantur innumera; putide nimis urgentes omnia & singula. Veluti dum in triduo itinere, quo perrexit ad Moriam Abrahamus, illud *τρίημιον* innui volunt, quo Christus in sepulcro jacuit, & in ariete Isaaci vicem supplente, leviticorum sacrificiorum institutionem somniant; aut in rogo lignum crucis reperiunt, aut in cognomine loci, & addito elogio, *יְרֵדָה יְרֵדָה* totam g. h. redemptionis oeconomiam expressam admirantur. Salva tum antiquorum tum recentium doctorum reverentia dictum sit, imaginofum patitur, quisquis talibus inhaerescit. Cui sapiens M. Calvinus monitum ad 1 Cor. IX. 9. saepius oggeri debet, & idem Gen. XXII. 13: de suffecto ariete loquens. *Nae me laet magis subtiles allegorias posse elici, sed quantum firmitatis habeant, non video.*

venditus, carceri inclusus, postmodum ad summum dignitatis fastigium apud Pharaonem evasit. Nec pariter Abrahamo, dilectum Natum, quia sic Dei iussa ferebant, immolatuero, in mentem venit, se splendidum eo facto Patris coelestis, Christum ad mortem pro hominum salute tradentis, typum referre. Unde enim id rescivisset, nisi monitus, aut aliunde ex oraculis edoctus, cum tranquillo postmodum animo ea inter se conferre otium fuit? Unde contra Chrysostomum, & qui ejus sententiam sunt sectati, in quibus primas tene *Warburton*, arguere licet, quod Christus ait de die sua Abrahamo facta conspicua, ad Abrahamici Sacrificii historiam nullo pacto referri posse. Ponamus enim tantisper, in eo sacrificio Redemptionis typum Abrahamo objici: certe non claram ejusmodi typus & evidentem doctrinae salvificae notitiam attulit, sed obscuram quandam & adumbratam significationem, in eo equidem expressa & vivida crucis imago relucet; sed cujusnam saeculi hominibus? Nobis Christianis οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ἡμῖν ἐσαυρωμένος, qui per Evangelii doctrinam edocti, historiaque dominicae passionis perlecta, inter typum & antitypum collationem instituimus, & in veteribus umbris tenuissima quaeque veritatis vestigia deprehendimus.

Nec

Nec tantum illud fuit, quod Abrahamus aenigmaticam hujus mysterii delineationem cerneret, aut tam eximia beavit Patriarcham supra caeteros Veteris oeconomiae fideles praerogativa, qui etiam typos hujus generis varios sub oculis habuerunt, ut splendidum per hoc fidei praemium reportasse, idque nactus, tanta laetitia perfusus fuisse dicendus sit. Multo minus ea de causa dici potest, tunc demum Christum, ejusve diem, quam tantopere cernere optaverat, suis oculis usurpasse.

Quis ergo, inquires, typorum usus veteribus fuit ante Christum? Non spernendus utique, cum iis fides eorum foveretur, & aliquatenus illustraretur. Typi salutarium promissionum fiduciam apud antiquam Ecclesiam magis magisque labentibus saeculis sustentabant, & futurae gratiae desiderium acrius incendebant, iis enim merito aptari potest, quod de Oraculis dixit D. Petrus; scilicet facis instar in densa Vet. Oeconomiae caligine praeluxisse, & antecursores fuisse prodromos Evangelicae lucis. Sed observandum, Typos, ut id praestarent, ope indignasse Oraculorum, quibus diserte praenunciata fuere, quae Typis signabantur. Quemadmodum enim, dum ignoti alicujus picturam intueor, ab alio, qui hominem de facie novit, & sermone refert, quale os, quale

lem

lem vultum gerat, opus habeo edoceri hanc & illius picturam esse & accuratam ejus similitudinem referre; sic ex vaticiniis Christum venturum nunciantibus intelligi potuit, has illasve res aut personas expressum Christi typum gerere, sed nobis in Evangelii luce positus, veteres typi, praesertim cum vaticiniis connexi, tam vividam & nativam Christi ejusque mysteriorum speciem exhibent, umbras cum corpore ipso & rerum veritate perpetuo contendentibus, ut mirum inde fides nostra & divinitus oblatae revelationis persuasio robur & incrementum capiat.

Sed ut ad Christi Sermonem redeamus, quando solemni obtestatione adseverat apud Judaeos, Patrem eorum Abrahamum, cum videre exoptasset diem suam, eam vidisse, & visa laetatum fuisse, cumque iis indignantibus, quod se Abrahami coetaneum faceret, amplius adfirmat, se, ante quam Abrahamus gigneretur, existere; inde manifesto concluditur, non typo, non parabolico, aut prophetico intuitu conspectum a Patriarcha Messiam, sed vera & personali Filii Dei secum colloquentis praesentia gavisum. Et tali quidem praesentia aut die, quae cum ea, qua fruebantur Judaei, similitudinem quandam habeat. Verba enim Christi tacitam inter Abrahamum & Judaeos collationem
nem

nem includunt, cum horum simul increpationem, sobolis nimirum parenti tam dissimilis, ut eum summo cum fastidio respuat, quem Abrahamus Pater effuso gaudio amplexus est. Quod in visum Cap. XVIII. Geneseos memoratum, si hujus historiae singulae partes probe expendantur, unice quadrat. Felicem vero illum forte sua, supra ceteros Oeconomiae veteris heroes! Patribus aliis, fateor, is Angelus Domini κατ' ἐξοχὴν, qui & ipse Dominus, subinde visus memoratur; sed non humano habitu, ut plane hominem referret. Non familiariter cum iis versatus est, non hospitio, non mensa exceptus, quemadmodum Abrahamo. Deum quidem adlocutus praedicatur Moses *facie ad faciem*, amicorum more sub signis tamen & symbolis in turbine & flamma. Quid Jacobus moriens? Se Dei tantum salutem expectasse profitetur; sed salutem ipsam vidisse unus gloriari potest Abrahamus, quando salutis auctorem Christum coram sub humana forma intuitus est, ipsiusque divino ore pollicita de semine illo benedicto venturo, qui idem ipse erat Emmanuel atque hominum Redemptor, per nuncios Isaaci natales sibi confirmari sensit.

D I S

DISSERTATIO

S E P T I M A .

De mortuorum Baptismo.

Ἐπεὶ τί ποιήσουσι οἱ βαπτίζομενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν εἰ ὅλας νεκροὶ ἔκ ἐγείρονται; τί γὰρ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; I. Cor. XV. 29.

MAnifestum est, haec verba, novum argumentum exhibentia stabilien-
dae, quam toto hoc capite confirmatum it
Apostolus, Resurrectionis fidei, cum praec-
edentibus illis versu 23. arctissime cohae-
rere; *primitiae Christi; postea qui sunt
Christi, in adventu ejus vivificabuntur.*
Quidquid enim interjicitur, *παρεμβασίς* tan-
tum est circa Christi Mediatoris Oecono-
miam, & regni naturam, quod in Ecclesia
obtinet. Qua re in transcursu expedita, sic
orsum porro filum orationis pertexit. Pro
indubitato tenendum, quotquot in Christi
fide obierunt, vitae quondam reddendos
esse. Quod si hoc minus verum sit, si om-
nino mortui non resurgunt, τί ποιήσουσι οἱ
βαπτίζομενοι, *quid facient illi qui bapti-*
san-

O

ſantur ὑπὲς νεκρῶν? Quanam de causa sic baptifantur? Praxis memorat Paulus, quae sui saeculi Corinthiis fatis nota debuit esse; imo apud ipsissimos, quibuscum de resurrectione corporum disceptationem instituit, adversarios recepta, (alias enim inde peti- tum, ut quivis videt, argumentum nil va- leret) talis praeterea, quae futurae resur- rectionis spem haud obscuram contineat, neque ullius usus esse possit, spe resurgendi amota. Cujusmodi autem praxis fuerit, in- dagatu difficile est; tum propter monumen- torum Apostolici aevi penuriam, tum praeci- pue ob verborum, quibus usus est Paulus, ambiguitatem nonnullam.

Tam densis profecto hujus commatis sen- tentia tenebris circumvoluta passim existi- matur, totque infelices interpretum conatus experta est jam dudum, ut si quis nunc sit, qui eam se nova quadam ratione enodatu- rum spondeat, vix ille temeritatis notam effugere posse videatur. Ego quidem me Oedipum minime profiteor, nec inauditam vexatissimi aenigmatis solutionem adfero, sed aliena premens vestigia, lucis saltem non nihil & ponderis me additurum confido in- terpretationi cuidam, quae in ingenti velut conjectationum acervo neglecta jacuit: licet, si accurate expendatur, mire supra omnes alias

alias sese sua probabilitate commendet, ne jam dicam aperta veritate.

Priusquam vero, quod mihi optimum censetur, in medium protraham, expeditur varias variorum interpretationes recensere; non quidem uniuersas, quod foret infinitum; sed praecipuas saltem, quas vel auctorum fama, vel fautorum numerus, vel aliquis veritatis color insigniores reddidit.

Delectu igitur habito, ut simul ordini seruiamus, in tres classes omnem illam de Mortuorum Baptismate opinionum discrepantiam distribuimus, ut positis suo loco singulis, quid cuique faueat, quid obsit, quibus singulae adminiculis fulciantur, quibus premantur incommodis, sedulo notemus. Sic munientes viam ei, quam amplectimur, sententiae enarrandae, atque idoneis, quantum poterit, argumentis confirmandae.

Triples dissidentium sententiarum ordo statuendus, pro triplici vocum *βάπτισμα* & *βαπτίζεσθαι* intellectu. Dum alii metaphoricum Baptisma hic loci tantum intelligi volunt; simplicem lotionem alii, ex primigenio usu vocis: alii tandem Baptismum, recepta apud Christianos significatione, pro Sacra illa tessera sumunt, qua Christi disciplinae primum initiamur, & Evangelico foederi adscribimur.

Con-
trov.
Lib. I.
C. VI.
P. 234.

*Nam
quid po-
test vis
Baptismi
esse major
quam
confessio,
quam
passio?
Epist. ad
Jubajana-
num.*

I. Agmen ducat in prima Interpretum classe Bellarminus. Is, cum meminisset alicubi de lacrymarum Baptismate loquentem Cyprianum, quo verae poenitentiae, quae delictorum maculas eluit, efficacia notaretur; existimavit Paulum ad eorum morem adludere, qui jejniis, lacrymis, precaminibus, poenalibusque, ut vocant, operibus, defunctorum fratrum peccata expiare satagebant, ipsorumque animis in spelaeo quodam & tenebricoso circa terrae centrum conceptaculo velut carcere conclusis, prout antiquus ferebat error, refrigerium impetrate ad diem usque judicii, aut poenarum, quibus adfici putabant, mitigationem. Certe is mos apud Christianos pervetustus, cujus Tertullianus & Augustinus meminere, ad dentes statim & annuam diem fuisse, Calendas nempe Februarias, qua baptismum proprie sic dictum in eorum gratiam, quos necessarios & caros amiserant, id est pro eorundem refrigerio susciperent. Ea nempe die Dominum Jesum baptismum recepisse, vetus perhibebat Traditio. Magnus quoque Scaliger, quod mireris, etsi superstitionis plenum morem damnat, huc tamen cum Tertulliano putat Paulum respicere, tanquam a nonnullis sua jam aetate usurpatum. Scaligerum jam non moramur; sed quam opinione sua falsus sit Bellarminus, inde patet.

patet. 1°. Quod Baptismatis vocem eo sensu sumat, quem nullo scripturorum adlato exemplo tueri possit. 2°. Quod tali consuetudine nitatur, quam, utut viguerit Tertuliani aevo, aequè Apostolis ignotam constat, ac ipsa *σωπκαβαρρεως* fabula, cui sufflaminandae supersticiosum ritum postmodum adinventum credibile est.

2°. Eodem numero habenda illorum cogitatio, qui de martyrio interpretantur, quod *baptisma sanguinis*, haud ineleganti metaphora vocitatum. Nimirum fulciunt sese Christi responso ad Zebedaei filios:

Num potestis baptisari eo baptisate, quo me baptisari oportet? Hos si audiamus, Matt.
XX. 22.

huc fere redibit Pauli ratiocinatio. Quid iis fiet, qui Evangelicae doctrinae causa proprium sanguinem profundere non dubitant, si mortui non resurgunt, neque ulla sunt alterius vitae expectanda praemia? quo illicio, quave spe inductos Christi Discipulos, morti sese tam constanter, tam impavide offerre dicemus? Validum locus sic sumptus comprehendet argumentum, quo totius capitis doctrina corroboratur; & sequentibus praeterea optime cohaerebit; ubi semet ipsum Apostolus jam Martyrii coronam adeptis socium addens, ob praesentes, quas patitur, aerumnas, consimilisque exitus expectationem; *Cur nos quoque,* inquit, *om-*

nibus horis periclitamur? Diebus singulis
 morior, per gloriationem vestram, quam
 habeo in Christo Jesu Domina nostra.
 Perpulchram fateor sententiam & probabi-
 lem, nisi eam contextus prorsus respueret.
 Nam, ut quod res est dicam, si Christus
 translata oratione usus, cruentam, quam
 mox aditurus erat, mortem sub baptismatis
 imagine depiavit, neuriquam tamen inde
 conficitur, apud Paulum βαπτίζεσθαι ὑπὲρ
 ἁμαρτιῶν idem valere ac martyrium pati; cum
 nec eadem locutio sit, nec ullum in Pauli-
 no textu translatae locutionis vestigium ap-
 pareat.

Secundam Classem inchoabit clarus N. T.
 Interpres, & inter acutissimos merito nu-
 meratus, Theod. Beza, qui multos adstipu-
 latores habet. Baptisma hic sumit in primario
 sensu vocis quo lavacrum undae signifi-
 cat. Qua acceptione passim occurrere no-
 tum est apud scriptores sacros. Atque pri-
 mum observat, inolitam Judaeis consuetudi-
 nem fuisse abluendi unguendique cadavera,
 eo consilio ut spem resurrectionis testatio-
 rem facerent; suamque de hoc Religionis
 capite fidem palam profiterentur. Hic vero
 mos, cujus apud Ethnicos vestigia nonnulla
 deprehendere licet, a Judaeis ad Christia-
 nos dimanaverat. Exemplum legimus Act.
 Cap. IX. circa Dorcadem defunctam. Eundem
 dem

dem hic Paulus in rem suam convertens sic argumentatur, judice Beza: *Quid iis fiet, qui baptisant, aut baptisantur* [nam utrovertes modo, ad textum graecum quod adtinet perinde esse docet, & media significatione τοῦ βαπτίζεσθαι accipiendum contendit.] *Qui inquam ablutione utuntur super mortuos?* Quis hujus mortualis ablutionis fructus aut scopus fingi potest, si nunquam mortui sunt resurrecturi?

3. Bezae commentario alium huic adfinem adungere libet, petitum ex ablutionibus Mosaicis, quibus Judaei, (a) ex mortuorum contactu polluti, mundabantur. Eas nempe volunt non magis ad legalem puritatem spectasse, quam ad resurrectionis fidem; quod adductis R-R. testimoniis confirmatum eunt. *Spiritus immunditiae* (verba sunt libri Zohar) *habitat super homines propter mortuos. Remedium est pulvis saecae rufae, quo purificantur, ut obtineant vitam mundi futuri: Scilicet ut puri inveniantur in hoc mundo, & sancti in mundum futurum, de quibus scribitur*

(a) Ad hunc morem respicit Sirac. Eccl. XXXI. 25. βαπτίζομενος ἀπὸ νεκρῶ, καὶ πάλιν ἀπτόμενος αὐτῶ, τί ὠφελῆστί τῷ ἄνθρωπῳ αὐτῶ. Sed multam discrepat haec locutio ἐκ νεκρῶ βαπτίζεσθαι a Paulina nostra ἐπιε νεκρῶν, nec sensus idem esse potest. Zohar fol. 864. citante Lightfoot in Horis Hebraicis. ad h. 4. Oper. Tom. II. p. 923.

bitur conspergam super vos aquam puram & purificabimini (Ezech. Cap. XXXVI.) Sic eruditissimus *Lightfootus*. Verum praeterquam quod ex recentiorum Synagogae Magistrorum auctoritate neutiquam constitui potest, qualis coetaneorum Paulo Judaeorum sensus fuerit, & quam huic caerimoniae mentem adfingunt, ea longe nimis arcessita videatur; quis credat Paulum, cui res erat cum Christianis rituum iugo solutis, eam vim tribuere *παρτίσμων* ad legem solum & externam mundiciem pertinenti, nihilque, si in se spectetur, cum ea quam tractat materia adfinae habenti? Par iudicium de praecedenti expositione ferri aequum puto. Mos enim lavendi ungendique Cadavera, cum nec Judaeorum nec Christianorum proprius fuerit, ut pote apud Graecos etiam & Romanos in usu, ut eruditi observarunt, & tritus ille de Tarquinio Poetae versus satis indicat, valde absolum suisset hinc resurrectionis veritatem exsculpere velle. Paulo certe injuriam facere arbitror, qui in gravissima cum controversia tam frigido & imbelli telo pugnare contendunt.

*Tarquinii
corpus bona
nafoemina
na lavit
& unxit.
Ennius.*

Sed ad tertiam Classem pergamus, quae est numerosissima. Eorum scilicet quibus *παρτίσμων* de sacra Ecclesiae Christianae Baptismate intelligitur. Hi, de hoc uno consentientes, mira expositionum varietate a se

in-

invicem aberunt, pro variis, quas particula ὑπὲρ suscipit, acceptionibus. Sunt enim qui βαπτίζομενος ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, vertant *qui baptisantur propter mortuos*; eos nempe intelligendo, qui stupenda Martyrum constantia percussi (a), dum eos vident animas fortiter projecisse, ut Christo fidem suam adprobarent, Evangelicam illico doctrinam amplectuntur, seseque S. Baptismate tingi curantes in Christi disciplinam tradunt. Unde sic argumentabitur Paulus: Si semel fato functis resurgendi nulla spes sit, stulte equidem faciunt Martyres, sed majorem adhuc in modum insaniant, quicumque eorum exemplo adducti suscipiant baptismum, ut Christo nomen dantes in eadem sese pericula conjiciant, similiaque adeant supplicia.

5. Doctus exstat unus & alter, cui magis arridet βαπτίζεσθαι ὑπὲρ νεκρῶν, *in mortuorum locum* interpretari, id est, baptisari ut in defunctorum Christianorum vicem sufficiantur, & vacuam ab iis (b) relictam stationem occupent. Metaphoram ajunt a re mili-

(a) Hanc quoque interpretationem tuetur *Lighifotus* L. c, licet in alteram illam, quam sub ejus nomine modo laudavimus, magis propendere videatur, forte quia magis Rabbini-
nismum sapit.

(b) Simili sensu dixit Tullius Lib. 2. Epist. ad Attic; Ep. 19. *Cosconio mortuo sum in ejus locum invitatus, id erat vocari in locum mortui.*

militari ductam, ubi delectu habito novi milites ad supplementum legionum conscribebantur, & nomina apud Imperatorem professi, in eorum, quos belli vis hauserat, locum subeuntes, labefactos Ordines explebant. Sic qui per baptismum Christo nomina dabant Neophyti, se sub ejus vexillis merere velle profitebantur, & mortuorum Christianorum vicem in Sacra illa militia subire. Sollentiam sane & acumen laudatum hujus, tum prioris *ἐπιλόγων*; sed valde ingeniosae cum sint, nescio quo pacto neutra mihi satisfacit; adeo pras se ferunt coactum quid & quaesitum. Non sic Paulus, ut mihi quidem videtur, aenigmaticè loqui solet, aut rem planam & dictu facilem verborum amfractibus intricare amat. Praeterea quod utramque pariter opinionem ferit, aegre persuadebis, scriptorem similem nostro, quem novimus rerum minime inopem, verborum vero pareum, bis tam parvo spatio argumentum idem mutatis verbis adtulisse. Nam illud de martyrio, ratione mox addita in sequentibus *ψ. 30, 31. quid enim periclitamur singulis horis*, clare satis comprehenditur. Ad hoc, cum libens dem, praepositionem *ὑπὲρ* multiplices sensus capere, quam quaelo auctoritate praestabis, phrasim integram *βαπτίζεσθαι ὑπὲρ νεκρῶν* significare posse, aut mortuorum ex-
empla

emplo ad Baptismum trahi, aut per baptismum in eorum locum suffici?

6. Idem fere dixerim de nova (a) Werrenfelsii expositione, ingeniosa quidem illa, sed quae simili incommodo laborat. Sic autem sententiam Paulinam explicat Vir acutissimus. Quid illi agent, qui baptismum accipiendo sese per hoc obstringunt ad disciplinae Christianae observationem, idque faciunt in mortuorum gratiam, hoc est, ut sibi, non nisi mortuis, vita sensuque destitutis proficiat. Ut hanc vero paraphrasim incrustet, corradit undique & exaggerat ejus tropicae locutionis exempla, ubi de una eademque re in diverso statu constituta sic loquimur, tanquam diversa res esset. At frustra aestuat, nec profert quidquam quod ad rem facit. 1º. Demus etenim cum vulgato loquendi more congruere, si dicatur, aliquem parare vestes, supellectilem, aedes mortuo, libros coeco, symphoniam surdo, ut ejus stultitiam accusemus, qui omnem illum apparatus tum demum instruere occipiat, quando ipsi nulli amplius usui futurus est. Sed age, experiamur, num similis sensus phrasi Paulinae aptari queat. Statim verba repugnare videbimus; locutio enim plane alia est, nec ex comparatione phrascos, quae

(a) Cogitat, ad locum N. T. Oper. p. 336.

quae alterius est generis; huic lucis quaequam accenditur. Rationem ejus differentiam si quaeras; ea praesto est. Nempe vox βαπτίζουσαι non eandem vim habet ac θναυσιζουσαι, οὐκ ὄντων; ut scilicet actionem denotent, quae facienti aliquam usam praestare possit. Nee in hac complexione verborum, βαπτίζουσαι ὑπὲρ νεκρῶν, verbum βαπτίζουσαι ideam utilitatis alicujus ex baptismo captae secum fert, qualis in οὐκ ὄντων, θναυσιζουσαι, intelligitur; unde patet exempla adlata locutioni Paulinae minime responderi. 2°. Si vel maxime concedatur, ei talem sensum aptari posse, inde exurgeret sententia perquam absurda. Non enim ait simpliciter Apostolus, eos qui baptismum suscipiunt ὑπὲρ νεκρῶν βαπτίζουσαι, sed τί τῶν ὄντων οἱ βαπτίζονται? *Quid facient qui sic baptisantur? Cur baptisantur super mortuis?* Quod longe aliud sonat, denotat enim, quotquot ita se gerunt, intentum non assequi, aut spe sibi, quam, qualiscunque tandem sit, propositam habuisse oportet, cadere, si mortui, non resurgunt. Haeretici, quibuscum contendebat Paulus, nihil hominis post funera superesse autumabant: eundem tamen suscipiebant baptismum, unde sic contra ipsos argumentatur; *quid facient qui baptisantur pro mortuis?* Clarum est per τὸ βαπτίζουσαι ὑπὲρ νεκρῶν, actionem
ip-

ipsam tantum indigitati, per τὴν αἰωνότητα, ejusdem actionis vanitatem perstringi. Avari equidem senis stultitiam optime coargues, si dicas, hunc opes sibi mortuo, id est, jam jam morituro, sollicitè recondere. Gallice sic efferres, *il s'amasse des biens pour quand il sera mort*, nullo scilicet sibi usui futuras. Quo dicto, non intentum a misero lucripeta finem notamus, sed ipsum eventum, spei vanae vitari quam longissime protrahendi non respondentem. Quod ipsum cum Paulus denotet hac interrogatione, *quid facient qui baptisantur?* Ultima haec verba ὑπὲρ νεκρῶν, oportet indicare aliquid ad naturam baptismi, quod volentes scientesque suscipiant, pertinens. Aliiter enim inani tautologia usus, dicendo τὴν αἰωνότητα bis frustra repperet reprehensionem, quae, Werenselsio si credamus, τὴν βαπτίζουσαν ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, satis comprehenditur.

Tutiorem longe viam ingredi videtur D. Chrysostomus, qui multos ex cordatioribus, ἐξ ημετέρων in suas partes traxit, inter quos eminent Hammondus. Censet igitur clarum illud Ecclesiae Graecae sidus, Apostolum argumentari ab ipsa Baptismatis natura, quod in id institutum est, ut Religionis Christianae Sacra quadam tessera professionem obsignet. In eo nempe palam confitemur,

mur, capitale illud fidei nostrae mysterium,
 mortuorum resurrectionem. Inde fiebat, ut
 quisquis Apostolorum aevō adultus S. lava-
 cro tingeretur, conceptis verbis hanc fidem
 enunciaret, dicens; *πιστῶς ἀνάστασιν νεκρῶν*,
 Quin & ipse baptisandi antiquus ritus, quo
 immergebantur aquae corpora; ut ex ea
 deinde emergerent, communionem illam
 praeclarissimam adumbrabat: fidelium cum re-
 demptore Christo, qua mortis ejus simul-
 que resurrectionis ex evangelio foedere fi-
 mus participes. Adeoque persuasionem de
 mortuis quondam resurrecturis aperte testa-
 batur. Huc spectat quod Paulus scribit ad
 Romanos, nos per baptismum Christo con-
 sepeliri, ut quemadmodum ex mortuis re-
 surrexit ipse, nos quoque in novitate vitae
 ambulemus. Hisce positis *βαπτίζεσθαι ὑπὲρ
 νεκρῶν*, contracta erit locutio, pro baptisati
 in apertam confessionem dogmatis illius de
 resurrectione mortuorum; aut resurrectionis
 spem in baptismo profiteri. Nec desunt ta-
 lium *ἐλλείψεων* exempla, ubi notiores formu-
 lae uno tantum verbo indicantur. Opinioni
 caetera plausibili non exiguum pondus ad-
 dit locus Epist. ad Hebraeos VI. 2. ubi men-
 tione facta *βαπτισμῶν διδασκῆς*, id est, rud-
 mentorum doctrinae Christianae; quibus
 neophyti primum imbuebantur, ut *φάτισθῆ-
 ται* capaces fierent *τῷ ἁγίῳ λείματι*, memi-
 nit

nit. ἀναστάσιος τε νεκρῶν καὶ κριμάτων ἀκρίβεια,
 quod utrumque dogma inter fundamentalia
 haberetur. Sic potentissimo telo pestilen-
 tem Paulus Corinthiorum Sophorum haere-
 sin confodit, ἀνάστασιν oppugnantium. Nam
 si resurrectio non datur, ὦ Corinthii! Ipsis-
 simum, quod Christo Magistro in Baptis-
 mate Sacramentum dixistis, vos ejurate ne-
 cesse est, fideique, quam ibidem publice pro-
 fessi estis, nunciam remittere. Ἐπεὶ τί ποιή-
 σαθον οἱ βαπτισθέντες κατ. λ. Piget huic solu-
 tionem unum & quidem momentosissimam ob-
 stare incommodum. Nimirum si compendio
 susceptam in baptismo fidem indicare voluisset
 Paulus, profecto scripsisset ὑπὲρ ἀναστάσεως
 νεκρῶν, aut si ellipsi uti mallet, ὑπὲρ ἀναστά-
 σεως simpliciter, quod rem uno verbo
 enunciat, dixisset potius, quam ὑπὲρ τῶν
 νεκρῶν, quod totius formulae aut nullam,
 aut admodum obscuram significationem
 praebet. Tali sensu praeterea si locutionem
 accipias, articulo hic locus nullus, qui etiam
 loco ad Hebraeos laudato, & merito qui-
 dem, omittitur. Nam quod Scaliger optime
 observavit, articuli ea vis est, ut non quos-
 vis praemiscue defunctos, sed certos quosdam
 ex universa mortuorum turba segregatos &
 seorsim spectatos designet. Τῶν νεκρῶν, signi-
 ficat, τῶν δὲ κατὰ νεκρῶν. Cujus observationis
 usus inferius patebit.

Eru-

Erūdites itaque Viros, quibus displicebant, quae huc usque attulimus, suspicio incessit, eo, quem versamus loco, non de Baptismo in genere agi, sed certum Baptismum innui, quod ejusmodi ritibus perageretur, talesque temporis loci &c. notas adjunctas haberet, quibus futurae post mortem vitae expectatio signaretur expressius. Talis, si quidem iis credimus, mos fuit super defunctorum Christianorum sepulchris baptismum administrandi, qui proprie satis hac phrasi enunciabitur, *ὄτις νεκρῶν βαπτίζεσθαι*. Verum haec mera hariolatio est, cum nullum usquam in antiquitate Christiana talis consuetudinis vestigium appareat. Res eo fit incredibilior, quod ea aetate constet Christianos nulla seorsim coemeteria habuisse, & religiosos coetus, ubi rem sacram administrarent, in privatis aedibus celebrasse. Templorum enim usum, motumque ea super tumulos Martyrum aedificandi, nemo nescit posterioribus demum saeculis natum.

Epiphani quoque sententia minime silentio praetereunda est, ut pote magni Calvinii nostri calculo comprobata, nec non J. Capellum suffragatorem habens, Apostolum hic de *Clinicis* loqui. Sic apud veteres Christianos cognominabantur, quicumque e Catechumenis, dum ex gravi morbo decumberent,

V. Bingham *Antiq. of the Christ. Church.*

B. XXII.

Ch. I.

Sect. 2.

Epiph.

adv.

haeref.

Lib. I.

Tom. 2.

P. m. 114.

berent, & mors instare putaretur, baptismum sibi in lectulo administrari curabant, ut se hoc signo tanquam beatæ resurrectionis pignore solarentur. Ex eodem fonte natum ut morientes Eucharistiam acciperent. Notum est, supersticiosam opinionem de Baptismi ad eluendas anteaetæ vitæ sordes efficacia, eo usque postmodum invaluisse, ut Christiani plurimi non in proveciorem tantum ætatem, sed ad extrema vitæ suum baptismum differrent. Exemplo fit pro mille aliis Constantinus Imperator, cognomento Magnus, cujus, pace Eusebii dixerim, admodum interfuit, talem Baptismo, ad præteritæ vitæ maculas eluenda, virtutem inesse. Sed ut ad rem redeam, qui in ea, quam dixi, sententia sunt, ὑπὲρ νεκρῶν idem Paulo sonare volunt, quod Hebr. IX. 17. ἐπὶ νεκροῖς, *in morte, per, aut propter mortem.* Eo sensu, *baptizare pro mortuis,* idem erit ac baptizare eos, qui pro mortuis jam habentur, quibus nulla ex morbo convalescendi, aut ulterius vitam protrahendi spes adfulget; aut si id mavis, baptizare obfructum illum, quem ex baptismo post obitum sunt percepturi, respectuque hujus conditionis habito, ad quam ipsis a morte aditus patet. Sane mirari satis nequeo, tam coactam interpretationem Viris eruditis placuisse; cui operose refellendæ supersedebo;

P

quan-

quantum enim ei verborum vis & sermonis proprietates reluctetur, dicere nihil adinet, Praeterquam quod, inconsultum morem parisi cum Apostolico aevo vetustatis fuisse, gratis adsumant.

Antequam vero nostram sententiam aperiamus, unica expendenda restat, ubi omnia sponte fluere videntur, & naturalem verborum ductum sequentibus se ultro objicere. Morem, ajunt, apud primaevam Ecclesiam obtinuisse, ut si quis baptismi expers mortem oppeteret, e propinquis unus ipse loco & nomine baptisaretur, seu ut testatum omnibus faceret, cujus vicem gerebat, cum certa spe beatae resurrectionis decessisset; seu ne ipsi fraudi esset in altera vita debiti officii praetermissio, quod praestare vivens neglexerat, neve hac Christianismi tessera carens damnus inde mortuus pateretur. Bis ejus meminit Tertullianus, *Tractatu de resurrectione carnis, & contra Marcionem*. Et Paulum quoque censet illuc digitum intendisse. Non quod probatum ipsi velit superstitiosum institutum, aut illud ipse laudet; sed ut inde Apostoli exemplo argumentum ducat ad corroborandam resurrectionis fidem. Cum necesse videatur, qui velut delegatione quadam illud baptismum suscipere mortuorum vice, id firmiter persuasum habuisse, corpora nostra
olim

olim e tumultis excitanda, & baptismum tantae spei tesseram indubitata credidisse. Prodit consimiliter (a) Epiphanius, ad suum usque tempus eam consuetudinem servasse Cerinthios; atque antiquitus traditam (b) eandem a Paulo memorari. Chrysofomus Marcionitarum propriam adfirmat, insuper enarrans lepidam fabulam. Solenne nimirum esse in ea secta, quando quis ἀβάπτιστος vita excederet, ut demortuus rogaretur; num vellet baptismum suscipere? Tunc ex familiaribus aliquem sub lecto, ubi cadaver jacebat, latitantem, ipsius nomine clamitasse; se id maxime velle; quo semel dicto, profiliebat ex latebra theatricus actor, ut pro mortuo vicarius acciperet baptismum. Jure (c) explodit talem histrioniam vir sanctissimus. Neque id tantum, sed etiam huic ex Paulino textu patrocinium quaerentes deridet, falsamque hanc esse interpretationem adseverat, nulla traditionis Epiphanianae ratione habita, cui suum, quem modo vidimus, commentarium substituit. Enim vero fatendum est, interpretationem hanc, licet antiquitate simul & perspicuitate commendetur; complurimis difficultatibus premi-

1°. Enim

(a) In haeresi Cerinth.

(b) Chrysof. ad I. Epist. ad Cor. Homilia XL. in it.

(c) Ἐίδεις τὸν καταγέλαστον τὸν παλῶν ἀρ' ἔν πρὸς ταῦτά αὐτίς πῶ ἀξίον; κα ἕγωγε οἶμαι.

1°. Enim quotquot vicarii baptismi documenta proferuntur, ea non supra secundum a Christo nato saeculum adsurgunt. Nec Pauli aevo eum morem fuisse ullis indicis constat. Tribuitur quidem (a) Cerinthiis & Marcionitis; verum harum sectarum primipilis Marcioni & Cerintho, neutiquam liquet fuisse probatum. Argumento sit, nunquam illis tale quid exprobratum fuisse, cum tot caeteroquin conviciis eos oneraverint antiquae Ecclesiae Patres. Certe Marcionitarum factum non sic exhibilasset Chrysostomus, si ex certa Traditionis fide morem ab Apostolorum aevo traductum comperisset. Multo minus inde proclivem satis Paulini textus exegesis explosisset. Magna proinde suspicio est hujus potius *δυσερμηνείαν*, ut alias saepe accidit, joculari consuetudini occasionem praebuisse, quae inde falsum antiquitatis colorem traxerit, quo Epiphanius deceptus est.

2°. An

(a) Inconditum & insulsum morem forte traxerunt ex facto Judae quod 2. Maccab. XII. 44. laudatur, qui expiandis suis, qui in pugnae ceciderant, hostias *ἱλαστικὰς* obtulit. Unde pius auctor hujus libri argumentum ducit pro resurrectionis fide, Paulino nostro plane simile. *Nisi enim inquit expectasset hos, qui occubuerant, resurrecturos, περιπατῶν εἰς ἢ τῆς ληρώδης ὑπὲρ νεκρῶν προσεύχεται*. Eundem hic scopum habet *pro mortuis precari*, quod Marcionitis *pro mortuis baptisari*; ne beatae videlicet resurrectionis spe excluderentur. Posterior haec certe superstitio ad prioris instar efficta fuisse videtur.

2°. An unquam verisimile fiet, Paulum, superstitiosi moris mentione facta, ne verbum quidem ullum addere, quo eum reprehendat, praesertim cum tota haec Epistola in Corinthiorum vitia tam libere invehat, & speciatim corruptelarum omnium, quae in divinum cultum irreperant, acerbam satis censuram agat. Quis credat, silentio fuisse pressurum ludicram scenam, qua contaminabatur Baptismi sanctitas, & in meram histrioniam transibat? Certe officio defuisse, & plane Apostolum exuisse foret dicendus, si, talis ἀταξίας mentione facta, nullam ei censurae notam inureret. Quod id in rem suam vertat, quod inde argumentum trahat ex eorum genere quae *ad hominem* vocant, ut errantes ex propria ipsorum praxi convincantur, non equidem intercedo; fecit enim Christus ipse (a), fecerant identidem Apostoli, & facere potuerunt, salva Veritatis reverentia. At eundem illum Paulum, qui de profanata S. Coenae institutione adeo acriter castigaverat Corinthios, eos hic, occasione data, ne verbulo quidem admonere culpae suae, nec turpiter adulterati baptismatis postulare, dum ejus usum vicaria viventium pro mortuis susceptione interverterent, illud vero est, quid-

(a) V. Supra Dissert. III. pag. 10.

quid aliis videatur, quod facile concoquere non possum.

3°. Observandum denique vicarium illud Baptisma non ad vivorum, qui recipiebant, sed mortuorum unice, quorum personam sustinebant illi, utilitatem spectasse. At si vim attendas Paulinae locutionis, non dicit *τί ποῖσοι βαπτίζομενοι*, quomodo debuisset loqui, si illos vice mortuorum baptisatos in animo habuisset: quid faciunt? plane insaniunt, id amicis defunctis commodum intendentes, quod revera nullum est: Sed dicit, *τί ποιήσοις*; Quid agent? Quo evasuri sunt? Quid iis tandem fiet? Manifesto indicio, Baptismatis, quo de agitur, fructum, ipsos *βαπτίζομενους* spectare, ipsis unice quaeri, non aliis.

Quae cum ita sint, post discussas dissidentium Interpretum sententias, una restat, quam ultimo loco reservavi, cuique libens accedo, quia simplicissima videtur & planissima, nec iis, qua caeteras premunt, difficultatibus obnoxia. Aperuerunt (a) alii, sed eam

(a) Quisnam primus ei auctor fuerit, me ignorare fateor, aut plane nomen, si unquam sciverim, excidisse memoria. Tribuit *Amyraldus* insigni cuidam Theologo, quem nomine non adpellat. Vide scriptum Gallicum cui titulus, *Exposition du Chap. XV. de la prem. Epitre aux Corinthiens. p. 55.* bonae frugis refertum. Hanc tamen sententiam Vir magnus rejicit, levibus sane de causis, quarumque nostra legenti vanitas, uti spero, apparebit.

eam pro meritis illustrare & in bono lumine collocare, ni fallor, neglexerunt. Hanc breviter exponam. Per τῆς νεκρῆς intelligit Paulus ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, νεκρῆς pro νεκρῶ ponens, usitata apud nostros scriptores enallage. Βαπτίζεσθαι autem ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, elliptice dictum pro, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τῶν νεκρῶν. Verba continent argumentum obvium, simplex, validissimum, nec in disputatione, qualem toto hoc Capite Apostolus instituit, temere praetermittendum. Desumitur ex Baptismate quo Christo nomen dare, eique se totos addicere profitentur Christiani. Maxima vero hujus argumenti vis est. Si enim mortui non resurgunt, neque adeo resurrexit Christus, quid agunt quæso ejus Discipuli, dum ritu solenni Christi nomine baptisantur? Quid eos inde commodi percipere aut sperare dicendum est? etquem in eo finem sibi praestitutum habent? Qui enim redivivum ex sepulchro surrexisse credunt, ii sapienter faciunt, quod in ejus nomine baptisantur, seseque ei totos mancipant dedicantque; cum eadem opera confidunt se bona exitia, quæ consecrandis suis in cælo pollicetur, olim adepturos, eundemque in hac terrena vita sibi praesidio fore, non immerito expectant. At si falsum est resurrexisse, quid rerum agent? An aliquid iis in

hodierna vita proderit Magister sepultus, neque diae luminis aurae reddendus unquam? Futurine post hunc aevi spem aliquam in ejus ope repositam habent, qui revicturus non est? Τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν? Hominum certe stultissimos existere oportet, qui mortui sic nomen invocant, sacrisque Christianis initiati, a Christi tanquam viventis nutu se totos pendere profitentur. Ecquid ab omni ratione alienum magis extogitari potest, quam ei sortis & fortunarum suarum arbitrium permittere, ejus sese in fidem & clientelam dare & cultui dedicare, tanquam Numinis alicujus, (haec enim omnia susceptum in Christi nomine Baptisma complectitur,) qui semel morte extinctus, nec vitam recuperavit, neque unquam est recuperaturus? Quod si, ipso servatore arguente, cum se Deus alicujus hominis Deum nuncupat, inde efficitur, talem hominem, si mortem oppetierit, vitae saltem quondam esse restituendum, *quia Deus mortuorum non sit, sed viventium*; firmiori adhuc ratione concluditur, viventem, non mortuum esse oportere, cui Christiani omnes, tanquam sospitatori Deo, per Baptismi solennia consecrantur. Obiter Lectorem hic admonitum velim, hoc Christi dicto Paulinum locum haud parum illustrari. Quando enim Deus

ait

ait Matth. XXII. 32. *ἐκ ἐστίν ὁ Θεός Θεός νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων*, mens ejus postulat, ut illud *νεκρῶν* intelligamus non de mortuis simpliciter, aut iis qui semel obierunt, nam, de quibus sermo est, Patriarchae mortem jam dudum, oppetierant, sed de iis qui in mortuorum statu & conditione sic perseverant, ut nunquam sint revicturi. Eodem plane sensu noster usurpat vocem *νεκρῶν*, eos scilicet intelligens, non qui semel sunt mortui, sed sic extinctos, ut nullus iis ad vitam sit reditus expectandus. In cujus nomen Christiani baptisantur, is mortuus quidem fuit, sed mox a morte vindicatus. Verum si resurrectio nulla foret, miseri illi tingerentur *ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ὄντων*, quod longe aliud est.

Quod autem expositio nostra ellipsin admittat, & praeterea enallagem pluralis pro singulari, neutrum offendere debet, cum nec a consueto loquendi more recedat, nec a nostri scriptoris stilo alienum sit. Et ut primum de ellipsi; *Βαπτίζεσθαι ὑπὲρ νεκρῶν*, idem valet, ac *ὑπὲρ ὀνόματος νεκρῶν*. Quem admodum *εἰς Χριστὸν* vel *εἰς Μωϋσῆν βαπτίζεσθαι* Rom. VI. 3. 1. Cor. X. 2. Nihil aliud notat, quam in nomine Mosis aut Christi baptismum suscipere. Quod phrasi integra, *βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα πατρὸς υἱὸς καὶ ἁγίου πνεύματος* Matth. Cap. XXVIII. & 1.

ad Cor. I. 15. εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα.
 Vides analogiam manifestam. Sed adferam
 aliquid amplius. Habes ellipsin huic nostrae
 plane geminam, Philip. I. 29. ὑπὲρ χριστοῦ
 πάσχειν, quod plenius effertur Actor. IX. 16.
 ὑπὲρ ὀνόματος χριστοῦ πάσχειν. Unde tuto in-
 ferre possis, ὑπὲρ χριστοῦ βαπτίζεσθαι idem
 sonare, quod in eius nomen, honorem,
 gloriam baptifari; & ex stili sacri analogia,
 alteri illi locutioni, εἰς χριστὸν βαπτίζεσθαι
 aequipollere. 2°. Ad enallagen vero quod
 spectat, qua, ut Christum significaret, νεκρῶν
 pro νεκρῆς posuit; ea in S. codice frequens
 occurrit (a). Si tamen enallage potius est
 dicenda, quam is orationis flexus, quem in
 omni fere idiomate usurpant, qui rem sin-
 gularem periphrafi signare malunt, quam
 diserte nominare. Gallico idiomate sic op-
 time expresseris: *pourquoi se faire bapti-
 ser au nom de gens qui sont morts? Veit
 au nom de certains Morts?* τῶν νεκρῶν?
 Quod praesertim nostro loco Paulus plurali
 numero usus sit, caussa est in promptu.
 Nempe quoniam in ratiocinationis serie se-
 qui debebat, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. Ὡς

οἴη-

(a) Exempla duo tantum e multis proferam. Matth. II,
 20. Angelus ait Josepho εὐθὺς αὐτῷ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
 παιδὸς. Quod de uno Herode intelligitur. Rursus Marci
 XV. 32. οἱ συνσταυρωμένοι ἀπὸ τοῦ ὀνόματός αὐτῶν, quod de
 altero tantum e latronibus crucifixis, verum fuit.

omnino mortui non resurgunt ; proclive fuit ut posterius *νεκροί*, quod animo obversabatur, ejusdem vocis similem in priori sententiae parte flexionem traheret. Quod si quis paulo morosior hanc enallagen nihilominus repudiandam censeat, tanquam duram & insolentem, quaeque Pauli sensum nimia obscuritate involvat, cum adeo promptum fuerit planius & absque ulla ambiguitate loqui, adhibito singulari *νεκρῷ*; ut id quoque offendiculum amoveatur, ipsum libentes appellemus judicem, posito Apostolum integra locutione scripsisse, *ἐπι τῆ κοίτης οἱ βαπτίζομενοι ὑπὲς ὀνόματος τῶν νεκρῶν* ? cur ea legens quisquam dubitet per *τῆς νεκρῆς*, Christum indigetari, aut tali enallage sic offendatur ut de Paulina mente suspensus haereat ? Ipsa baptismi mentione, & tota praecedentium versuum, circa Christum e mortuis suscitatum, nec tamen suscitandum unquam, si mortui non resurgunt, disputatione admonitus. At cur magis nunc haereas in verbis, prout revera ja-cent, enodandis, causam equidem video nullam, cum jam ostenderit hanc phrasin *ὑπὲς Χριστοῦ*, pro *ὑπὲς ὀνόματος Χριστοῦ* promiscue usu venire apud N. T. scriptores.

3. Nec scrupulum moveat cuiquam, quod Apostolus de hujus baptismi participibus in tertia persona loquatur : etsi haec plurimos
in

in errorem egit, qui inde perperam collegerunt, non universis Christianis communem ritum, sed peculiarem nescio quem quorundam indicari. Nam *οἱ βαπτίζομενοι* dixit indiscrete, quemadmodum ante dixerat, *οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ*, pro quibusvis eorum, qui professioni Evangelicae sunt immortui; non certos homines a caeterorum fidelium communitate secernens. Variarum certe de hoc loco sententiarum momenta accuratius paulo pensculanti, quam ultima haec caeteris praestet, apparebit liquido, sive argumenti in se spectati pondus adtendas, sive mirum cum antedictis nexum respicias. Et argumentum quidem a Christianorum communi Baptismate desumptum, tam appositum ad rem praesentem, tamque obvium cogitatu fuit, ut miraculi instar foret hoc a Paulo omissum fuisse. Nam ut beatam resurrectionis futurae spem asserat, & nascentem apud Corinthios haeresin jugulet, quid non agit? quonam argumentorum genere non armatur? Apostolorum suumque ipsius, quod acceperant Corinthii, testimonium appellat, de Christo sibi post resurrectionem viso. Ipsum Evangelii, quod amplexi fuerant, praeconium inclamat: Nisi huic dogmati firmiter adhaereant, actum esse de eorum fide, spes omnes evanuisse, periisse qui in domino obdormierunt. Tum

si

si mortuorum resurrectio non sit, frustra se suosque commilitones, frustra cunctos Christi Discipulos tot labores exantlare, perferre tot aerumnosa, tot horrenda supplicia perpeti, tam multiplices miserarum mortium facies imperterrito animo contueri; sic fore omnium hominum stultissimos & miserimos, qui Christo nomen dederunt. Ad hunc argumentorum cumulum unum quid deerat adhuc; ratio nempe a Baptismo posita, quae & nostrae in Christum e mortuis suscitatum fiduciae tessera est, & authentica professio Christiani dogmatis de altera vita, & beata corporum resurrectione.

Deinde ne quidquam amplius remaneat dubitationis, quid per τὸς νεκρῶς in hoc commate intelligi debeat, docet evidenter nexus, quo cum versibus 20-22. arctissime cohaeret, ut particula causalis ἐπεὶ satis indicare videtur; caeteris, de ultimo Christi adventu, per parenthesis interjectis. Si Christus non resurrexerit, ita disputat Apostolus, quicumque in ejus fide obierunt, de iis plane actum est, ἀπόλωντο. At vero Christus ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, factusque est primitiae dormientium; in eo omnes ζωοποιθήσονται. Tum pergit novo rem argumento confirmaturus. Quippe (si non resurrexit Christus) quid facient βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; qui baptisantur in nomine ejus, qui

qui non resurrexerit? Uti prius dixerat vers. 18. nisi Christus resurrexit οἱ κοιμηθέντες ἐν χριστῷ ἀπόλωντο; nunc absurdum alio absurdo accumulans, si res ita sit, inquit, *quid facient οἱ βαπτίζομενοί?* Nam alibi Paulus diserte docet; nos baptisari eis χριστῷ θάνατον, proinde etiam in ejus resurrectionem; certa cum ipse nos, sicut prioris, sic & posterioris fore participes Rom. VI. 5. Mors enim Christi nos nihil juvat, nisi subsecuta fuerit resurrectio: vide Rom. IV. 25. Tum vero sic nostri commatis verba arctius neci possunt, ut magis totius argumenti vis elucescat, in hunc modum. Quid facient qui baptisantur mortuorum nomine? Nam pro mortuo simpliciter Christus est habendus, si omnino mortui non resurgunt: ἐπεὶ τί ποιήσασιν οἱ βαπτίζομενοὶ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν [όντων], εἰ ἄλλως νεκροὶ ἐκ ἐγείρονται (Eadem plane sententia dixerat vs. 15. *quem Deus non resuscitavit, si mortui non resurgunt.*) Quid iis jam prodest in hominis extincti & aeternum οἰχομένους, nec amplius unquam extituri, nomine baptisari? At vero hujus instituti ratio longe aliud docet. Hoc enim non folius mortis Christi, sed resurrectionis memoria renovatur, quo utriusque participes fiamus, ut ipse Paulus loco modo laudato diserte admonet.

Ut autem robur argumenti hujus; ducti

a solenni Baptismo, quem in nomine Christi suscipimus, magis appareat, observandum est, aut hunc ritum nihil prorsus significare, & pro inani, quae nullius sit usus, caerimonia habendum; aut ejusmodi fidem includere, quâ Christum ut Veritatis Magistrum e caelo missum amplectimur, nosque in ejus Disciplinam totos quantos tradimus. Quod si is falsa, docuit, promissis non stetit, ea de se vaticinatus est, quibus minime respondit eventus, sane agimus absurde, nosque cuivis sano ridendos propinamus, si talem postea ritum usurpemus. At Christus non aliam modo ab hac nostra vitam esse docuit, sed resurgendi Discipulis spem fecit; vaticinatus insuper, ut hanc spem certius obsignaret, se tertia post obitum die, praeclarum iis omnibus venturae sortis exemplar, fore redivivum. Quod si e contrario Corinthiorum haeticorum sententia vera est, neque adeo resurgunt Mortui, Jesus inde esse fraudis Doctor arguitur, qui & vana docuerit, & spem nobis datam fefellerit; nulla igitur amplius causa superest, cur ei adhaeremus, ejusque sectae iniciemur, *ἡπίε αὐτῷ βαπτισμένοι.*

Similem equidem ritum, Pythagorae aut Socratis, aut cujusvis ex antiquis Graeciae Sophis Discipuli, haud absurde usurpare poterant in honorem quisque fundatoris sectae suae,

suae, quo ejus memoriam celebrareat, & doctrinae ex ipsius ore haustae flagrantissimum amorem testarentur; licet ab ipso jamdudum extincto nihil amplius scirent expectandum. Nam quod Socrates aut Plato nunquam sint a morte suscitandi, nihil id impedit, quo minus vera & praeclara docuerint, eorumque nomen grata recordatione recolere oporteat. Scilicet aliquid ejusmodi per baptismatis usum intendisse credibile est Pauli adversarios, nec sibi proposuisse quicquam amplius, quam ut Christo idem honoris tribuerent, quod Pythagorae aut Platoni volebant eorum Discipuli. At haud temere sic evadent. Neutiquam enim eodem numero cum Graeciae sophis censi potuit Dominus Jesus, qui inter praecipua doctrinae suae capita alteram vitam & resurrectionem posuit. Is si inter mortuos remansit, Parthis mendacior apprehenditur, atque hominum deceptor, ac proinde indignus omnino, cujus nomini ullum reverentiae signum Discipuli exhibeant; imo qui ullos habeat Discipulos. Sic mandaverat Apostolis Christus in coelum avolaturus. *Docete omnes gentes, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, baptisantes eas in nomine Patris & Filii &c.* Sed si ἀνάστασις nil nisi somnium & fabula est, ô Christianos fatuos! Quid enim? τί ἐστὶ βαπτίζουσι ὑπὲρ ἑ. νεκρῶν?

D I S

DISSERTATIO

O C T A V A.

Locus Petri 2. Epist. Cap. III. v. 8. illustratus, ubi nonnulla quae ad genuinam Aeternitatis notionem pertinent, obiter disputantur.

INcrepat in priori hujus Capitis parte Apostolus Petrus vanum & audax hominum genus; ἐμπαῖχται ipsi seu *irrisores* vocantur. Quorum uti nostram aetatem feracissimam dolemus, sic eos jam Apostolorum saeculo orbem infestasse & luc horrenda commaculasse apparet. Hi cum *libera* sese, si Deo placet, *ingenia* profiterentur, in Deum opt. Maximum, nec minus in Rationem humanam injurii, omnem Religionis metum subjiciebant pedibus, neque ulla veterum Prophetarum, aut Apostolici sermonis reverentia tacti, expectationem piorum de ultimo Judicio, poenis aut praemiis, cuique pro factorum merito tribuendis, & universa denique rerum instauratione, subsannabant: cujusmodi autem argumentis profani illi immanitatem suam tuerentur, refert Petrus vl. 4. *Ubinam est,*
Q
ajunt,

ajunt, (a) *promissio adventus ejus? Ex quo etenim patres obdormierunt, omnia perstant prout in mundi principio constituta fuerant.* Hic facile agnoscis neotericae impietatis cavillos. Neque enim alia aut validiora nunc quam olim tela aut praesidia habet. Eandem semper, si bene advertas, cantilenam occinit. Naturae nempe legem immobilem perstare, nec a rato ordine & consueto decursu ulla unquam vi deflexuram. Mundum (b) necessitate quadam sapientissima per stas rerum viçes continuo volvi, & qualis ab aeterno fuit, sic in aeternum perseveraturum & sicut idem Patribus visus est, qui nobis, non alium a nepotibus

CON

(a) Consimili plane modo argutabantur veteres illi ἑρπαιῖται apud Judaeos Esaiæ V. 18, 19. & Ezech. XII. 22. hoc tanquam παροιμιῶδες dictum usurpabant, *prolatabuntur sibi et omnibus visio peribit.* At vide quae contra regecit Deus ib, a ψ. 23. ad 28. ad quae respicere Petrum existimacum Discipulos adtendere jubet ψ. 2. *ad verba sanctorum Prophetarum.*

(b) Mundum neque ortum habuisse, nec interiturum unquam docuerunt Xenophanes, Melissus, Parmenides, de primo sic Plutarchus apud Eusebium *Præp. Evang. I. 8. Οὐτε γάρ τι ἔτε φθαρτὸν ἀπελάσσει, ἀλλ' ἕως ἄγετος τὸ πᾶν ἀπὸ θμῶν.* Idem refert Theodoretus *Theop. IV. De reliquis diserte Aristoteles de Cælo III. 1. Οἱ μὲν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἑλκῶν γίνεσθαι καὶ φθαρτὸν ἔσθαι γίνεσθαι φασί, ἔτε φθαρτὸν ἔσθαι οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μόνον δοκεῖν ἡμῶν εἶναι οἱ παρὰ Μελισσῶν τε καὶ παρὰ μνησθῶν.* De Platone in dubio res est. De Aristotele adfirmat Tullius *Acad. Qu. II. 38. Ocellus Luc. de Natura Univ. p. 8. ἀλλὰ αἰεὶ καὶ αὐτὰ καὶ αἰετῶς ἀγταλάει καὶ ἴσθαι καὶ ὁμοῖον αἰετῶς.* Non alium videre patres, aliumve nepotes adspiciens. Manil.

conspectum iri. Unde sequi contendunt, quicquid de miraculis, aut divina revelatione ad homines facta, aut qualicunque interventu Numinis, ut opus a se conditum emendet, aut intervertat, aut renovet in S. scripturis narratur, mera esse somnia, & delirantium ludibria.

Noster autem quid agit? Ut hanc ingruentis impietatis labem a Christianis procul arceat, eosque ad Religionis hostium insultus repellendos, & frangenda tela validissime instruat, primo totius, qua ludificatores isti laborant, intemperiei fontem aperit, pravorum scilicet affectuum corruptelam & cupiditatum impotentiam, quae facit ut in re omnium maxime seria ludant, & quae ex auctoritate, tam Prophetica, quam Apostolica, summum improbis terrorem incutere apta nata sunt, jocos & delicias faciant. *Ἐλεύσονται ἐπ' ἑκάτων τῶν ἡμερῶν ἐμπαίπται, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι &c.* Dein eorundem inscitiam exagitat, & quidem voluntariam. *Λαθάνει αὐτὸς τὸ θεῶν γέλοισι.* Quid vero latet ipsis id ignorare volentibus? quaenam illa lux est, ad quam dedita opera caecutiunt? Nimirum illa quae non ex Rationis solum penetrabilibus, sed ex indubitata Patriarcharum traditione in universum hominum genus emanavit. Mundum initium habuisse, Deum-

Q 2

que

que hujus esse opificem; Orbem nostrum terraqueum ex tenebricoso chao & mediis aquis, potentibus Numinis imperiis emerfisse; (a) in fine demum saeculorum flammis absumendum, ut ex ruderibus plane novus integretur. Talia olim a sacris vatibus decantata, & jam Christi Apostolorum ore plenius tradita, cum tantis auctoribus fidem invenire mereantur, eo firmiter nos in animum nostrum inducere aequum est, quidquid contra obloquatur impietas, quod ipsa Ratio suadeat, quaecunque ortum habuerunt, ea quoque iaterire posse, nihil in eo absurdi inest, si quod opus Deus coagmentavit, illud postmodum dissolvat, aut collapsum & depravatum nova ratione instauret. Eadem clamat Ratio, cum omnipotens Mundi rector hominum genus condiderit, intelligendi nostris mentibus lumen accenderit, libero insuper praediderit arbitrio, ac praeterea vivendi certam normam praestituerit, expectandum esse ut de nobis omnibus aliquando iudicium instituat, bonos ab improbis secernat, illos praemiis remuneretur, ab his debitas poenas repetat; denique hu-

(a) §. 5. Favet hic locus hypothese doctissimi Th. Burnet circa Mundi ante diluvianum & terrae Paradisiacae, quam vocat, fabricam & constitutionem. V. *Telluris theor. Sacr.* Lib. I. C. 4. & 5. Lib. II. Cap. 5. Item Swinden *inquiry into the nature and place of Hell.* p. 68. & seq.

humani generis factorem & Parentem decere, ut externa adspectabilis orbis facie renovata, novam quoque & praestabiliorem hominum societati formam indat. Et haec quidem tam naturali Rationi consentanea, tam infinitae sapientiae suae congrua, Deus primum per Prophetas a se missos, & demum per Filium unigenitum, ac Apostolos ministros, ejus mandatis instructos discrete pollicitus est. Quam promissionem ἀποκατάστασις πάντων, ut spei Christianae summam, ii quos adloquitur Petrus toto animo amplectebantur. Sed eorum tamen fidem non nihil labefactabat, quod oraculorum impletionem, quam propius instare fuerant rati, in dies proferri cernerent. Unde amplior etiam occasio dabatur profanis τῶν ἐμπαικῶν dictariis, spei Christianorum illudentium.

Quod offendiculum ut praecidat Petrus, duo in primis monenda censet. 1. Promissorum dilationem nullam proprie in Deo moram involvere, quasi aut factarum oblitus sit, aut in iis ad effectum perducendis remissius se gerat, aut a pristino incoepto aliis curis avocetur. Quae omnia in nos homines cadere possunt, in Deum minime. Nimirum si mox non adventat ultimi judicii dies, si ad remotiora tempora protenditur, in eo agnoscere fas est Dei longanimitatem

erga peccatores (a) quos ad resipiscendum patientia provocat. Cum enim omnes salvos velit, non statim improbos vitiis immerfos Mundi ruina opprimi consultum ducit, aut ad suum tribunal fisti, ut inde lata sententia meritis supplicii tradantur, sed locum dat & spatium poenitentiae, quo coelestis vindictae minis permoti, & tremendam judicii diem eminus prospicientes, mores tandem emendent, atque ad bonam frugem redeant. Ea est sententia versu 9°. inclusa, quam sequentibus confirmat; Diei illius improvium adventum ut jam ante fecerat Christus Dominus, furi nocturno comparans. Tum coeli, terrae, elementorum omnium subitam conflagrationem cum horrifico stridore conjunctam edisserens; quae omnia longe praemonstrata, salvificum quidem terrorem peccatori injicere, at ingruentia, non nisi certum exitium adferre queunt.

2. Sed palmarium responsum, quod & Christianis omnem scrupulum de dilata oraculorum impletione eximere debet, & simul malesanos Profanorum cavillos obruit, petit Apostolus ab aeternitate Dei. *Ἐν δὲ τῷτῷ μὴ λανθανέτω ὑμᾶς ἀγαπήσοι, ὅτι μία ἡμέρα (b) παρὰ κυρίου ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη*

(a) Praeclare Augustinus. *Vis esse longanimitis! Vide aeternitatem Dei.*

(b) Sententia ex Psal. XC. 4. Manifesto desumpta. Unde etiam

ἔτη ὡς ἡμέρα μία. *Meminisse vos oportet, dilecti, quod una dies apud Dominum mille annorum instar sit, & mille anni quasi una dies.* Penitius expendi oportet id argumentum, ut pernoscamus, quae vis ei insit & quantum ad difflandas temerariorum hominum contra divinam providentiam objectiones valeat. Haec nimirum Apostoli mens est: Nos mortales infirmitatis nostrae parum conscios videri, quoties de consiliis infinitae Mentis iudicium nostrum interponimus, aut ejus opera modulo nostro metiri, & sua cuique tempora definire praesumimus. Namque Deo aeterno, quae nobis heri demum natis, aut nudius tertius, longissima temporum intervalla censentur, pro momento & ἀκαρπῆ temporis puncto haberi debent. Illi certe qui cum semper exstiterit, principio existendi sicut & fine caret, illi inquam perinde est, utrum una dies, an mille anni effluxerint; Mille anni & una dies; ad immensam ejus & inexhaustam existendi vim collata, tamquam idem, id est, aequae pro nihilo reputantur; quoniam neutrum vel minimam cum sempiterno aevo propor-

etiam haustum R. R. dictum in Gemara, *Sanhedrin* & *Midrash Tehillim*, יום אחד ה' קבה כאלף שנים qui ex traditione illud de ultimo iudicio usurpabant. Nec putem cum J. Medo Op. p. 611. Petrum a Magistris depromptisse, cum utriusque ex eodem fonte hausseriat.

portionem (a) habere concipiatur. Tum infinita illa Mens cum omnia norit, cunctos quos immensa saeculorum series evolvit rerum exitus uno intuitu cernat, atque omne opus suum complexa singulas ejus partes propriis intervallis distinguat & sapientissime digerat; consequitur ipsi nihil serum, nihil citum, nihil festinum aut tardum; nosque talpa caeciores temerario ferri judicio, cum divinarum promissionum cunctationem in-cusamus, quas, justis de causis dilatas, idoneo tempore exhibendas decrevit. Et haec quidem, ex vulgari circa aeternitatem divi-nam notione, satis commode sensui horum verborum elucidando applicari possunt.

Sed nisi omnia me fallunt, longe subli-mior sententiae Petrinae intellectus subest, ex accuratiori aeternitatis idea haustus. *Una dies apud Dominum mille annorum in-star, & mille anni tanquam una dies.* Nil profecto expressius dici potuit, ut sum-mi Numinis existendi modus significetur.

Nam

(a) Omnia ista, perinde ut cuique data sunt, pro rata parte aut longa aut brevia dicuntur. Apud Hypanim fluvium, qui ab Europae parte in Pontum influit, Aristoteles ait bestio-las quasdam nasci, quae unum diem vivant. Ex his igitur hora octava quae mortua est, proventa aetate mortua est; Quae vero occidente sole, decrepita; eo magis, si etiam sol-stitiali die. Confer nostram longissimam aetatem cum aeterni-tate: in eadem propemodum brevitate, qua illae bestiolae, reperiemur. Sic scite Tullius Tuscul. I. 39.

Nam infinita illa existendi vis cum partibus careat, sitque aliquid simplex duntaxat & unum, omnem ex duratione rerum creaturarum mensuram desumptam respuit. Minime igitur, si recte rem putamus, figurata oratione uti Apostolus censendus est, sed vere ἀκριβολογῶσαι. Una dies enim & mille anni, si ad Deum retuleris, plane idem sunt; cum utrumque aevi spatium eandem, id est nullam omnino, ad aeternitatem Dei ἀόριστον καὶ ἀμέριστον rationem habeant. Quod si aeternitatem hanc, per succedaneam momentorum seriem, sicut principio, sic & sine carentem, definias, vide quam dilutum huic sententiae sensum adfingas, quantoque intervallo infra nativam, quae verbis inesse videatur, vim subsidat. Verum quidem erit, mille annorum curriculum, majorem ad aeternum aevum, sic intellectum, proportionem non habere, quam habet spatium unius diei; neque illa magis, quam hac mensura, infinitam durationem exhauriri posse. At si haec tamen aeternitas partibus distinctis contineatur, falsum erit nihilominus, plane idem esse Deo unam diem, ac sunt mille anni. Quid! si hanc de aeternitate sententiam foveamus; an aequae, ipso inquam Deo aestimatore & iudice, propinquum dicemus, quod post mille demum annos continget, ac illud quod cras futurum

rum est? Nonne quod nudius tertius evenit, recentius evenisse propiusque abesse Numini revera videbitur, quam quod sub ipsos Mundi natales contigit? Et quando de promissorum impletione hic Apostolo sermo est, ob quorum dilationem quærantur homines, Numinis cunctationem accusantes; an disteberis, tardius ab ipso Deo promissorum fidem exsolvi, si eam post mille demum abhinc annos præstare decrevit, quam si crastina die exhibeat? Non nobis tantum, sed & ipsi Numini certe, ex duobus hisce temporis intervallis, dum ambo futura sunt, unum altero remotius vidèri necesse est; unum citius, alterum serius venire. Verum si cum Boëtio statuèrimus, æternitatem Dei nihil esse aliud, quam *interminabilis vitæ totam simul & perfectam possessionem*, cui (a) nihil futurum, nihil præteritum, nullæ partes sint, aut partium vices: si semel cogitemus, Deum omnia temporum discrimina uno velut intuitu cernere, atque necessitate existendi infinita haud minus omnibus simul sæculorum intervallis, quam spatiorum locis dissitissimis, præsentem adesse, absque ulla naturæ simplicis

(a) Ὁ γὰρ αἰών τῶ χρόνῳ τὸ πᾶν, καὶ τὸ ἐνεδε, αὐτὸς δὲ καὶ παρωχικός ἀκαρπῶς συνίστησι. Clem. Alex. Lib. I. p. 298, Ed. Pott.

placis divulsione, aut existendi vicibus; tum luculenter patebit, Deo qui promittit simul & promissa implet, cui nil citum, nil ferum, nihil prius aut posterius habetur, perinde esse, utrum unam diem, an mille annos numeres; licet nobis hominicionibus id plurimum intersit.

In eo autem, si probe advertas, vis omnis hujus responsionis sita est, qua impiorum Petrus cavillis occurrit. *Ubinam*, inquirunt, *promissio adventus ejus?* *vl. 4.* Quid cunctatur tam diu pollicitorum fidem liberare? quae quidem semel constituti negotii retardatio, inter homines aliqua suspicione non caret. Cum enim res in longum duci, dies labi, annos effluere, necdum tamen pollicita impleri cernimus, tunc morarum pertaesi, promissoris vanitatem & inconstantiam arguimus, illumque dictorum immemorem, aut pendentem animi, & nulla nobis, quae erat pollicitus, praestandi cura tactum merito suspicamur. Quidni vero faceremus? Is nempe eadem prorsus qua nos conditione vivens, suam fidem jam ante aliquot annos obstrictam meminit, necdum liberatam probe novit, eodemque nobiscum, circa temporum mutationes, & praeteriti, praesentis, ac futuri discrimina; sensu adficitur. Unde si promissa differat, procrastinatorem dicimus, qui moras nectat, ac du-
bio

bio animo cum esse, aut sententiam mutasse, aut promissorum oblivisci perhibemus. At minime haec in Deum quadrant, quamque homines cunctationem vocant, ea iudice Apostolo apud Deum nulla est *vl. 9.* Nam mille anni instar unius diei ipsi sunt. Ne quaeso, ait Petrus, Deum ex homine aestimes. Neque enim ipsi Deo, quemadmodum nobis, promissa ejus praeterita sunt, eorum vero implementum futurum; sic ut ipsum longa intercapedine labentis interim aevi adfici necesse sit, ac longiorem breviorve moram persentiscere. Ille quidem certis temporum articulis, prout sapientiae consultius visum est, operum suorum seriem adligat; adeo ut quae semel futura denuntiavit, post multorum saepe saeculorum decursum demum impleat. Quo uti proborum obsequium, fidem, patientiam exercet, sic improbis respiscendi spatium misericordia ductus tribuit. Dum autem ea ratione se gerit, non solum a propositis non deflectit, sed ne cunctatur quidem. Quippe cui illud temporis momentum, quo homines sibi aliquid spondentem audiunt, id minime antecedit, quo pollicita effecta dat, ut unum ipsi prius, aliud sit posterius. Sed cum magnis duo haec temporis puncta, quod ad nos pertinet, intervallis distent, aequae tamen Deo infinito & aeterno sunt praesentia. Neque enim

enim humano more Deus, certa quadam temporis particula circumscriptus, & in hodierno (verbi gratia) die existens, alium diem, ab hodierno nostro certa quadam & definita temporis mensura discretum, tanquam futurum expectat, aut e longinquo prospicit, in quo praestiturus aut visurus tandem sit, quod nunc actu nondum agat aut videat; sed ipse cum infinite existat, nullis temporum articulis illigatus & conclusus, omnes res aut a se, aut ab hominibus effectas, quae variis temporibus, utpote finitae ipsae, includuntur, absque ullo discrimine sibi praesentes actu perspicit, unoque obtutu complectitur.

Sic habendum profecto, eandem scientiae divinae, quae existentiae, rationem esse; cum intelligendi modus modum existendi necessario sequi debeat. Utriusque apud Deum mensura eadem aut potius nulla est; & in infinita ipsius existentia, scientiae quoque vis, quae nullis limitibus cohibetur, suum fundamentum habet. Unde minus mirandum, quando illa mentibus nostris apprehendi nequit, hanc quoque, scientiam divinam inquam, altiore esse, prout olim observavit Psaltes, quam ut ad eam mentis acies pertingat. Quis etenim, etsi omnes cogitationis nervos intenderit, concipiat, aut imaginando adsequatur Mentem actu
 exi-

existentem, quae tamen omnis temporum
 successionis experta sit, quae praesenti, quod
 vocamus, momento non includatur, neque
 per praeteriti, instantis, futuri vices, dura-
 tionem suam extendat; sed sic omnia la-
 bentis aevi, & fluentium saeculorum spatia
 complectatur & impleat, ut non in hodierna
 die, inter hesternam & crastinam po-
 sita, media existere dici possit. Contra &
 crastina & hesternam ei sic adsit, ut nobis
 adest hodierna. Hic existentiae divinae mo-
 dus, ut a nobis nullo pacto concipiatur,
 est tamen verissimus, cum ad infiniti Entis
 naturam necessario pertineat. Idem de divi-
 na scientia agnoscendum. Intelligentiam
 nempe humanam longe lateque superat
 facultas illa, qua Deus res omnes perspectas
 habet, & quaecumque facta sunt, fiunt,
 futuraeque sunt, simul omnia mente com-
 plectitur, nec aberrante unquam oculo cer-
 nit. (a) Nobis sufficit ut sciamus talem
 Numini scientiam certissime inesse, adeo-
 que ipsi naturae rerum non repugnare. Satis
 est, ut ostendere possimus, nihil nos *ἀόριστον*

ΤΩ

(a) Vide sis notam Clerici ad Jerem. XXXI. 31. ubi ob-
 servat tempus illud, quod cum aetatis humanae spatio col-
 latum longum dicitur, Deo aeterno & futura, quasi praesentia
 forent, videntur, breve esse; melius reputaturus, si
 cum Plutarcho, quem laudat, dixisset, *τοῖς γὰρ θεοῖς τὸ ἀόριστον
 πῶς βίη πᾶν διάστημα τὸ μὲν οὖν είναι*. Adde quae idem Vir
 doctissimus commentatur ad Jerem. XXXVI. 3.

vir defendere, quando eam Deo tribuimus. Quod quidem optima ratione praestabitur, si dicamus, Deo aeterno futura tam actu videri, quam nobis praesentia. Contingentia enim cum eiusmodi sint, ut in suis causis cerni nequeant, ut pote aequam ad opposita operanda vim habentibus, in sese, dum actu existunt, perspicere necesse est, aut nusquam. Nobis autem quibus nondum sunt, non patefiunt, adeoque nobis non sunt certo futura; nisi forte patefecerit Deus, quo in casu, fide quidem divinum testimonium amplexi, illa futura esse credimus, sed vera scientia non percipimus. Cum contra Deo, cui nullum futuri & praesentis discrimen, actu praesto sint. Ad, si vacat, *Baëtium Consolationis Philosophicae* libro V. Prosa 6. Cui addi potest, eidem sententiae suffragatus, & eam luculentius adferens *Lud. Hives de Ver. Relig. Christ.* Lib. I. Cap. 10. eujus e fusiori tractatione tantum haec verba excerpam memoratu digna. *Quod non intelligamus divina, inquit, ea praecipue causa est, quod de Deo sentimus nimis humane, & illius tempora metimur ut nostra. Nisi quis enim se ad considerationem erexerit aeternitatis, ut illam universam, quatenus fieri potest, complectatur cogitatione & mente, impie in multis sentiat &c. In aeternitate nec prius est*
nec

nec posterius, nec ante nec post. Omnia sunt nunc, etiam multo magis quam explicari sermone ullo humano potest. Quin etiam hoc nostrum Est, vix Deo congruit. Ut Plato affirmat in Timaeo. lb. p. 122. Qui ad hanc se cogitationem atque intelligentiam non sustollit, ne cogitet quidem de Fato aut de Providentia Dei, aut verbum omnino faciat, nam perniciosum hoc illi fuerit, si humana mensura aut etiam Angelica Deum velit metiri &c. Et quae plura ibi disputat acutissimus scriptor, ut divinam tum Providentiam vindicet a Profanorum cavillationibus, tum omniscientiam asserat.

Atque ipsissima illa est genuina, ut nobis quidem videtur, aeternitatis notio; ut pote quae ex Entis infiniti & absolute perfecti natura sponte fluit, nec minus quam ipsa immensitas ad illud pertinet. Qui enim infinite existit, uti omnibus locorum intervalis, absque substantiae simplicis divulsione, aut expansione, sic cunctis temporis labentis partibus nullam propriae existentiae divisionem aut successionem passus, semper praesentissimus adest. Id jam senserunt (a) vetustissimi Graeciae Sophi. Quam doctrinam
etiam

(a) Juxta Zenonem & Parmenidem, τὸ β, seu illud quod absolute *numm* est, in tempore non existit, seu verentibus durationis momentis, qua ratione se ipso antiquius

etiam a Platone, Plutarcho, B. Augustino, Boëtio traditam & illustratam, sequioribus saeculis Scholastici in medium postliminio revocarunt. Eam vero ex scholasticorum pulvere velut excitari magnam operae pretium puto. Quantumvis a plerisque nostri saeculi ingeniis contemptim habeatur, & quasi vana scholastica acaminis foetus passim explodatur. Si enim semel illam rite intellectam solidis quibus nititur rationibus contra repugnantes afferueris, perspicies statim, quantas illa tenebras, divinarum rerum scientiae circumfusas, quam facile dispellat; quot quaestionum intricatarum nodos rescet, quotve controversiarum acervos, quae in scholis

quius apte recentius evaleant. Verum ipsi tamen semper adest. V. *Berkely in Siri* §. 351. ubi inclytum illud Hiberniae lumen nostrae sententiae favere agnoscitur. Quae alium Episcopum Anglum *Brambal* adstipulatorem habuit. Is enim contra *Hobbium* tali via praesentiam divinam cum libero arbitrio conciliare adgressus est; Deo nempe, cui omnia praesentia sunt; liberorum agentium actus in semet ipsis, non in suis causis perspicitate. V. *Leibnitz restit.* sur le livre de *Hobbes* Art. VI. in *Theodicée* p. 432. Cui magnorum Virorum choro merito adscribitur eximium Ecclesiae Gallicanae decus *Bernalus* Cameracensis Praesul, qui eadem docuit auspice suo *de existentia Dei* tractatu.

(a) Lege eximium Plutarchi Librum *πρὸ τῆς αἰ, τῆς β* *διηρητ.* Oper. Tom. I. p. 392. & mirare Ethnicum hominem de Natura divina altius sapientem quam multi Christiani: *πῶς δὲ τὰ αὐτῶν θεῶν ἴσμεν, τὸν θεόν* &c. Usque ad finem ubi loquitur ex doctrina *Parmenidis*, quam minus intellexisse *Aristotelem* suspicor laudato loco, & ad corporeum mundum traduxisse, quae is circa τῆς γ seu infinitum in corporeum docuit.

R

scholis magnò strepitu ventilantur: in fumum abire cogat. Mystèrium esse fateor, quod humanæ mentis captum, & Angelicæ etiam superet, æternitatem indivisam, quæ absque ulla partium vicissitudine omnia tempora impleat, exhaustiat, & sinu suo complectatur. Sed si ejus veritas demonstretur: [ut in aliis multis obtinet, quæ revera esse certò scimus, etsi quæ ratione fiant minime possimus adsequi] tum P. concidit quæstio de æternitate Mundi, seu ab impiis moveatur, universitatem rerum per se ab æterno constitisse volentibus, seu a Philosophis Christianis, inter quos reperiuntur qui contendunt, Mundum ab infinitis sæculis per Dei vim omnipotentem creati potuisse, imò, ut nonnullis placuit, ab æterno conditum; quoniam ipsis indignum benignissimo & sapientissimo Numine videbatur, ut per æternum tempus otiosus remanserit. Sed illi omnes ex genuina æternitatis idea confutantur. Ut enim, quod vere æternum est, temporis mobilitatem non experitur, aut mensuram admittit; vicissim, quidquid momentorum fluxu & successione perdurat, quicquid existentiae partes distinctas numerat, id quoque existendi principium habere necesse est. Ante conditum Mundum nullum fuit tempus, nedum ut infinitum effluerit. Quod si

Deum

Deum ante Mundum fuisse dicimus, impropria locutione utimur, propter humani sermonis imbecillitatem ad divina enuncian- da, atque id sic intelligendum (a), Man- dum incepisse, virtute Dei factum, ipsum ve- ro Deum ortus expertem per se & a se esse; atque illud Ens infinitum nullam profus- cum finito & a se condito mundo proportio- nem, aut existendi communem mensuram habere.

2º. Indidem elicimus quaecunque de de- cretorum divinatorum ordine, natura, origi- ne, in Theologorum scholis disputantur, licet ad humani conceptus imbecillitatem juvandam non nihil utilitatis haberent, & methodi gratia jure a docentibus usurpari possint, nullo tamen veritatis dispendio omissum iri. Certe Deo aeterno, ab aeter- no etiam (b) cuncta sua opera nota sunt. Sed cum eidem nihil sit prius, nil posterius, praepostere facias, si cum operum ordinem qui in actionis divinae effectis cernitur & sapientissime servatur, traducas in operan- tem Deum. Non enim cogitata & consilia disponit hominum more, qui prius decer- nunt,

(a) Erat quippe ante illam (creaturam) quamvis nullo tem- pore sine illa: non illam spatio transcurrente, sed manente per- petuitate praecedens. August. de Civitate Dei Lib. XII. Cap. 15.

(b) Sic Petrus loquitur Actor, XV. 18.

nunt, postmodum executioni mandanda; finem primum constituent, deinde de mediis folliciri. Verum sic habendum est, Deum infinita sua existendi vi simul cernere, velle, operari, quaecunque per labentium saeculorum seriem evoluta, sapientissimo ordine ab ipso peragi conspiciamus.

3. Inde tandem apparet quam irritò conatu Providentiam aeternam malefami homines oppugnent; dum aut liberos ab ejus notitia & gubernatione submovent creaturarum actus, praecipue malos; cavillantes rerum contingentium certam praescientiam non dari; aut praescientiae & regimini Numinis cuncta subjicendo, arbitrii libertatem plane tollunt, & fatali inducta actionum humanarum necessitate ipsam radicibus Religionem evertunt, & omnem pietatis sensum extinguunt. Hos autem impietatis scopulos, (vix enim dixeris, utri errori tum S. scripturarum auctoritas, tum rationis lumen refragetur magis) tuto praetervehimur, dum cogitamus, nil repugnare; quominus scientia divina complectatur actus maxime contingentes & liberos; quoniam eos non tanquam futuros providet: sed praesentibus adest, ipsosque omnes in suo quemque tempore & ordine positos, ipse temporis expertus intime perspicit. Sed ut ardua nimis hujus interioris doctrinae consideratione
missa,

missa, ad Petri argumentum redeamus, vide quaeso, quam apposite aeternitatis mentionem injiciat, ut Dei longanimitatem erga peccatores (*) eadem opera extollat. Non enim Deus mortaliū instar vindictae in improbos cupidus, aut morae impatiens existimari debet; sic ut hic aptare liceat quod legitur Jobi X. vi. 4--6. *An sunt tibi oculi carterei? an prout homo videt, ipse vides? An dies tui sunt instar dierum hominis? ut inquiras in meam iniquitatem et peccatum meum investigates?* Crederem quoque ad Ecclesiastici XVII. 10. adluisse Apostolum, ibi ait Siracides, *ὅς γὰρ ὁ θεὸς ἀπὸ θαλάσσης καὶ ψῆφος ἄμμου, ἕτως ἐλίγα ἐστὶ ἐν ἡμέραις αἰῶνος*. ubi pro ἐλίγα, meliores libri habent χίλια. Addit, tam ob causam Deum longanimitate, ὑπόμονῃ, uti erga homines, quod dicto Apostoli, *ὁ θεὸς ἡμεῶν ὁ κύριος, ἀλλὰ μακροθύμου ἐστὶν ἡμῶν καὶ θέλων τινὰς ἀπολείπει*, satis adfines est. Non statim poenas repetit a delinquentibus, dāns contra poenitentiae locum: perveraces in impietate sua insolescere finit aliquantisper, quod tempus sane perexiguū est; ubi cum *ἡμέραις αἰῶνος* contendatur. Et hac quidem ratione Noster delisorum scommata elidit, hominibusque impurissimis in posterum os obstruit;

(*) Sic plane Habac. J. 22, 17. coll. cum. II. 16. 17.

obstruit; pios simul in fide titubantes confirmans, & in certam spem ultimae rerum instaurationis erigens. Huc enim toto Capite respicit, hoc praecipue urget Apostolus, dum contra *ἰππαύτας* hanc Christianorum expectationem convellere annixos, quique Mundi machinam, (a) prout nunc conspicitur, aeternum permansuram, fatali quadam lege & immutabili causarum serie, sicut principio sic sine carente, contendunt, divinorum oraculorum fidem tuerur. Veniet, inquit, quicquid sanniones illi contra obganniant, illucescet tandem suprema illa dies, ut orbis hujus adspectabilis funus ducat, ut terram & coelum in pristina elementa resolvat, ac, inter cadentis mundi ruinas, universum genus hominum ad Christi judicis tribunal sistat, ubi factorum ab uno quoque rationes repescens, praemia pro meritis, aut poenas in sempiternum rependet. *Nam haedierna terra & coeli qui nunc sunt, ipsius mandato servantur igni* (τεθροαυριαμένοι, πυρὶ τηρέμενοι) *in diem judicii & interitus impiorum* (vl. 7.). Improvisa illa aderit, atque incogitantes, & in vitiis securos subito opprimet. *Veniet enim ut fur in nocte &c.* (vl. 10.) quibus

CON-
 (a) Abusi videntur dicto Eccles. I. 4. Sed iis respondet Christus ipse Math. XXIV. 35. *coelum & terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.*

concinunt monita servatoris Math. XXIV. 42-44. Sed quam horrenda strages illa, & rerum omnium ultima conturbatio! Qui fragor ab imis sedibus concussi, procidui, & ultore igne in primordia sua velut colliquati orbis! Οἱ ἕραιοὶ ροιζήσαντες παρελεύσαντο &c.

His igitur omnibus dissolutis (quo gravissimo & salutari monito praecedentem Petrus disputationem concludit) *quantos oportet esse vas in sanctis conversationibus & pietatis officiis!* optime arguit, nos ad virtutis Christianae amorem incendi, ad quaelibet pietatis opera vehementer excitari, dum hujus mundanae compaginis solutionem, ac proinde Christi ultimum e caelo adventum expectamus. Cujus, ut id obiter moneam, Apostolicae cohortationis vim parum sentiunt concionatores nonnulli, dum, occasione inde arrepta, circa vanitatem temporalium bonorum & caducam rerum terrestrium sortem, ut pote quae flammis quondam absumi debeant, multa rhetoricantur, dum de ultimo interim judicio prorsus silent. Hi sane a Nostri mente longe aberrant, nec suis Tragoediis hilum proficiunt, ut auditores suos a praesentium voluptatum studio dimoveant. Quid enim ad hodiernorum hominum pravas cupiditates eradandas facit, molis hujus terrenaerui-
na,

na, in cineres quondam collapsurae, dum nihil spectatur ulterius? Homines enim ejusmodi alloqueris; qui se fato concessuros certo sciunt, antequam exitum inveniant haec omnia. At prospectus venturi judicii, qua impia de Mundo per se aeternum, qualis olim fuit & nunc est, permansuro doctrina subruitur, & divinae circa res humanas providentiae fides adseritur, quam efficaciter a peccando homines deterret, tam potenter ad pietatis & virtutis omnium amorem stimulat.

Invaluerat quidem inter primaevos Christianos persuasio, instare ultimi judicii tempus, & brevi Christum e coelo venturum ad rerum omnium consummationem. Id ex Judaeorum praesudicio hauserant, de Templi Hierosolymitani perennitate, non nisi cum ipso Mundo exarsuri. Innocuus is cerere, imo felix Error fuit, qui animos erigebat ad malorum tolerantiam, spe finis dura ferentes; minoremque terrenarum rerum curam gerere suadebat, de coelestibus unice sollicitos. At hodie nonnullos forte reperias qui hanc spem adventus Christi per nimiam labentium temporum moram extrahi conquerentur, verentes ne dum pollicita Christus differt exsolvere, ex dilatione tanta fides Christianorum labascendi periculum adeat. Falluntur illi tamen, nec quidquam
inde

inde Christiana fides detrimenti capit. Deus certe dum sic res ordinavit, satis superque humanae inbecillitati consuluisse censendus est. In eo nimirum id Religioni objectantium fallacia latet, quod Ecclesiae in hoc terreno domicilio per tot jam elapsa saecula inveterascentis, & donec Redemptor de coelo comparuerit assidue clamantis; *Veni Domine Jesu!* quod universae inquam Ecclesiae durationem sic imaginantur, quasi unius hominis aetas foret, qui inde ab aeyo Apostolico ad nostrum usque in vivis remanserit. Talis viri, Christum suum e coelo per integre septendecim saecula frustra expectantis, constantiam fateor duro nimis experimento probatum iri, & periculum fore ne fiducia, quam Dei promissis habuerat, nutare incipiat, cum videt omnia perstare eodem statu quo ab initio fuerunt, neque ulla adhucdum perspicit consummationis rerum signa *προγνωστικά*. At longe secus se res habet. Si saepe Ecclesia, uti de quavis etiam gente loquentibus fieri solet, sub imagine singularis hominis, nascentis primum, tum adolescentis, post maturam aetatem adepti, denique ad senium vergentis, imagine proponatur; decipere nos neutiquam debet fictitia persona, cum probe sciamus, spatium illud quod unius cujusque fidei & obedientiae probandae

S

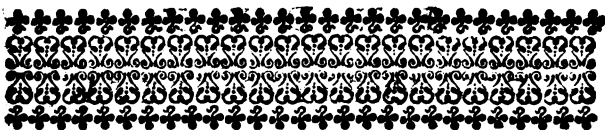
praesti-

praestitutum est, vitae humanae curriculum defini. *Neque enim est, ut cum Boëtio loquar, aliquid in tam brevibus vitae metis ita serum, quod expectare longum immortalis praesertim animus possit.* Nostra equidem, qui post Apostolorum aevum vivimus, parum refert, an unum, an vero septem supra decimum saecula jam a Christi in coelos ascensu numeremus; dum modo prioris ejus in terris adventus argumenta indubitata suppetant, & simul constet, debito longiores non esse vitae humanae metas; talique spacio opus esse, ut de nostro erga Deum & Religionem animo periculum fiat. Cuius pio Christiano prope est adventus Domini, quoniam Mors longe non abest, qua veluti paravia Christo adjungetur.

ΝΑΙ "ΕΡΧΟΥ ΚΥΡΙΑΙ ΤΗΣΟΥ".

IN-

I N D E X.

DISSERTATIO PRIMA.

Bileami Vaticinium, Num. XXIV. 16,
17. illustratum; ubi simul in Typico-
rum Oraculorum naturam inquiritur.
Pag. 1-38.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Enochi & Eliae raptu, Gen. V. 24.
2 Reg. II. 9-12. 39-67.

DISSERTATIO TERTIA.

*De mortuorum resurrectione adversus
Sadducæos demonstrata* Matthæi Cap.
XXII. v. 31, 32. 68-120.

DISSERTATIO QUARTA.

*De Cyrenii descriptione apud Lucam me-
morata* Evang. Cap. H. v. 2. 121-155.

DISSERTATIO QUINTA.

*De Christi vaticiniis, circa Hierosoly-
morum excidium & Mundi ruinam,*
Matthæi Cap. XXIV. prolatis. 156-181.

I N D E X.

DISSERTATIO SEXTA.

De die Christi Abrahamo visa, Evang.
Johan. VIII. v. 56. Pag. 182--208.

DISSERTATIO SEPTIMA.

De mortuorum Baptismo, 1 Cor. XV. 29.
209--242.

DISSERTATIO OCTAVA.

*Locus Petri 2 Epist. Cap. III. v. 8. illu-
stratus, ubi nonnulla, quae ad genuinam
Aeternitatis notionem pertinent, obiter
disputantur.* 241--266.

EMEN.

EMENDANDA

. Pag. 14. l. ult. *noselo quod*, leg. *nescio quo*. p. 31.
 leg. *יב* ib. in nota *יב*. p. 35. versus finem, *ido-*
latrarum. p. 42. l. 3. *antiquum morem obtinent* l.
antiquum obtinens. ib. l. 9. *כי לקח אתו*. p. 16.
 versus finem, *procella comite*. l. *procella a comite*.
 p. 66. l. 7. leg. *sua haec ita non sunt*: p. 67. lin. 2.
 & *honore sibi*. leg. *sic honore sibi*. p. 69. l. ult. *indicio*
sua. p. 71. med. lege *succadaneis*. p. 75. vers. med.
redditum. l. *reddendum*. p. 76. l. antep. *sua gladio*,
 leg. *suo sibi gladio*. p. 96. med. *qualis est*, l. *quantus*
quantus est. p. 97. vers. *finem corpore*. l. *corpora*.
 p. 105, *unde ipsi*. l. *unde ipsis*. p. 116. l. ultima *ju-*
beant. l. *subeant*. p. 117. vers. med. l. *expectantes*.
 p. 119. *renovatae mentis vires*. l. *cum renovatae*
mentis vires. p. 135. vers. fin. *posset*. l. *possit*. p. 143.
praeceptam. l. *praereptam*. p. 146. l. 6. *nati sint*,
dele sint. ib. de *εὐαγγελοφωέσι* l. *aut εὐαγγελοφωέσι*.
 p. 150. l. 2. *לי אמור* leg. *אמור לי*. p. 164. *effo-*
cient. l. *efficias*. p. 175. media lege, *minute sumpti*.
 p. 187. versus finem *quantum supra*. l. *quantum*
libet supra. p. 194. *adsumit illa*. l. *adsumit ille*.
 p. 198. in principio, *perturbatus ordo verborum*
est, qui sic restituendus: adacturus in jugulum
innocentis hostiae. Sed jam elatum brachium & im-
minentem ictum cohibet e coelo edita vox &c. ibid,
 pro, *Et Scenica haec tota fabula est merum oculo-*
rum ludibrium, merus actus theatricus peragitur,
legentes tanquam in re praesenti &c. male haec di-
 spuncta sunt, sic emenda. *Et Scenica &c. fabula*
est, merum ocularum ludibrium: merus actus thea-
tricus peragitur. Legentes, tanquam in re praesenti
&c. Ibid. paulo infra, *Nec angustius putandum*
est Abrahamum, tantum abest ut luceat &c. lege,

E M E N D A N D A

*Nec angī magis putandum est Abrahamum. Tantum
abest ut luceat &c. p. 199. cum de re hujusmodi.
l. cum de re hujusmodi. p. 206. dele prothronos. p.
208. cum horum simul increpationem sobolis &c.
l. cum horum simul increpatione conjunctam; sobolis
nimirum &c. p. 214. uictae significat. l. modo signi-
ficat. p. 225. media eluenda. l. eluenda. p. 235. cur
ea legens. l. cum ea legens. p. 237. l. 4. acrummas
l. acrummas. p. 244. med. absurdū inest, lege ab-
surdū inesse.*

